

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDEN

AİLE HAYATINDA KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia KORKMAZ

Düzce

Temmuz, 2020

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDEN
AİLE HAYATINDA KADIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia KORKMAZ

Danışman: Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ

Düzce

Temmuz, 2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	5
ÖNSÖZ	6
ÖZET	9
ABSTRACT	10
TAKDİM.....	11

GİRİŞ BÖLÜMÜ

KUR'ÂN VE SÜNNETE GÖRE KADININ FITRATI VE ERKEKTEN AYRILAN

ÖZELLİKLERİ

1. KADININ YARATILIŞI VE İNSAN OLARAK VAROLUŞU	14
2. ERKEĞİN KADINA GÖRE AİLE İÇERİSİNDEKİ KONUMU	18
3. KADIN İLE ERKEK ARASINDAKİ FITRÎ FARKLAR	21
4. KADININ ERKEKLEŞMESİ, ERKEĞİN KADINLAŞMASI SORUNU	26

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDE EVLİLİK VE AİLE OLGUSU

1. MÜSLÜMAN KADIN VE ERKEĞİN HAYATINI ŞEKİLLENDİREN KURUM: AİLE	30
1.1. Arap Toplumunda Kur'ân'dan Önceki Aile Yapısı	30
1.2. Aile Olmanın Anlamları ve Kadının Buradaki Payı.....	33
1.3. Evlilik ve Aile Bilinci	35
1.4. Evliliğe Hazırlık, Denklik ve Eş Seçimi	37
1.5. Eşler Arası Meveddet ve Ailede Rahmet.....	39
1.6. Aile Kurumunun Temel Nitelikleri ve Kur'ân'da Ailevi Değerler	40
1.6.1. Toplumsal Disiplin Bağlamında Ailede Ahlâk Yönetimi.....	40
1.6.2. Aile Birliği ve Bütünlüğünün Teşekkülünün Zorunluluğu	42

1.6.3. Aile Hukuku	44
1.6.3.1. Kadın Hakları	45
1.6.3.2. Kadınlar Arası Adalet	50
1.6.3.3. Çocuklar Arası Adalet.....	51
1.6.3.4. Çocuk Hakları.....	51
1.6.4. Ailevî Yükümlülükler	54
1.6.5. Eşlerin Cinsellik İhtiyaçları.....	57
1.6.6. Aile Hayatında Görülen Bid'at ve Hurafeler	59
1.6.7. Ailede Ahiret Bilinci.....	61
1.6.8. Ailede Din Bağlamında Çocuk Eğitimi	62
1.6.9. Aile İçi Beslenme	63
1.6.10. Aile İçi Şiddet.....	65
1.6.11. Aile İçi Mahremiyet.....	67
1.6.11.1. Eşlerin Mahremiyeti.....	69
1.6.11.2. Çocukların Mahremiyeti	69
1.6.12. Ailede İletişim	69
1.6.13. Ailede Çalışma Hayatı ve Denge.....	71
1.6.14. Aile Hayatında İbadet	71
1.6.15. Aile İçi Sorunlar	72
2. HZ. PEYGAMBER'İN AİLE HAYATI	73
2.1. Hz. Peygamber'in, Anneleri ile Model İletişimi	74
2.2. Hz. Peygamber'in, Eşleri ile Sosyal Bağ	76
2.3. Hz. Peygamber'in, Kızları ile İlişkisi	82
3. AİLE HAYATINDA EVLERİN KONUMU	83
3.1. Huzur Yuvaları Evler.....	84
3.2. Komşuluk	86
3.3. Konukseverlik	86

3.4. Kur'ân'da Bildirilen Örnek Aileler	87
---	----

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE YAPISINDA KADIN GERÇEĞİ VE AİLEDE İSLÂMÎ HAYAT

1. KUR'ÂN'A GÖRE AİLEDE KADINI DEĞERLİ KILAN ÖZELLİKLER	94
1.1. Cahiliyye Toplumunun Kız Çocuklarına ve Kadınlarına Bakışı.....	94
1.2. İslâmî Esaslar Açısından Ailede Kadın	95
1.3. Anne Olarak Kadın	96
1.4. Eş Olarak Kadın	98
1.5. Evlat Olarak Kadın	99
2. KUR'ÂN'DA KADINI İLGİLENDİREN AİLEVÎ DEĞER VE İLKELER.....	100
2.1. Nikâh.....	100
2.2. Evlenme Engelleri	102
2.3. Mehir.....	103
2.4. Çok Eşlilik.....	104
2.5. Miras	106
2.6. Fiilî ve Sözlü Şiddet.....	107
2.7. Talâk	110
2.8. İddet	112
2.9. Kadının Özel Halleri.....	113
2.10. Kadının İftiraya Maruz Kalması.....	114
3. KADIN, AİLE VE SOSYAL HAYAT	115
3.1. Toplum Hayatında Genelde Aile, Özelde Kadın Faktörü.1153.2. Kur'ân'ın Önerdiği İdeal Aile Hukuku ve Sosyal Ahlâkın Oluşumunda Kadının Rolü... ..	115

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN MEDENİYETİ VE MODERNİTE ARASINDA KADIN VE AİLE

1. MODERN AİLEYE DÖNÜŞÜM VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE KADIN	120
1.1. Modern Dünyada Kadın Olmak	120
1.2. Günümüz Sekülerist Dünyasının Eş Profili	121
1.3. Günümüz Modernist Dünyasının Genç Kız Profili	121
1.4. Ahlâkî Bir Sorun Olarak Kadının Gösterişçiliği	122
1.5. Kur'ân ve Sünnet Neslinin Vasıfları.....	123
1.6. Umudun Simgesi, İffetin Sembolü Olarak Özlenen Kadın.....	124
2. AİLENİN ÇEKİRDEK AİLEYE DÖNÜŞÜMÜ	125
2.1. Çağın Getirilerinin Yol Açtığı Duyarsızlıkla Feda Edilen Evlilikler	125
2.2. Aileyi Tahrip Çalışmaları.....	127
2.3. Model Olması Gereken Aileler	128
SONUÇ	129
KAYNAKÇA.....	134

KISALTMALAR

b.	: Bin/İbn
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
c.c.	: Celle Celâlühü
çev.	: Çeviren
DİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
H.	: Hicri
H.z.	: Hazreti
H.zr.	: Hazırlayan
İsam.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi
ö.	: Ölümü, ölüm tarihi
s.	: Sayfa
s.a.s.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Tercüme
v. dğr.	: Ve diğerleri.
Yay.	: Yayınları
t.y.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzerleri

ÖNSÖZ

Tarih boyunca insanın kendisini ve yaratıcısını tanımlama, anlamlandırma ve konumlandırma çabası Hz. İbrahim örneğinde de olduğu gibi hep olagelmıştır. İnsanın yaratılış gayesini, zayıf ve kuvvetli yönlerini, geliştirilecek ve terbiye edilecek özelliklerini kısacası her şeyini en iyi bilen yüce Allah'tır. Dolayısıyla insanı tanımak için Allah'ın kitabına başvurması gerekir. Kur'ân, bünyesinde sıkça barındırdığı, "Ey insanlar!" nidası ile genelde tüm insanlığa, özelde Müslümanlara hitap eden bir üslûba sahiptir. Kur'ân öyle bir hayat metodudur ki izzetli ve şerefli bir hayat ancak O'na îmanla, O'nun rızasına uygun bir hayatla ve güzel ahlâkla mümkündür.

İnsanın iman noktasına ulaşması, ulaştırılması ve orada tutunması için onun Rahmanî ve Nebvî eğitim metoduyla terbiye edilip tedrisattan geçmesi gerekir. Bu da onun başboş bırakılmamış ve varlık âlemindeki hiçbir şeyin boşuna yaratılmamış olmasının farkında olunmasıyla başlar.

İnsanın fitratı olduğu gibi kâinatın da bir fitratı vardır. Yüce Allah, (c.c.) sadece insanoğlunu değil, hayvan ve bitkileri de dişi ve erkek olmak üzere iki cinsten, birbirlerine ihtiyaç duyacak nitelikte halk etmiştir. Çünkü İslâm fitrat dinidir. Kadın ve erkek de insanlık âleminin ayrılmaz, olmazsa olmaz unsurlarındandır.

İnsanlık âlemini kapsayan diğer bir gerçek de aile olgusudur. İslâm'ın en temel, en hayati kurumlarından belki de en önemlisi ailedir. Yüce Allah (c.c.), aile hayatının da fitrata uygun bir zeminde sürdürülmesini emretmektedir. Fitri olmayan algının ürünü olan bakış açılarının, insanların hayatlarını yönlendirmelerini ise reddetmektedir.

Yaşadığımız bu yüzyılda; fertlerin güvensiz, aile hayatlarının tutarsız, çevrenin yaşanmaz olduğu bu modern hatta postmodern dünyada; ailenin ve kadının varlığını en ideal ve ilkesel bir şekilde sürdürmesini temin eden ve onun olması gereken zeminde konumlandırılmasına yönelik politikalar henüz arzu edilen seviyede değildir. Onun için biz de çalışmamızı bu ihtiyaca ve açığa binaen ağırlıklı olarak korunması ile güçlendirilmesi gereken aile yapısı ve kadın üzerine yoğunlaştırdık. Uygulamaların, insani ve İslâmî olması için Kur'ân ve Sünnet üzerine bina edilmesine dikkat ettik. Sosyal, hukukî ve ahlâkî ilke ile değerler üzerinde kimliğin en üst aidiyeti olan dinin etkisi geniş çevrelerce kabul edildiği için âyetler ve hadîsler bağlamında çözüm

önerileri sunduk. Aynı zamanda, aile hayatında kadınla ilgili bütün âyetlerin tefsirini yapma amacıyla da olmadık. Konunun önemine istinaden imkânlarımız ölçüsünde aile hayatında kadın meselesine en özlü şekilde, ana hatlarıyla bir bütün olarak değinmeye çalıştık. Elbette; âyetlere başka perspektiflerden baktığımız zamanlarda da, ilahî kelâmın çok yönlü, çok boyutlu, çok derinlikli ve çok kapsamlı oluşundan dolayı âyet tekrarlarından kaçınmadık.

Bu çalışma, Kur'ân perspektifinde aile ahlâkı ve ahkâmı inşa etme gayesi güdüp bu amaç etrafında kadının fonksiyonelliğine vurgu yapmaktadır. Bu uğraşı ile kadın ve aile üzerinden dini hükümler incelenmiş, içeriğin ve literatürün mümkün kıldığı çerçevede geçmişten günümüze İslâm toplumuna bir bakış atılmıştır.

Ayrıca çalışma ile çağdaş dünya bunalımlarının bir parçası olan aile krizi ve kadın istismarı konusunda ufuk açıcı ve yönlendirici tespitler ortaya konulup bu alandaki boşluğun bir nebze de olsa giderilmesi ile aile hayatında kadın konusunda bir bilinç, aydınlanma ve farkındalık oluşturulması hedeflenmiştir.

Eser; önsöz, takdim, giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, insan tipolojisine dair bir dosya açılmış ve Kur'ân ile Sünnet merkezli bir hayatın tesisinin öğeleri olan kadın ve erkek hakkında genel bilgiler verilmeye gayret edilmiştir. Kadın ile erkeğin doğalarının ve içgüdülerinin bazı farklılıklar arz ettiğinin altı çizilmiş, özümüzü yitirmeden öze dönmenin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Birinci bölümde, İslâm öncesi Arap toplumu kadınlarının, haklarının fütursuzca yok sayılmaları ve İslâm toplumuna geçişte ise kadınlara, kölelere dahası insanlığa yönelik Kur'ân'ın hak tanır tavrı, evlilik ve aile olgularının gelişim süreci dikkatlere sunulmuştur. Büyük ölçekte ailenin, bilhassa çocukların, doğru kaynaklardan beslenebilmeleri/Kur'ân'dan esinlenebilmeleri, iyi huylar edinebilmeleri ile insani hasletlerle temellendirilmelerinin gereği üzerine projektör tutulmuş; Kur'ân'ın yer-yüzündeki yol haritası ve onun insan üzerindeki fiili etkisinin canlı örneği olan Hz. Peygamber'in aile hayatı etüt edilmiştir. Etik ve estetik olduğu kadar mütevazı ve mazbut bir ev hayatının izleri sürülmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, dinimizde sorumluluğun bireysel olmasından hareketle, bireysel çabanın, kadının önce kendisini disipline edip örneklik teşkil etmesinin, gerek-

tiğinde deniz feneri gerektiğinde dalgakıran işlevi görmesinin öneminden hareketle İslâm aile yapılandırmasında kadının ağırlıklı rolü, Kur'ân'a göre aile yapısındaki kadın gerçeği, kadının ailesine yaklaşımı, onların yetişmelerindeki etkisi anlatılmaya çalışılmıştır. Kur'ân ve Sünnet bütünlüğü bağlamında kadınları ilgilendiren aile hukunun esaslarına, kavram ve ilkelere, mukaddes emir ve yasaklara değinilmiş, Kadının sosyal boyutu resmedilmeye çalışılmıştır. Örnek olan kutlu nesillerden bölümler sunulmuş, Kur'ân çizgisinde kadın ve aile konusu somutlaştırılmıştır.

Üçüncü bölümde, hiç de iç açıcı bir fotoğraf vermeyen insan-dünya ilişkisi bağlamında aile hayatında kadın incelenerek kadın-aile ilişkisinin İslâm dünyasındaki birçok probleme çözüm getirici niteliği masaya yatırılmıştır. Kur'ân'da kadına aile açısından bir bakış yapıldığı gibi, günümüzdeki aile yapısına ve günümüz kadınına da nazar edilmiştir. Yine aile ve toplum hayatında ortaya çıkıp tartışma konusu edilen güncel problemlerin tespiti ile bu sorunların çözümüne dair ipuçları verilmiş, doğru ve güvenilir dini bilgiye ulaşmak ve sağlam ahlâkî duruşa sahip olmak için ailelere düşen sorumluluklar üzerinde durulmuştur.

Biz de bu sorumluluktan hareketle olay ve olguları Kur'ân perspektifinden ele alma çabasında olduğumuz bu çalışmada toplumsal dokunun izdüşümü olup dini ve sosyal hayatın tanziminde belki de en vazgeçilmeyecek hayatî bir kurum olan aile hayatını ve ailede kendisini değerli kılan özellikleri ile işlerliği çok fazla olduğu için de kadını ele aldık. Bu çalışmamın her safhasında tenkit ve tavsiyeleriyle emeği geçerek kendisinden çokça istifade ettiğim, hakkını takdirde yetersiz kaldığım çok kıymetli hocam Prof. Dr. İsmail KARAGÖZ'e teşekkürü, ifası zaruri bir borç telakki eder; çalışmamın Müslüman topluma ve Kur'ân esaslı bir aile hayatının oluşumuna katkı sağlamasını temenni ederim.

Rabia KORKMAZ

Düzce, Temmuz 2020

ÖZET

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDEN AİLE HAYATINDA KADIN

Dünyevileşme ve teknoloji kirliliği ile birlikte esen ve toplum vicdanında yer bulmayan değişim rüzgârları, birçok anlayış gibi aile anlayışımızın da içini boşalttı. Her birimizin hayatına dokunan yönü olan ailenin, yeni anlamlar yüklemekten zaten var olanı açığa çıkararak içinin doldurulması, doğal sınırlarına çekilip sınırlarının kalın çizgilerle belirlenmesi ve onun kendi bütünlüğünün sağlanması, her ailede görülebilecek ufak tefek aksiliklerin ya da ciddi uyuşmazlıkların hallini sağlayacak girişimlerin sonuçlanması; kadın ya da erkeğin kendilerini saf dışı bırakması, ya da birbirini saf dışı etmesi veya güç yarışına girmesiyle değil; güvenilirliğini ve yeterliliğini ispatlamış bireylerin aileye yüklenilen mânâları (ahlaki ölçülenme, iman öğretimi, dava birliği, hedef birliği, gönül hoşnutluğu) ve aileye dair değerleri (sevgi, saygı, hürmet, ilgi-alâka, fedakârlık, sabır, emek, güven, vefa, adalet, emanet, mahremiyet, istişare, teenni, huzur, rahmet, sükûnet) kendilerinde barındırmalarıyla mümkündür.

Bu vesile ile soyut olan aile kavramı kadın özelinde somutlaştırılmış, toplumun ailelerden, ailelerin de kadın ve erkekten oluşup şekillendiğinin farkındalığıyla birey olmanın sorumluluğu, farklılıklara toleranslı olmanın gerekliliği, kadın ve erkeğin yuvalarında bütünleşmesinin ve dengeleşmesinin değerliliği, kadın olmanın ailede neye karşılık geldiği, kadın ve ailenin iç içeliği; kadından aileye, aileden kadına tevârüs eden şeylerin/değerlerin mezc ediciliği; birbirlerinin hayat menbaı ve merkez noktaları olmaları göz ardı edilmeyen bir perspektifle gözlem altına alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Kur'ân, Âyet, Hadîs, Kadın, Aile, Nikâh, Kavvam, Libas, Eş, Mahremiyet, Mehîr, Miras, Talak, İddet

ABSTRACT

WOMEN IN FAMILY LIFE FROM THE PERSPECTIVE OF KORAN

Blowing with technological pollution and materialism winds of change which can't find place in the conscience of the society has emptied, like many others, our family conceptions. Family which touches the lives of each of us, realizing it by revealing already existing meanings in it without attributing new ones, withdrawing to its natural borders and highlighting the borders and ensuring its integrity, dealing with minor mishaps or serious conflicts that may occur in each family is possible when the individuals who have proved their reliability and competence have meanings attributed to family (moral measurement, faith teaching, unity of cause, unity of objective, heart satisfaction) and values of family (love, esteem, reverence, care, sacrifice, patience, labour, confidence, fidelity, justice, trust privacy, consultation, peace, mercy, quiescence, poise) but not possible when man or woman eliminate each other or enter the race for power.

Hereby, the concept of family which is abstract is embodied in the case of women, the responsibility of being an individual with the awareness that the society consists of families and families consist of woman and man, the necessity of being tolerant of differences, the value of integration and balancing of woman and man in their home, what it means to be a woman in family, the blend of the things/values that pass from woman to family or from family to woman, the fact that they are the source of life and center points of each other was taken under observation with a perspective that is not ignored.

Key Words: Koran, Verse Of the Koran, Hadith, Woman, Family, Marriage, Maintainer, Garment, Spouse, Privacy, Bridewealth, Legacy, Divorce, Period of Delay.

TAKDİM

Son yıllarda yükselişe geçen uyuşturucu, internet ve sosyal medya bağımlılığı, cinnet ve intihar vakaları, aile içi veya toplumsal; duygusal, fiziksel, sözel, ekonomik ve cinsel şiddet; cinsel sapmalar; faşizm, terör, vahşet, savaş, antisemitizm, İslâmofobi, yabancı düşmanlığı, göç, mülteci sorunları, asimilasyon ve yok etme gibi propaganda ve insanlık suçları vs. ile birlikte kavga, çatışma ve düşmanlıklar; açlık, kıtlık, salgın hastalıklar gibi insani krizler, deizm ve ateizm gibi din karşıtı ve sapkın akımlar ile kadın ve erkeklerin aynı performans düzeyinde değerlendirilmesi neticesinde insanın zafiyetler yaşaması, toplum hayatında adalet ve emniyetin kaybolması, liyakat ve ehliyetin kalmaması, endişenin hâkimiyet kurması; değişmekte olan fert, aile ve toplum hayatının yeniden sorgulanması-gözden geçirilmesi gereğini ortaya koymaktadır. Çünkü insanlık dünya hayatının aldatmacılığı ve düşkünlüğünde, cehalet ve dalaletin gibi cansız ve ruhsuz bir vaziyette hayatını sürdürmektedir. Ahsen-i takvim, eşref-i mahluk ve mesuliyet sahibi olan insan; fitrattan, hilafet ve emanet duygu ve sorumluluklarından fersah fersah uzaklaşmıştır. Hatta Sodom ve Gomore’de yaşanan ahlâksızlık ve sapkınlığı aratmayan, adeta bilfiil yaşatan kokuşmuşluk ve çürümüşlükle, ahlâka en mugayir ve en muhalif halleriyle, dünyaya tamahın doruklarında, kutsal yükümlülükten ve Kur’ân kültüründen nasipsiz bir şekilde, kadının sainsal ve cinsel bir obje, otantik ve mistik bir imge ve mitolojik bir figür; ailenin, antik ve nostaljik bir olgu olarak görüldüğü bir çağa tanıklık etmektedir.

Müslümanlar da tüketmeye-harcamaya endekslenmiş, adeta kullan ve at’a, kullan ve değiştir’e programlanmış, merhametsiz, saygısız, sevgisiz, geçimsiz ve sabırsız olmuş, toplumsal ayrımcılık ve sınıflandırmalarda kırmızı çizgiler kalınlaşmış, aile buhranları ise derinleşmiştir. Bunca ekonomik, akademik, teknolojik (nano ve bilişim) ve inovatif ilerleme ve gelişmelere karşın insanlığın sınıfta kalmış olması bizde bu hususu mütalaa etme/inceleme ve ifrat ve tefritten âri/hâli mûtedil bir değerlendirme ihtiyacının hâsıl olmasına neden olmuştur. Zira Batı hayat tarzının İslâmî hayat tarzına hayat hakkı tanımadığı zor zamanlardan geçiyoruz. Yaşadığımız yüzyılda güvenilir insan, aile, kültür ve dolayısıyla medeniyet problemi yaşanmaktadır. Artık asıl mecramıza dönmeli, modern çağdan/post modern dönemden İslâm’ın altın

çağı olan asrı-ı saadete; hayatlarında Kur'ân'ın hâkim olduğu, vahyin hüküm sürdüğü; güvensizlik, adaletsizlik ve ahlâksızlığın baş tacı yapılmadığı o kutlu ve mutlu çağa çevirmeliyiz yüzümüzü, yönümüzü...

“Kim, Rahmân'ın zikrine karşı kör kesilirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostu olur.”¹ Vahyi görmezden gelen ve O'nun izinden gitmeyen kimselerin akıbetlerinin çarpıcı bir şekilde belirtildiği bu âyet ciddi bir uyarı ve kılavuz mahiyetindedir. Şeytanın hedef tahtasındaki kişi günaha dalıp yoldan çıkar ve sapıtır. Hâlbuki Kur'ân geleceğe yön verme kabilinden bir yaşama biçimi, bir hayat tarzı olarak değerlendirilmeli, ailenin derinliklerine, kadınıyla erkeğiyle tüm varlıkların özeline giren; ferdine, ailesine, toplumuna özetle dünyasına hayat veren bir can damarı işlevi görmelidir. Kişi, Kur'ân'dan, beslenmeli onu hayat kitabı ve hayat düsturu yapmalıdır. Zaten insanoğluna şerefli bir hayat bahşeden yüce Allah'ın ve kitabının, hayata müdahale etmemesi söz konusu da değildir. Kur'ân-ı Kerîm, hayatın her alanına dâhil olduğu gibi aile hayatına da müdahil olur. Zira İslâm dininin mensupları İlâhî ahkâmın ve Peygamber sünnetinin üsve-i haseneliğinin bağlayıcılığını zaten kabul etmiş kimselerdir.

Amacımız, İslâm dininin değiştirici ve dönüştürücü gücünden mümkün mertebe istifade ederek yeni bir İslâm kültür ve medeniyeti ve sağlam bir Kur'ân ahlâkı oluşumuna bilgi ve anlam dünyasına mütevazı katkılarda bulunmak ve yaratılış gerçekliğini ve gayesini esas alan politikalar üretmektir. Bunun için de var olan sorunları irdelemek, onların sebep ve sonuçlarını inceleyip; yangın yerine dönen, bir bardak suda fırtınalar kopartılan aile hayatında İslâm'ın kadına bakışını muhtevamız oranında ele almaktır.

¹ Zuhurf, 43/36.

GİRİŞ

**KUR'ÂN VE SÜNNETE GÖRE KADININ FITRATI VE ERKEKTEN
AYRILAN ÖZELLİKLERİ**

Kur'an-ı Kerim'de “*er-Ricâl*” yani “*erkekler*” adında bir sûre bulunmamasına karşılık, “*en-Nisâ*” yani “*kadınlar*” adında bir sûre mevcuttur. Ağırlıklı olarak kadın-erkek ilişkisi, miras hükümleri ve aile hayatının kurallarından bahseden sûre, kadınlar için bir onur vesilesi, daha önce hakları çiğnenmiş, hor ve hakir görülmüş kadınların haklarının iade edildiği, inkılâbın bir simgesidir.²

Kadınlık ve erkeklik; zıtlıklardan bütün oluşturulacak bir paradoks ya da birbirlerinin varlığını tehdit eden bir unsur değil, aynı ideali paylaşıp amaç birliği içinde olan, birbirlerine yük ya da ayak bağı değil aksine kol kanat gerip dayanak-destek olan, çekilesi dert olmayıp, partnerinin gönlüne inşirah olan, yaralarına merhem olan, onu affeden, hata ettiğinde ondan özür dileyen, kusurlarını örten, eşit değil, ama eş, benzer ve denk özellikler taşıyan, özetle birbirini nesne olarak değil de özne olarak şahsiyet olarak gören bir varoluş örneğidir.

1. KADININ YARATILIŞI VE İNSAN OLARAK KADIN

İnsanlık tarihine kısa da olsa bakılacak olunursa; insanın yaratılış amacı, hakikati ve yeryüzü serüveni birçok âyette Âdem ve Havva örneğinde dişi ve eril olarak muayyen ve müşahhas bir şekilde anlatılmış, gözler önüne serilmiştir.

“Yeryüzünde bir halife yaratacağım”³ ve “çamurdan insan yaratacağım”⁴ buyurarak âlemin başka bir türü olan melekleri bilgilendiren ve yeni bir türün yaratılmasının hikmetini öğrenme çabalarına sevk eden başka değil, sırf kendisine kulluk etsinler, diye insanı yaratan⁵ Allah, (c.c.) onu bir erkek ve bir dişi olarak var etmiştir.⁶ Kulluk ve halifelik vazifeleri de ancak erkek ve kadının birbirlerine destek olmalarıyla yerine getirilebilecek bir durumdur.

Kur'an'da başka âyetlerde de insanın yaratılışına sık sık vurgu yapılmaktadır. Örneğin; Allah insanı, önce topraktan sonra da nutfeden yaratıp, sonra da birbirlerine eş kılmıştır.⁷ “Sizi bir tek candan yaratan, kendisiyle mutlu olsun diye ondan da eşini

² Karaman, Hayrettin, v.dğr, *Kur'an Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)*, DİB yayınları, Ankara- 2003, c. II, s, 3-4.

³ Bakara, 2/30.

⁴ Sâd, 38/71.

⁵ bk. Zâriyât, 51/ 56.

⁶ bk. Hucurât, 49/13.

⁷ bk. Fâtır, 35/11.

yaratan O’dur...”⁸ “Allah size kendi cinsinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar türetti.”⁹ “Gökleri ve yeri yaratan O’ dur. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da çiftler yarattı. Bu şekilde çoğalmanızı sağlamaktadır.”¹⁰ “O dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları bahşeder. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğini de çocuksuz bırakır.”¹¹

Bütün bu âyetlerin muhatabı görüldüğü gibi sadece erkek değil, kadın-erkek tüm insanlıktır. Ayrıca nazara verilen âyetlerle insanlarda görülen evlilik olgusu ile eşlilik duygusunu ve buna dayalı olarak işleyen üreme ile çoğalma mekanizmasını var edenin de Allah (c.c.) olduğu dikkate değerdir.

Yüce Allah, kadınıyla erkeğiyle insanı en güzel biçimde,¹² en güzel şekilde¹³ ve yeryüzünün yöneticisi¹⁴ olarak yaratmış; yine o insanı kendi için,¹⁵ insan harici her şeyi ise insanın emrine amade kılmak için¹⁶ yokken var etmiştir.

İnsanın yaratılışı Kur’ân perspektifinden anlamaya çalışıldığında, ilk dikkat çeken hususun herhangi bir cinsiyet ayrımına gidilmeden, bu varlığın beşer¹⁷ ve hali-fe¹⁸ olarak nitelendirilmesidir. İlk yaratılıştan sonraki süreçte ise söz konusu bu varlığa Âdem adı verilmiş, ona eşyanın isimleri öğretilmiş ve meleklerden ona saygı secdesinde bulunmaları istenmiştir.¹⁹ Âdem’in eşinden ise ancak o cennete yerleşme emrine muhatap olduğu sırada isim verilmeden söz edilmektedir.²⁰

Kur’ân’da “Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkek ve kadın üretip yayan rabbinizden sakının”²¹ denilmektedir. Genellikle müfessirler, âyetteki “nefis” kelimesiyle Hz. Âdem’in kastedildiğini söylemekte ve buna delil olarak da şu hadîsi göstermektedirler. “Kadınlar hakkında

⁸ A ‘râf, 7/189.

⁹ Nahl, 16/72.

¹⁰ Şûrâ, 42/11.

¹¹ Şûrâ, 42/49-50.

¹² bk. Tîn, 95/4.

¹³ bk. Teğâbûn, 64/3.

¹⁴ bk. En’âm, 6/165.

¹⁵ bk. Bakara, 2/156.

¹⁶ bk. Câsiye, 45/13.

¹⁷ bk. Hicr, 15/28.

¹⁸ bk. Bakara, 2/30.

¹⁹ bk. Bakara, 2/30-37; Nisâ, 4/1; Hicr, 15/26-33; Sâd, 38/71-76.

²⁰ bk. Bakara 2/35; bk. Karslı, H. İbrahim, *Kur’ân Yorumlarında Kadın*, İstanbul, 2003, Rağbet Yayınları, s. 73-74.

²¹ Nisâ 4/1 bk. A ‘râf 7/189; Zümer 39/6.

hayır tavsiye ediniz, onlara iyi davranınız, çünkü kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri kısmı baş tarafıdır. Onu doğrultmaya çalışırsan kırarsın, hali üzere bırakırsan öyle eğri kalır.”²² Hadîs-i şerîfi, kadınların hassas rûhî durumunu belirten mecazî bir ifade olarak yorumlayan bir kısım âlimler Hz. Peygamber'in bu açıklamasıyla, yaratılışın menşeiinden ziyade kadınlara karşı dikkatli ve nazik davranılması gerektiğine dikkat çektiğini kabul etmektedir.

Hiz. Havva ile ilgili ise; daha çok kocası Hz. Âdem ile birlikte cennete yerleştirilmeleri ve sonra oradan çıkarılışları anlatılmaktadır.²³ Havva'nın eşinden yaratılışına özellikle değinilmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın *üretip* yayan Rabbinize *emir ve yasaklarına riâyet* ederek karşı gelmekten sakının.”²⁴

Âyette *وَاحِدَةٍ* “tek nefis” ile maksat Hz. Âdem; *زَوْجَهَا* “eşi” ile maksat Havva, *مِنْهَا* “ondan” yani tek nefisten demektir. *خَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا* “Ondan eşini yarattı” cümlesindeki “o” anlamındaki *هَا* zamiri ile maksat, ilk nefis yani Hz. Âdem'dir. Âyetten yüce Allah'ın erkek olan Âdem'i önce yarattığı, sonra erkekten kadını yarattığı açıkça anlaşılmaktadır.

İlk kadın Havva, ilk erkek Âdem'den nasıl yaratılmıştır? Âyette açık değildir. Hadîste zikredilen Havva'nın Âdem'in sol kaburga kemiğinden yaratıldığı ifadesi²⁵, hakîki anlamda olabileceği gibi kadınla erkeğin fitrî olan ve değişmemesi gereken farklılıklarını ve özelliklerini anlatmak üzere yapılmış bir benzetme de olabilir. “Ondan eşini yarattı” ifadesini, Âdem'in özünden, onun misli olan asıldan yarattı, şeklinde de anlayabiliriz. “Kendilerine ısınıp kaynaşasınız diye sizin için kendinizden eşler yaratması... O'nun varlığının delillerindendir”²⁶ anlamındaki âyet, bu anlama delalet eder.²⁷

²² Buhârî, Nikâh 79; Müslim, Radâ 65; Tirmizî, Talâk 12.

²³ Bakara, 2/35-38; A'râf, 7/19-25; Tâhâ 20/117-123; Harman, Ömer Faruk, Havvâ, DİA, İstanbul, 1997.

²⁴ Nisâ, 4/1.

²⁵ bk. Buhârî, Nikâh, 79- 80.

²⁶ Rûm, 30/21.

²⁷ bk. Nahl, 16/72; Şûrâ, 42/11.

Çağımızda kadın ve erkek bütün insanların fizîkî yapılarının, toprağın içerdiği; karbon, oksijen, hidrojen, kükürt, azot, kalsiyum, potasyum, sodyum, klor, magnezyum, demir, bakır, iyot, florin, kobalt, çinko, silisyum elementlerini bünyesinde taşıdığı tespit edilmiştir.

“İkisinden birçok erkek ve kadın üretilip yaydı” cümlesi; hem yüce Allah'ın; insanların çoğalmasını Hz. Âdem ile eşi Hz. Havva'nın evlilikleri ile başlattığını hem de Âdem ile Havva'nın bütün insanların atası olduğunu ifade eder.

Yüce Allah Âdem ile Havva'nın evlilikleri ile insan neslini çoğaltıyor. Artık insanların yaratılmasını, erkeğin tohumunun, kadının yumurtasını döllemesi ile anne rahminde gerçekleştiriyor.²⁸ Yüce Allah, Hz. Âdem'in fizîkî yapısını yarattıktan sonra ona ruh verdiği²⁹ gibi, diğer insanların fizîkî yapılarını anne rahminde yaratmakta³⁰ cenin anne rahminde 120 günlük olduktan sonra ruh³¹ ve diğer yeteneklerini vermektedir.³²

Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın çocuklarının evliliklerinin nasıl olduğu ile ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de bilgi yoktur. Bazı tefsirlerde Hz. Havva'dan birinci batında ikiz doğan bir erkek ve bir kızın, ikinci batında yine ikiz doğan bir kız ve bir erkekle evlendikleri bilgisi vardır. Yüce Allah, dilediğini yaratır. Hz. Âdem'i anasız ve babasız, Hz. İsa'yı babasız,³³ Hz. Yahyâ'yı yaşlı anne ve babadan yaratmıştır.³⁴

Nisâ sûresinin birinci âyet-i kerîmesi aslında Havva örneğiyle genel olarak insanın yaratılışından ve yeryüzüne yayılışından, oluşacak olan eşler arası muhabbet ve şefkatin öneminden bahsetmektedir.

Yüce Allah, insanoğlunu erkek ve kadın olmak üzere aynı türde yaratmış,³⁵ ayrı kulvarlarda ama aynı dava uğruna mücadele etmek üzere bir istikamet belirlemiş,

²⁸ bk. Secde, 32/8; Târik, 86/5-7; İnsân, 76/2; Mü'minûn, 23/12-14; Secde, 32/8-9.

²⁹ bk. Sâd, 38/70-71.

³⁰ bk. Hacc, 22/5; Mü'minûn, 23/12-16; Âl-i İmrân, 3/6,

³¹ bk. Buhârî, Enbiyâ, 1; Ahmed, b. Hanbel, I, 374.

³² bk. Secde, 32/7-9.

³³ bk. Âl-i İmrân, 3/59.

³⁴ bk. Âl-i İmrân, 3/40.

³⁵ bk. Rûm, 30/21.

aralarındaki cinsiyet farklılığını ayrımcılığa gerekçe olmayacak şekilde, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) ifadesiyle “ bir bütünün iki eşit yarısı”³⁶ olarak halk etmiştir.

2. ERKEĞİN KADINA GÖRE AİLE İÇERİSİNDEKİ KONUMU

Son yıllarda erkekte daha fazla sesi çıkıp söz hakkı sahibi olan kadınlar görsel, yazılı ve sosyal medyalara; kitaplara, dergilere tez ve makalelere konu olup gündemi bir hayli meşgul ederek güncel kalmayı başarsalar da erkekler de varoluşun, antropoloji ve teolojinin bir gerçeği ve öznesidirler.

Yüce Allah, insanları çamurdan alınmış bir özden³⁷ yaratmış olmakla beraber, değişik deneme süreçlerinden geçirebilmek için, potansiyel ve donanımsal olarak, farklı ölçülerde, farklı formatlardaki edinimleriyle onlara hayat sahnesinde roller vermiş, birbirlerine baskı unsuru olması olası uygulamaları ise reddetmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in beyanına göre kadın da erkek gibi evinin yöneticisidir: “Hepiniz yöneticisiniz, hepiniz yönettiklerinizden sorumlusunuz. Devlet reisi bir çobandır ve yönettiklerinden sorumludur. Erkek, ailesinin yöneticisidir ve yönettiklerinden sorumludur. Kadın, eşinin evinin yöneticisidir ve yönettiklerinden sorumludur.”³⁸

Hz. Peygamber (s.a.s.): “Sizin en iyileriniz, hanımlarına karşı en iyi davrananlarınızdır.”³⁹ buyurarak hiçbir erkeğin eşi üzerinde dilediğince tasarrufta bulunma yetkisi taşımadığını anlatmıştır.⁴⁰

الرَّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتُ الْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

“Allah'ın bazılarını diğerlerinden *kuvvet, cesaret ve benzeri* bazı özelliklerle üstün kılması ve mallarından mehir vermeleri ve ailenin geçimini sağlamaları sebebiyle erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Saliha kadınlar, *eşlerine* saygılı ve itaatkârdırlar. Onlar, Allah'ın korumasını emrettiği *iffet ve namuslarını* eşleri yanlarında olmadığı zamanda da korurlar. Başkaldırıp isyan etmelerinden korktuğunuz

³⁶ Ebu Dâvûd, Tahâret, 94; Dârimî, Vudû', 76; Keşfu'l-Hafâ, I, 2140;

³⁷ Mü'minûn, 23/12.

³⁸ Buhârî, Cum'a, 11; Müslim, İmare, 20; et-Terğîb ve't-Terhîb, c. III, s. 44.

³⁹ Tirmizî, Radâ', 11; İbn Mâce, Nikâh, 50.

⁴⁰ Martı, Huriye, *Hakları ve Saygınlığıyla İslâm'da Kadın*, 3. Baskı, Ankara, Şubat, 2019, TDV yay, s. 24.

kadınlara *önce* öğüt verin, *öğüt fayda vermezse* onları yataklarında yalnız bırakın, *bu da fayda vermezse* onlara *yaralamadan hafifçe* vurabilirsiniz. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah, çok yüce, çok büyük olandır.”⁴¹

Âyette mallarından nafaka vermek zorunda olduğu için; erkek, kadına kavvamdır, buyruluyor. Erkek, kadın üzerine kavvam yani koruyup kollayıcı, görüp gözeticidir.

Abdullah b. Abbas (ö. 68/687), *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ*, âyetini şöyle tefsir etmiştir: “Kadın, Allah’ın emrettiği yerlerde ona itaat eder. Kadının itaati, işini güzel yapmasıdır, malını korumasıdır.”⁴² Bir kadın Hz. Peygamber’e gelir ve kocasının kendisine tokat attığını söyleyerek onu şikâyet eder. Hz. Peygamber de “kısas” ile hükmeder. Ama bu âyet nâzil olur.⁴³

Ailenin yönetimi genel olarak erkeğe yüklenmiştir.⁴⁴ Âyette geçen *الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ* “Erkekler kadınların koruyup kollayıcılarıdır.” “Kavvâm” kelimesi yönetme, idare etme anlamındadır. *يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ* “Ey Peygamber! Hanımlarına ve kızlarına söyle!”⁴⁵ âyetinde emir Hz. Peygamber’in şahsında erkeklere yöneliktir. Dolayısıyla erkeklerin, kadınların yaptıkları şeylerden sorumlu tutulduklarını ifade eder.⁴⁶ Hz. Peygamber (s.a.s) “Erkek aile fertlerinin yöneticidir”⁴⁷ hadîs-i şerîfi ile Allah (c.c.), aile yönetiminin genel olarak erkeğe ait olduğunu ifade etmiştir.⁴⁸ Dolayısıyla erkekler kadınların maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşılamakla mükellef-tirler.⁴⁹

“Ey Mü’minler! Emzirme *süresini* tamamlatmak isteyen babalar için anneler, çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu süre içerisinde annelerin; yeme, içme ve giyim masrafları örfe, hakka ve ahlâka uygun olarak babaya aittir. Her insan ancak gücü

⁴¹ Nisâ, 4/34.

⁴² İbn Kesîr, c. II, s. 275

⁴³ İbn Kesîr, c. II, s. 276.

⁴⁴ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, 14. Baskı, Ankara, TDV Yayınları, 2018, s. 62.

⁴⁵ Ahzâb, 33/59.

⁴⁶ Hicazi, M, Mahmud, *Furkan Tefsiri*, c. VI, s.186.

⁴⁷ Buhârî, Nikâh, 81.

⁴⁸ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, TDV Yayınları, 14. Baskı, Ankara, 2018, s. 62.

⁴⁹ bk. Tahrîm, 66/6.

nispetinde sorumludur. Ne anne çocuğu sebebiyle ne de baba çocuğu yüzünden zara-ra uğratılmaz.”⁵⁰

Ailede erkeğin iyi şeyleri emretme ve kötü şeylerden sakındırma, infak ve yönlendirme görevi vardır. Erkekler, eşleri için mallarından harcama yapmakla yükümlüdürler.

بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ “Allah’ın bazılarını diğerlerden üstün kılmaları sebebiyle” ifadesi, erkeğin kadına, kadının erkeğe üstün taraflarının olduğunu ifade eder. Bu, insan olma açısından değil, görev, sorumluluk, yetenek ve biyolojik açıdandır. İnsan olma, iman, ibadet ve ahlâkî görevler açısından kadın ve erkeğin üstünlüğü takva ileldir.⁵¹

Kur’ân-ı Kerîm bir baba olarak Hz. Lokman’ın (a.s.) çocuğuna verdiği nasihat-ten söz ederken, evin erkeği babanın ailenin maişetini karşılama yanında onların iman, salih amel ve güzel ahlâk açısından gelişiminden bigâne kalamayacağını, hatta lokomotif görevi gördüğünü bize düşündürmektedir.

Hz. Lokmân oğluna öğüt verirken, şöyle dedi:

“Ey Peygamberim! Hani Lokman, oğluna öğüt verirken şöyle söyledi: Yavrum! Allah’a ortak koşma! Çünkü Allah’a ortak koşmak, kesinlikle büyük bir zulümdür.”⁵²

Bu âyet, asla gözardı edilemeyecek bir öğüttür. Çünkü bir baba çocuğu için hayırdan başka bir şey irad etmez. Baba çocuğuna ancak öğüt verir ve iyilik eder. Âyet, baba ile evlat arasındaki ilişkiyi ince bir üslûpla bize bildirmektedir.⁵³

Hz. Lokman’ın aşağıdaki âyetlerde oğluna verdiği öğütler, erkeğin ailedeki görev ve sorumluluğunu ifade etmektedir:

“Lokman oğluna şöyle dedi: Yavrum! Şüphesiz yaptığın iyi ve kötü herhangi bir iş, eğer bir hardal tanesi ağırlığında ve bir kayanın içinde veya göklerde veya

⁵⁰ bk. Bakara, 2/233.

⁵¹ bk. Hucurât, 49/12.

⁵² Lokmân, 31/13.

⁵³ Kutub, Seyyid, *Fizilali 'l-Kur'ân*, c. 18-22, s. 71.

yerin dibinde olsa *bile yine* Allah onu ahirete getirir ve *karşılığını verir*. Çünkü Allah, en gizli şeyleri bile çok iyi bilen ve her şeyden çok iyi haberdar olandır.”⁵⁴

“Yavrum! Namazı dosdoğru kıl; marufu, *iyi, güzel, faydalı ve Allah’ın rızasına uygun şeyleri* emret; münkeri, *kötü, çirkin, zararlı ve Allah’ın rızasına uygun olmayan şeylere* engel ol; başına gelen musibetlere sabret; çünkü bunlar, kararlılıkla mutlaka yapılması gereken işlerdendir.”⁵⁵

“Yavrum! Kibirlenerek insanlardan yüzünü çevirme, onları küçük görme ve yeryüzünde şımarıp böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, kendini beğenen ve çok övünen hiçbir kimseyi sevmez.”⁵⁶

“Yavrum! Yürüyüşünde ölçülü, dengeli ve tabii ol, sesini biraz kıs, çünkü seslerin en çirkinini kesinlikle eşeklerin sesidir.”⁵⁷

Ailede erkek evini ve aile fertlerini iyi yönetecek ve onları iyi eğitip yetiştirecektir. Hz. Peygamber (s.a.s.), babanın eşine ve çocuklarına karşı müşfik olmasını tavsiye etmiş, ailesi için hayırlı olan kişiyi Müslümanların hayırlısı olarak zikretmiştir. “Sizin hayırlınız, ailesi için hayırlı olandır. Bana gelince ben, aileme karşı sizin en hayırlı olanınızım.”⁵⁸ “Siz iffetli olunuz ki hanımlarınız da iffetli olsunlar”⁵⁹ buyurmuştur.

3. KADIN İLE ERKEK ARASINDAKİ FITRÎ FARKLAR

Yüce Allah, “insanlardan kimini kiminden üstün kılmıştır”⁶⁰ âyetiyle kadın ve erkeğin hatta hiçbir kimsenin başkasına eşit veya müsavi olmadıklarını açıkça beyan etmiştir. Allah zayıf olan insanı iki farklı cins olarak yaratarak yüklerini hafifletmiş,⁶¹ onları eşitlik temelli değil, eşlilik,⁶² adalet⁶³ ve velâyet⁶⁴ yani dostluk ve dayanışmaya dayalı bir tasarımla var etmiştir.

⁵⁴ Lokmân, 31/16.

⁵⁵ Lokmân, 31/17.

⁵⁶ Lokmân, 31/18.

⁵⁷ Lokmân, 31/19.

⁵⁸ İbn Mâce, Nikâh, 50; et-Tirmizî, Menakib, 64; Demircan, Adnan, *Cahiliyeden İslâm’a Kadın ve Aile*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2015, s.51.

⁵⁹ Hâkim, el-Müstedrek, IV, 170 (7258).

⁶⁰ Nisâ, 4/34.

⁶¹ Nisâ, 4/28.

⁶² Rûm, 30/21.

⁶³ Bakara, 2/286.

Ayrıca yüce Allah, bu hususta ne kadar adaletli olduğunu göstermek için de “Şüphesiz ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın iyi amelini zayi etmeyeceğim. *Ey Mü'min erkek ve kadınlar!* Siz, birbirinizdensiniz”⁶⁵ buyurarak her iki cinsin de aynı özden teşekkül ettiğini, onlara adalet ve hakkaniyetle muamele ettiğini bildirmiştir.

“Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, Mü'min erkekler ve Mü'min kadınlar, *Allah'a ve Peygamberine* itaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar, *iman, söz, eylem ve davranışlarında* doğru ve dürüst olan erkekler ve doğru ve dürüst olan kadınlar, *musibetlere ve ibadetlerin meşakkatlerine* sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, *gönülden Allah'a* saygılı olan erkekler ve saygılı olan kadınlar, zekât ve sadaka veren erkekler ve zekât ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını ve namuslarını koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve çok zikreden kadınlar *var ya işte* Allah, bu kimseler için bağış ve büyük mükâfat, *cennet* hazırlamıştır.”⁶⁶ âyeti ile Allah, kadın ve erkek ayrımı yapmadan inanç ve iyi amellerine mükâfat vaat etmektedir.

Bu âyette erkek veya kadının, kişilik, ibâdet ve kulluk sorumlulukları açısından İslâm, iman, ibâdet, özde ve sözde doğruluk, sabır, huşû, zekât ve sadaka vermek, oruç, iffet ve namusu korumak, Allah'ı çokça zikir konularında müsavi oldukları bildirilmiştir.

Zaten göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten imtina ettiği bir emanete talip olan insan,⁶⁷ kadınıyla erkeğiyle emre muhatap olmuş sadakat imtihanından beraber geçmekle yükümlü tutulmuştur. Zaten vahiy sadece erkeklere değil, kadınlara da gelmiş, Peygamberimiz (s.a.s.) kadınlara da İslâm'ı anlatmıştır.⁶⁸

İlim aramanın kadın erkek her Müslümana farz⁶⁹ olduğunu bildiren Resûlullah, (s.a.s.) namus ve iffetin korunmasını sadece kadınlar için değil, erkekler için de farz kılan,⁷⁰ her ikisine de harama bakmama sorumluluğunu yükleyen yüce Allah,⁷¹ onla-

⁶⁴Tevbe, 9/71.

⁶⁵Âl-i İmrân, 3/195.

⁶⁶Ahzâb, 33/35.

⁶⁷Ahzâb, 33/72.

⁶⁸Buhârî, İ'tisam, 9.

⁶⁹İbn Mâce, Mukaddime, b. 17, Hds. 224.

⁷⁰bk. Nûr, 24/29; Ahzâb, 33/35.

rı yeryüzünün halifeleri yapmıştır.⁷² “*Ey insanlar! Sizi yeryüzünün halifeleri yapan ve size verdiği nimetler konusunda sizi denemek için bazınızı bazınıza derecelerle üstün kılan Allah'tır.*”⁷³

Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez.⁷⁴ Bu konuda kadın erkek ayrımı yoktur. Kadın ve erkek ilahî emaneti beraber yüklenmiştir.⁷⁵ Kadınıyla erkeğiyle insan aynı özdendir. Beden ve ruhtan oluşmaktadır.⁷⁶ Takva duyarlılığı veya günah işleme eğilimi her iki cinsten vardır.⁷⁷ Allah'ın kelâmı Kur'ân, kadın ve erkeği birlikte muhatap almaktadır. İman, ibadet ve ahlâk konularında bazı hedefler koyar. Bu hedefleri hayata geçirmek âyetlerle sabit olduğu üzere erkeğin olduğu kadar kadının da sorumluluğundadır.

En çok istismar edilen konulardan birisidir cinslerin eşitliği meselesi. Elbette kadınlar insan olma itibarı ile erkekler ile eşittirler. Ancak kadın olsun erkek olsun bütün insanlar arasında önemli ferdi farklar var olduğu gibi farklı cinsler arasında da ihmal ve inkâr edilmesi mümkün olmayan bazı farklar mevcuttur. Aslında bu insanlığın yararına değildir. Bu farklılıklar, sosyal ve ekonomik iş bölümünü zenginleştirmekte, farklı yetenekler, farklı ve çok renkli bir dünyanın kurulmasına vesile olmaktadır.⁷⁸ Bu sûretle bazı biyolojik ve psikolojik farklılıklar, görev ve sorumluluklar göz ardı edilmemiştir.⁷⁹

İnsanların birbirlerinden farklı olmaları beşer olmalarının bir neticesidir. Yüce Allah, fiziksel yapı ve iç dünyaları itibarı ile de insanları farklı yaratmıştır. Yalnız bu, kadının ikinci plana atılması anlamına gelmez. Fiziksel ve ruhsal bazı farklılıklar, hatta birbirlerine göre artıları eksileri dışında muhatap olma, halife olma ve sorumlu tutulma bakımından ayrımcılık ve ayrıcalık tanınmamış, ilahî emre muhatap olarak

⁷¹ bk. Nûr, 24/30-31.

⁷² bk. Bakara, 2/30.

⁷³ En 'am, 6/165.

⁷⁴ Fâtır, 35/18.

⁷⁵ Ahzâb, 33/72.

⁷⁶ bk. Hicr, 14/29.

⁷⁷ bk. Şems, 91/8.

⁷⁸ Arvasi, Seyyid Ahmet, *Kadın Erkek Üzerine*, Burak Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 1999, s. 39-41.

⁷⁹ Karagöz, *Aile ve Gençlik*, s. 39-40.

yaratılan kadın ve erkeğin ahirette sorgulama,⁸⁰ ödül⁸¹ ve ceza⁸² bakımından hiçbir ayrımı yapılmamıştır.

İslâm Dininde; bilimsel, sosyal, ahlâkî, imanî ve amelî yükümlülükler açısından cinsiyet farklılığı gözetilmemektedir. Yani Allah kadınla erkeği bu konularda ayırmamış ve sorumluluktan azade etmemiştir. Ayrıca kimseye aynı yükü yüklemeyeceğini, herkese kaldıracabileceği kadar sorumluluk yükleyeceğini, onları gücü yettiğinden sorumlu tutacağını da⁸³ vaad etmiştir. Bu itibarla da ibadet yönünden yaratılışın ve cinsiyetin tabi özelliklerine göre bazı farklılıklar arz edebilmektedir. Mesela kadının mirasta erkeğe göre farklı pay alması, erkek ve kadının görevlerinin farklı olması sebebiyledir. Erkek, evleneceği kıza veya kadına, razı olacağı miktarda mehir vermek mecburiyetindedir.⁸⁴ Yine erkek, eşinin ve çocuklarının geçimlerini ve masraflarını karşılamak durumundadır.⁸⁵

“Erkek veya kadın kim Mü'min olarak salih ameller ve iyi işlerden yaparsa işte onlar, cennete girerler ve zerre kadar zulmedilmezler.”⁸⁶ “Erkek veya kadın, kim Mü'min olarak *salih* ameller, iyi *işler* yaparsa, biz kesinlikle ona *dünyada* iyi bir hayat yaşatırız ve *ahirette* onları, kesinlikle yaptıkları salih amellerin en güzeliyle mükâfatlandırırız.”⁸⁷

Mü'min olmak kaydıyla, kadın ve erkek arasında salih amellerinden elde edecekleri mükâfat konusunda da bir ayrım söz konusu değildir. Yeter ki iman edip imanına yaraşır güzellikte ameller sergilesin.⁸⁸

“Rableri, akıllı Mü'minlere şu karşılığı verdi: Şüphesiz ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın iyi amelini zayi etmeyeceğim. *Ey Mü'min erkek ve kadınlar!* Siz, birbirinizdensiniz. Ben, *Allah yolunda* hicret edenler, yurtlarından çıkarılanlar, benim yolum *İslâm uğrunda* eziyet görenler, *Allah yolunda* savaşanlar ve öldürülenlerin günahlarını kesinlikle örteceğim ve Allah katından bir mükâfat olmak

⁸⁰ bk. A'râf, 7/6.

⁸¹ bk. Âl-i İmrân 3/195.

⁸² bk. Mâide, 5/38.

⁸³ bk. Bakara, 2/233.

⁸⁴ bk. Nisâ, 4/19-20.

⁸⁵ bk. Bakara, 2/233; Savaş, Rıza, *Hiz. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1992, s. 42.

⁸⁶ Nisâ, 4/124.

⁸⁷ Nahl, 16/97.

⁸⁸ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s. 32.

üzere, onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Mükâfatın en güzeli Allah katındadır.”⁸⁹ “Herkesin ameline göre *Allah katında* dereceleri vardır. Rabbin *insanların* yaptıklarından habersiz değildir.”⁹⁰ “İnsanların hangilerinin daha güzel amel yapacağını deneyelim diye şüphesiz biz yeryüzündeki varlıkları, yeryüzü için bir ziynet yaptık.”⁹¹

Yüce Allah, insanları birbirinden farklı yarattığını ve farklı düzeyde imkânlar sunduğunu, bunun sebebinin onları imtihan etmek olduğunu bildirmektedir.⁹²

“Onlar sizin için siz de onlar için birer libassınız.”⁹³ âyet-i kerîmesi kadını ve erkeği aynı kefeye koymaktadır.

Erkek ve kadın birbirinden farklı ama birbirleriyle çelişmeyen, çekişmeyen, birbirini ayrıştırmayan, bütünleyen, dengeleyen, savunan, sarmalayan, kuşatan varlıklardır. Onlar adeta birbirinin mütemmim cüzleridir. Bazı birbirlerine göre eksik veya zayıf yönleri ise yaratılışlarının gereği olup iki cins yaratılmaları sebebiyle birbirlerine muhtaç olup hiçbir şeyden kendilerini müstağni görmemeleri içindir. Çünkü onlar birbirlerinin rakibi değil aksine refiki, yareni ve hâmisidirler.

Üstünlük yarışında olan insanoğlunun, üstünlüğün cinsiyette, sûrette, servette değil, kalplerde, amellerde⁹⁴, takvada⁹⁵ yarışın ise hayırda⁹⁶ ve güzel amellerde olması gerektiğini bilmesi, fitrata muhalif olan eşitlik ya da karşıtlıklara karşı teyakuzda olması onun bilfiil görevidir. Asıl olan ortak yönlerimize, bizi biz yapan temel İslâmî umdelere sahip çıkmak, onları öne çıkarmaktır. “Kadın bozuldu aile bozuldu, kadın bozuldu toplum bozuldu” gibi cinsiyetçi ve ayrılıkçı söylemlerin ise isabetli olmadığı bir gerçektir.

İnsanın özünde kendisini biricik ve farklı görme, özel hissetme duyu ve duyguları vardır. Orantısız güç kullanarak fütursuzca onu hiç istemediği bir kalıba sokmak,

⁸⁹ Âl-i İmrân, 3/195.

⁹⁰ En’âm, 6/132.

⁹¹ Kehf, 18/7.

⁹² Karagöz, İsmail, *Kur’ân’ı Yaşamak, İyi İnsan İyi Müslüman*, TDV Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 2015, s. 40.

⁹³ Bakara, 2/187.

⁹⁴ bk. Müslim, Birr, 34.

⁹⁵ bk. Hucurât, 49/13.

⁹⁶ bk. Bakara, 2/148.

insan ruhu ve profiliyle bağdaşmayan, sınırları zorlayan, nefse ağır gelen bir gaddarlıktır, jakobenliklik ve oppurtunistlik olarak değerlendirilebilir.

4. KADININ ERKEKLEŞMESİ, ERKEĞİN KADINLAŞMASI SORUNU

Ebu Said el-Hudrî (ö. 74/693) anlatıyor: Hz. Peygamber'in yanına elleri ve ayaklarına kına yakılmış bir muhannes getirildi. Ashab onu dövmeye başlayınca Allah Resûlü (s.a.s.), "kadınlarınızı bundan ve bunun arkadaşlarından uzak tutun!" buyurdu. Sahabe, "öldürmeyelim mi?" diye sorunca, "Hayır, namaz kılanları öldürmek bana yasaklandı" buyurmuştur.⁹⁷

Kadın ve erkeklerin yetenekleri ve özellikleri birbirlerinden farklıdır. Cinsiyet rollerinin karışması veya cinsel kimlik bozuklukları nesil emniyetini bertaraf ettiği gibi aileden de ortada bir şey bırakmaz. Tabiatı bu derece üstün, nitelikli ve yüce olan insanın fitratına yapılan müdahale de o derece yıkıcı olacak, hayatı alt üst edecektir. Bu nedenle son yıllarda ivme kazanan cinsel dönüşüm ciddi bir tehlikedir. Hâlbuki "insanoğlu mükerrem, muhterem, saygın ve dokunulmaz bir varlıktır."⁹⁸ Özünde ilahi cevheri taşımaktadır.⁹⁹ Hz. Muhammed (s. a.s.), ümmeti de şahit kılıp vasat, örnek ve denge¹⁰⁰ özellikleriyle seçkin olarak donatılmıştır. İnsanın izzetli ve şerefli olması kadın veya erkek olmasından değil, tamamen Allah ile peygamberine layık ve liyakatli olma insanî vasıflara haiz olmasından kaynaklanmaktadır.

Günümüzde materyalist zihniyet tarafından erkek gibi kadın olanlar maskülen, kadın gibi erkekler ise feminen olarak adlandırılarak onlara alan açılıp meşruiyet tanınmıştır. Böylece insanın kendi olması yadırganmış, adeta kendine yabancılaştırılması sağlanmıştır. Karşı cins gibi olma durumu işte böyle, sempatik gösterilmiş, özendirilmiş, cinslerin o en tabii öz, temiz fitrat ve maneviyatları bozulmuştur.

Bugünün dünyasında fitratı tersyüz edip bozan bazı temayüller zuhur etmiştir. Kadınlı erkeği önce düşman etmişler, ardından eşitlemeye çalışmışlar, yetmeyince birbirlerine benzetmeye çalışmışlar, bu da az gelmiş olmalı ki çift cinsiyet vakası bile çıkarmaya cüret etmişlerdir. Hatta bazı insanlar öyle sapkın fikirlere kapılmışlar ki

⁹⁷ Heysemî, Nüreddin, *Mecmau'z-Zevaid ve Menbau'l-Fevâid*, Hadler, No: 10638, c. 11, s. 104.

⁹⁸ bk. Ebû Dâvud, Edeb, 5.

⁹⁹ bk. Hicr, 15/29.

¹⁰⁰bk. Bakara, 2/143.

hadîs-i şerîflerde yasaklanan hayvanlarla cinsi münasebet gibi¹⁰¹ yollara tevessül etmişlerdir. Oysa yapılması gereken yaratılışa müdahale etmemek, varlığını ve öz benliğini ortaya koymak, cinsiyetinin gereğini yapmak, kadın veya erkek olmak hangisi nasibinse ona razı olmaktır.

Kadın veya erkek hangi cinsiyetten olunursa olunsun, kendilik algısı sağlam ve gelişmiş, özüne sadık, özentiden ve cinsiyet özgürlüğü gibi insanları yanlış yollara sevk edecek söylemlerden uzak durmak fitratın gereğidir. İnsan, doğuştan izzet, şan ve şeref sahibidir.¹⁰² Kendisine birçok nimet ve rızık verilmiştir.¹⁰³ İnsan, emanet¹⁰⁴ ve hilafet¹⁰⁵ görevini üstlenmiştir.

Kadın ve erkekler arasındaki bazı farklılıklar (giysi vb.), toplumlara ve örflere göre değişebilir. Huy, söz, tavır, davranış ve hareketleri ile kadınlara benzeyen erkeklere "**muhanne**s" denir.

Şu hadîs-i şerîfler, kadına benzeyen erkekleri, erkeğe benzeyen kadınları lanetlemektedir.

Sahabeden Abdullah b. Amr (ö. 65/684) diyor ki: Resûlullah (s.a.s)'dan duydum. O şöyle buyurdu: "Erkeklere benzeyen kadınlar, kadınlara benzeyen erkekler bizden değildir."¹⁰⁶

Abdullah b. Abbas (ö. 68/687), "Resûlullah (s.a.s); erkeklere benzeyen kadınlara ve kadınlara benzeyen erkeklere lanet etti." demiştir.¹⁰⁷

Abdullah b. Abbas (ö. 68/687), "Resûlullah (s.a.s); kadınlaşan erkeklere, erkekleşen kadınlara lanet etti." demiştir. Râvi diyor ki: Kadınlaşan erkekler ne demektir? Dedim. "Kadınlara benzeyen erkekler" demektir buyurdu."¹⁰⁸

Ebu Hüreyre (ö. 58/678), Resûlullah (s.a.s), "Kadın elbisesi giyen erkeğe ve erkek elbisesi giyen kadına lanet etti" demiştir.¹⁰⁹

¹⁰¹ Heysemî, Nûreddîn, c. 11, s. 105, No: 10641.

¹⁰² bk. İsrâ, 17/70.

¹⁰³ bk. İbrâhîm, 14/34.

¹⁰⁴ bk. Ahzâb, 33/72.

¹⁰⁵ bk. En'âm, 6/165.

¹⁰⁶ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, c. 467, No: 14332.

¹⁰⁷ Tirmizî, İsti'zân ve Âdâb, 67; Ebu Dâvûd, Libas, 31.

¹⁰⁸ Ebu Dâvûd, Edeb, 61; Ahmed, b. Hanbel, Müsned, I, No: 2291.

¹⁰⁹ İbn Hıbbân, es-Sahîh, XIII, 61, No: 5750.

İnsan olma ve temel haklar açısından eşit olmakla birlikte yüce Allah, erkekleri ve kadınları cinsiyet, fizikî yapı, duygusallık, tavır, davranış ve benzeri birçok konuda farklı yaratmıştır. Bu farklılık söz, eylem ve davranışlar için de söz konusudur. Kadın ve erkekler arasındaki bu farklılığı yansıtan hususlardan biri de giyim kuşamdır. Bu farklılığının toplumda tezahür etmesi gerekir. Peygamberimizin bir şeye lanet etmesi, o şeyin **haram** olduğunu ifade eder. Dolayısıyla **birinci** hadîs-i şerîfe göre; konuşma, tavır ve davranışlarıyla, **ikinci** hadîs-i şerîfte giysileriyle, erkeklerin kadınlara ve kadınların erkeklere benzemesi yasaklanmaktadır.

Sonuç olarak; Kur'ân ve sünnet, insanlık hayatında şu iki şeyi esas alır. Birincisi, tevhid geleneği ile bunların gereği inanç ve davranışlardır. İkincisi, aile geleneğini ve tüm fertleri kaplayacak edep ile ahlâktır.¹¹⁰

¹¹⁰ Mahmud, Abdulhalim, *Müslüman Kadının Şahsiyeti, Kültür ve Daveti*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1996, s. 129.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDE EVLİLİK VE AİLE OLGUSU

İnsan ve toplum bağlamında ehemmiyet arz eden aile ve evlilik konusu, insanın sosyal ve medeni hayatı için önemli bir nirengi noktasıdır. Bu mefhumlar günümüzde maalesef İslâm ahlâk anlayışından, eğitim ve terbiye sisteminden uzağa düşmüş veya düşürülmüş; bünyesinde hak, hukuk ve adaletten eser kalmamış, en sağlam ve salim yol ile öğüt olan Kur'an ahlâkı bu iklimde yetişememiş ve barınamamıştır. Aileye ve kadına dair bakışın zihin dünyasındaki yansımaları, bu zihniyeti besleyen kültürel ve algısal kodlar, zaman ve mekâna insanca bakmaktan da İslâmca bakmaktan da uzaktır. Bu nedenle Müslüman kimliğiyle izahı pek mümkün olmayan bu görüntüden sadece aile değil tüm âlem etkilenecek, bütün bir âlem süflî ve sefih emellere kurban edilecektir.

Artık insanlar belki de hayatın en anlam bulduğu yer olan aile yaşamlarına, aile bireylerine ve benliklerine sahip çıkmalı, farklılıklara saygılı olmalı, kendi yeterliliklerini arttırıp kendi bütünlüklerini sağlayarak bu davada rüşlerini ispat etmelidirler ki liyakat sahibi olup eşyanın sırrına vakıf olabilsinler.

1. MÜSLÜMAN KADIN VE ERKEĞİN HAYATINI ŞEKİLLENDİREN KURUM: AİLE

1.1. Arap Toplumunda Kur'an'dan Önceki Aile Yapısı

İslâm'ın aile hayatına getirdiği düzenleme ve yapılandırmaların açıkça anlaşılması için onun içinden neşet ettiği toplumun yakinen mercek altına alınması gerekmektedir.

Tarih literatüründe İslâm öncesi Mekke tarihi için kullanılan Cahiliyye kavramına¹¹¹ Kur'an-ı Kerîm, sık sık atıf yapıp onun İslâm'a aykırı âdet ve geleneklerini eleştirmiş ve yermiştir. Bu sebeple Kur'an-ı Kerîm Müslümanlar için en sahih kaynak olma özelliği taşımakta bize de bilgileri Kur'an'dan almak düşmektedir. Zaten aşağıdaki âyetler İslâm öncesi dönemin âdet ve geleneklerine, atalar kültüne, dini, ahlâkî, ailevî ve sosyal telakkilerine dair günümüze ışık tutacak mahiyettedir.

“Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızıkı, Allah adına yalan söyleyerek (kadınlara) yasaklayanlar muhak-

¹¹¹ Sırma, İhsan Süreyya, *İslâm Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed*, Beyan Yayınları, 19. Baskı, 2008, s.9.

kak ki ziyana uğramışlardır; bunlar yoldan sapmışlardır, doğruyu bulacak durumda değillerdir.”¹¹²

“Ey Peygamber! Mü’min kadınlar Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayacakları, hırsızlık yapmayacakları, zina etmeyecekleri, çocuklarını öldürmeyecekleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmeyecekleri, dine ve akla uygun hiçbir konuda sana karşı gelmeyecekleri hususunda sana biat etmeye geldiklerinde onların biatlarını kabul et ve onlar için Allah’tan bağışlama dile...”¹¹³

“Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmek için evlenme ve boşanma konusunda engel çıkarmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah’ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.”¹¹⁴

“Kadınlara zorla malik olmanız helal değildir.” derken, Araplarda kocası ölmüş bir kadına kocasının akrabası bir adam gelip elbise atıyordu ve ona sahip oluyordu. Adam dilerse onunla evlenir, dilerse elinde tutup ölünceye kadar onun bir başkasıyla evlenmesini engellerdi. Kadının kendi akrabalarından çok onlar bu kadın üzerinde hak sahibi idiler. Bunun üzerine bu âyet indirilmiştir.¹¹⁵

Buradan, adeta bir fırsatçılık olan ve kadının da itiraz hakkı olmadığı Arap geleneğindeki örtü atılma olayının helâl olmadığı anlaşılıyor. Hâlbuki onlar için çok sıradan, toplumca genel kabul gören ve kanıksanan bir örftü, adetti. Kur’ân bu yasakla kadını korumaya almıştır. Buradan hareketle zorla kız kaçırmak da helâl olmaz, diyebiliriz. Çünkü Kur’ân, kadının rızası olmadığı köklü bir geleneğe bile karşı çıkarken; kerih görülen bir kız kaçırma vakası haydi haydi Kur’ân’da yer bulamayacaktır. Zaten âyetin devamında “*onlarla iyi geçinin*”, buyrulmak suretiyle, evlendikten sonra bile rıza ve gönül hoşnutluğunun devam etmesi gerektiği görülmektedir.

“Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği hanımlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu ne kötü bir yoldur. İki kız kardeşi birlikte almanız size haram kılındı Ancak geçen geçmiştir.”¹¹⁶

¹¹² En’âm, 6/140.

¹¹³ Mümtahine, 60/12.

¹¹⁴ Nisâ, 4/19.

¹¹⁵ İbn Kesîr, c. II, s. 226; Hicazî, M. Mahmud, s. 412.

¹¹⁶ Nisâ, 4/22-23.

Cahiliyet döneminde aile bireyleri esasen kan bağına dayalı yakınlardan meydana geliyorsa da kan bağının dışında da aileye katılım söz konusuydu. Bunlardan biri aileden olmayan birisinin evlatlık alınması ve onların kendi çocukları gibi değerlendirilmesidir. Bu sûretle onlara bazı haklar - miras hukuku- gibi tanınmıştır. Öyle ki Hz. Peygamber (s.a.s.) de nübüvvetten önce Hz. Zeyd b. Hârise (ö. 8/629)'yi evlat edinmiş sonra da “Muhammed içinizden hiçbir erkeğin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur...”¹¹⁷ âyetinin nüzulüne kadar Zeyd b. Muhammed olarak çağırılmıştır.¹¹⁸

Cahiliyye âdeti olan evlat edinme ve neticesi olan evlatlıkların babalığa nispet edilmesi uygulaması ilga edilince onlarla evlenilmesinde bir beis kalmamış, Hz. Peygamber (s.a.s.) de Allah'ın emretmesiyle Hz. Zeyd'in boşadığı eşi Hz. Zeynep bnt Cahş (ö. 62/687) ile nikâhlanmıştır.¹¹⁹ Bu sûretle bu cahiliyye âdeti ve hükmü bizzat Hz. Peygamber'in dünyasında, onun temsiliyle, aile hayatında lağvedilmiştir.

Cahilî yaygın uygulamalarından biri de zıhardır. *Zihar*, cahiliyye döneminde bir erkeğin annesi veya kızı, kız kardeşi, halası ve teyzesi gibi kendisiyle evlenmesi ebedî olarak yasak olan bir kadının sırtı, karnı ve baldırı gibi bakılması dinen yasak olan herhangi bir uzvuna benzetilerek yapıldı. Erkeğin zihar yaptığı eşini öpmesi, kucaklaması ve cinsel ilişkide bulunması haram olurdu. “*Sen bana annemin sırtı gibisin*” sözünü söyleyen erkek, artık anası sayıldığı için eşi ile evli kalması kendisine haram olur ve evlilik hayatını sürdürmezdi.¹²⁰

Yüce Allah, kadının varlığını hiçe sayan bu cahiliyye uygulamasını kaldırdı. Mücâdele sûresinin ikinci âyetindeki مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ “Onlar yani erkeklerin eşlerine sen bana annemin sırtı gibisin dediği hanımları, onların anneleri değildir” cümlesi ile erkeklerin eşlerinin anneleri olamayacağı, وَلَدْنَهُمْ إِلَّا الْيَتَى وَلَدْنَهُمْ “Onların anneleri ancak kendilerini doğuran kadınlardır” cümlesi ile kişinin annesinin ancak kendisini doğuran kadın olduğu bildirildi. Böylece “*sen bana annem gibisin*” demekle bir kadının annesi olmayacağı kesin hükme bağlanmış oldu. “Onların anneleri ancak kendilerini doğuran kadınlardır” cümlesi, aynı zamanda bir başkasının çocuğunu alıp

¹¹⁷ Ahzâb, 33/40.

¹¹⁸ Demircan, Adnan, s. 52-53.

¹¹⁹ bk. Ahzâb, 33/37.

¹²⁰ bk. Mücâdele, 58/1-4.

evlat edinmekle onun evlat olamayacağını, anne ve çocuk arasındaki hukukî hükümlerin geçerli olmayacağını ifade eder. Anne olmak için çocuğu doğurmak gerekir.¹²¹ Ahzâb sûresinin 4'üncü âyetinde şöyle buyrulmaktadır: “*Ey Mü'minler! Allah, “sen bana annemin sırtı gibisin” diyerek kendilerine zihar yaptığınız hanımlarınızı anneleriniz yapmadı ve evlatlıklarınızı kendi oğullarınız yapmadı. Bunlar, ağızlarınızla söylediğiniz sizin sözünüzdür. Bilesiniz ki bu söz, doğru değildir. Allah, hakkı söyler ve O, insanları doğru yola iletir.*”

“Allah, hiçbir erkeğin ve hiçbir kadının içinde, göğüs boşluğunda iki kalp yaratmadı. *Ey Mü'minler! “Sen bana annemin sırtı gibisin” diyerek kendilerine zihâr yaptığınız hanımlarınızı anneleriniz yapmadı ve evlatlıklarınızı kendi oğullarınız yapmadı. Bunlar, ağızlarınızla söylediğiniz sizin sözünüzdür, bu söz, doğru değildir. Allah, hakkı söyler ve O, insanları doğru yola iletir. Ey Mü'minler! Evlatlıklarınızı kendi babalarının ismi ile çağırın. Evlatlıkları babalarının adı ile çağırmak, Allah katında daha adil ve daha doğrudur. Eğer evlatlıklarınızın babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır.*”¹²²

Kur'ân, tahrif edilmiş geleneksel din anlayışını algısal/zihinsel, psikolojiksel, kültürel ve hukuksal dönüşümlere uğratarak yeni bir disiplin süreci ile peygamberin dışavurumsal, örneklem ve vahye müstenid hayatıyla yeniden formatlamak suretiyle insaniliği adeta yeniden keşfederek/fethederek devrim niteliğinde uygulamalar getirmiş, bütün insanlar gibi kız çocuklarının da can emniyetini sağlamış, kadınlara biat hakkı tanımıştır. Zihar gibi kadınları mağdur eden tahakküm ve zulüm içeren teşebbüslerden kurtarmış kadınlara kimlik ve şahsiyet bahşetmiştir.

1.2. Aile Olmanın Anlamları ve Kadının Buradaki Payı

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan cehennem ateşinden koruyun. Cehennem ateşinin başında görevli sert ve çok şiddetli melekler vardır. Bu melekler, Allah'ın emrettiklerine isyan etmezler ve kendilerine emredilenleri yaparlar.”¹²³

¹²¹ bk. Nisâ, 4/23.

¹²² Ahzâb, 33/4-5.

¹²³ Tahrîm 66/6.

Bu âyet başlı başına çocuklarımıza ve ailemize dini, hayırlı şeyleri ve gerekli olan terbiye kaidelerini öğretmenin gerekli olduğuna delalet eder.¹²⁴

Ateşten korunma insanın, sadece kendi nefsini korumasıyla mümkün değildir; birey, aile efradını da ateşten korumakla vazifelidir. İnsan, İslâmî edep ve öğretileri yaymakla yükümlüdür.¹²⁵ İnsana anlam ve değer katan çok katmanlı ve çok derinlikli bir kavram olan ailenin hem mihnet-imtihan,¹²⁶ hem de Allah'ın eşsiz ikramı ve nimeti olma¹²⁷ ve nimet külfet ilişkisi gibi çift yönlü, farklı ama birbiriyle devinimsel özelliği vardır.

Aile, varlığımızın temeli, asli dayanağıdır. Bu bağlamda insanın tek başına varlık sürdürebilmesi imkân ve ihtimal dâhilinde değildir. Öyle ki onun beslenme, giyinme ve barınma, güven, barış ve huzur içinde birlikte yaşama; gereksinimleri vardır. Yapısal ve bedensel olarak ahsen-i takvim olan insanın ruh olarak da terbiye ve tezkiye ile tekâmülleşip abide şahsiyete dönüşmesi de onun zaruri ihtiyaçlarından olup bu serüvenin ilk adımları da ailede atılır.

Bu amaca yönelik olarak ailenin bireyin kendini gerçekleştirme imkânının sağlandığı, mizacının ve karakteristik yapısının oluşturulduğu, iman ve ibadet esaslarının öğrenildiği, dini ahlâki kazanımların edinildiği, ibadethane ve irfan mektebi fonksiyonu olan, insanları cahiliyyenin kör kuyusundan çıkartıp ona gün yüzü gösteren ilim yuvaları/cennet yuvaları olma özellikleri göz ardı edilemez. Bu cihetle insan hayatının Müslümancası en çok aile hayatında tebarüz ve temayüz eder.

Çocuklar için aile, ait oldukları yaratılış gerçeğiyle İslâm'ın kodlarını bünyesinde barındıran genleri taşıyan, orijinal karakterini yansıtmaya imkânı verilen, gelecekleri ve idealleri şekillendirilen, geliştirilen kısacası kişilikleri inşa edilen benzersiz mekânlardır.

Kadın; yaratılış gereği olarak anne olma, bebek taşıma ve bakma yükümlülüğü ile aile içi ilişkilerde daha baskın olduğu için erkeğe nazaran birincil plandadır. Bu itibarla aile hayatında kadın olmak erkek olmaya nispetle daha fazla sorumluluğu beraberinde getirmektedir. Bu sebeple içsel bir bağla anneye bağlanan çocukların

¹²⁴ Cessas, *Ahkâm 'u'l-Kur'ân*, c. V, 364- 365.

¹²⁵ Hicazî, M, Mahmud, c. 2, s. 274.

¹²⁶ bk. Enfâl, 8/78; Teğâbûn, 64/15.

¹²⁷ bk. Furkan, 25/74.

sahih dini öğretilerle bilgilenmeleri ve temel ve sağlam ahlâkî melekelerle sahip olmaları ailelerin bilhassa kadınların uhdesine tevdi edilen görevlerdendir. Çünkü ailelerin bilgi, iman, tevhid ve ahlâk gelişimine katkı sağlayacak olan da aile anlayışına yeni anlam katacak olan da bu potansiyeli bağrında barındıran müeddip olmaları dolayısıyla kadınlardır. İhlâslı kadınlar özelde arı-duru temiz bir aile hayatının genelde temiz, güvenli, erdemli bir toplumun, birlikte yaşama ahlâkı ve düzeninin ayrıca cennet umudumuz ile ideallerimizin ¹²⁸ garantörleridir. Çünkü ailede kadın aynı zamanda nesiller arası öz benlik, öz nitelik ve gerçek insanlık aktarımı ve yaygınlaştırılmasının da baş aktörü, başat faktörüdür.

1.3. Ailenin İnsanlık İçin Önemi, Evlilik ve Aile Bilinci

Nasıl ki insanın var olma süreci tarih kadar eskiye uzanıyorsa, aile de insanlık tarihi kadar eski bir kurumdur, başka bir ifade ile insanlık aile ile başlar.¹²⁹ İslâm Dini, terminolojisini, sosyolojisini ve ideolojisini aile üzerine bina eder. Bu husus Kur’ân-ı Kerîm’de apaçık belirtilmiştir. “Ey İnsanlar, Şüphesiz sizi bir erkekle bir diğiden yarattık, tanışasınız diye sizi kavim ve kabilelere ayırdık.”¹³⁰

İslâm öncesi Arap toplumu da kabile sisteminden müteşekkildi. Ancak, İslâm’ın kabilecilik ruhundan uzakta olan bu sistem erkek olarak dünyaya gelmediği için ailenin değersiz ve utanç verici bir üyesi olarak kabul edilip öldürülmesinde bir sakınca görmemiştir. Hem de Arapça aile veya kabile anlamında kullanılan batn kelimesinin Arap ailesinin anadan geldiğini ortaya koyduğu bilinse de en eski dönemlerden itibaren Araplar’da ataerkil bir aile yapısının var olduğu görülmekte, evliliklerin de daha ziyade endogami üzerine kurulduğu bilinmektedir. İslâm Dini, kan, süt ve evlenme sebebiyle akrabalar ile evlenme yasakları ve engelleri koyarak,¹³¹ bir aile egzogamisi kurmuştur.¹³²

Her ne kadar cahili dönemde kız çocukları, erkekler tarafından aileye yük getiren fazlalık olarak görülse de,¹³³ insanoğlu bilhassa erkek, yukarıda bahsedilen ferdî ve içtimaî ihtiyaçlara ilaveten üreme ve neslini idame ettirecek temel ihtiyaçlara ge-

¹²⁸ bk. Zuhurf, 43/70.

¹²⁹ bk. A’râ 7/19; bk. Bakara, 2/35; bk. Mâide, 5/27; bk. Necm 53/45; bk. Tâhâ 20/117.

¹³⁰ Hucurât, 49/13.

¹³¹ bk. Nisâ, 4/ 23.

¹³² Aydın, M. Akif, “‘Aile’”, DİA, c. II, İstanbul, s. 197- 198.

¹³³ Buhârî, Menakibu’l Ensâr, 24.

reksinim duymaktadır.¹³⁴ Bu ihtiyaçlarını gidermenin en meşru ve sağlıklı yolu evlenmek ve yuva kurmaktır. Yani evlilik insanlığın ihtiyacına binaen meşru kılınmış ve bütün peygamberler için takdir edilmiş bir gerçektir.

“Andolsun senden önce de peygamberler göndermiş, onlara da eş ve çocuklar vermiştik.”¹³⁵ Dört şey peygamberlerin sünnetlerindendir: “Utanma, güzel koku sürme, dişleri fırçalama ve evlenme.”¹³⁶

Bir toplumu ayakta tutan en önemli dayanaklardan ve dinamiklerden biri ailedir. Bütün peygamberler sünnet olarak hayatlarını bizatihi evlilik üzerine inşa ve ihya etmişlerdir. Evlilik hayatı, tamamen ihmal edildiğinde hayat durma noktasına gelir, toplum yok olma tehlikesiyle baş başa kalır. Nefsin ve neslin muhafazası, devamı ve bekası,¹³⁷ ancak kadın ve erkeğin izdivacı ile mümkündür.

İslâm Dini, evliliğin meşruluğunu dini ve ahlâki temellerle sağlamlandırmış, bilhassa sosyal hayatın ana kaidelerini ters düz eden her türlü imanî ve ahlâkî olmayan muameleyi yasaklamış ve evliliği teşvik etmiştir.¹³⁸

Hz. Peygamber’in buyurduğu üzere “Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetimle amel etmezse o benden değildir, evleniniz.”¹³⁹ “Sizden evliliğe gücü yeten evlensin, Çünkü evlilik gözü harama bakmaktan korur, tenasül uzvunu zinadan alıkoyar. Evlenmeye gücü yetmeyen kimseye oruç tutmasını tavsiye ederim. Çünkü orucun şehveti kıran bir gücü ve özelliği vardır.”¹⁴⁰ Buna mukabil de bizzat âyetlerle fuhuş, zina, livata ve çeşitlerini de haram kılmış, yasaklamıştır.¹⁴¹

Her şeyden önce ailenin sağlam kurulması, iyi korunması ve yıkılmaması için gereken özenin gösterilmesi gerekir. Şartlarına uygun olarak kurulan bir evliliğin sağlıklı olarak varlığını sürdürebilmesi için kadının ve erkeğin üzerine düşen görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir.¹⁴² Tarafların evlilikten beklentileri,

¹³⁴ bk. Rûm, 30/20-21.

¹³⁵ Ra ‘d, 13/38.

¹³⁶ Tirmizî, Nikâh, 1.

¹³⁷ bk. Nisâ, 4/1, Rûm, 30/ 21.

¹³⁸ Nisâ, 4/3; Nûr, 24/32.

¹³⁹ İbn Mâce, Nikâh, 1.

¹⁴⁰ Buhârî, Nikâh, 2-3.

¹⁴¹ bk. Nûr, 24/1-10, 19; Ankebût, 29/28.

¹⁴² Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s. 140-142.

hayat tasavvurları gerek evlilik öncesi gerekse de sonrası için iffetli ve zinadan uzak¹⁴³ bir yaşamın ölçüt kabul edilmesi olmalıdır.

Mü'minler, İslâm'ın kadına ve aileye dair beyanını, gayesini, Kur'ânî ve Nebvî ölçülerini, ailenin kudsiyyetini, ulviyyetini, insanlık için önemini iyi idrak etmeli, bu yönde duyarlılık sahibi bir vicdan ve bilinç geliştirmelidir. Çünkü aile olma bilinci ümmet olma şuurunu tetikleyen bir unsurdur. Ailelerin bu bilinçli gayelere sahip, kendi değerini kendi fitrat ve varlığından alan, bir bütün olarak insanlığın yeşertilip yaşatılacağı mekânlar olma hedefi desteklenmeli, telef olmalarına izin verilmemelidir.

1.4. Evliliğe Hazırlık, Denklik ve Eş Seçimi

Evlilik, ilk insan Hz. Âdem ile eşi Havva'nın birlikteliğinden beri var olan kadim ve köklü bir gelenek olduğu gibi bugünün insanı için de aile kurmak önemli bir milat, bir kilometre taşıdır. Aile olmanın ilk adımı da evlenmek üzere eş seçiminde bulunmaktır.

Evlilik dokusuna en uyumlu olan, din yani ahlâk, hayâ, iffet, iman, takva hasletlerinin diğerlerine (soy, sop, salet, üzellik, zenginlik vs.) yeğlenmesini salık vermiştir. Ayrıca Allah ve Rasulü, evlilikte kadının geçmişinin tetkiki konusuna da ayrı bir önem ve özellik atfetmiştir. “Öyleyse iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartıyla ve ailelerinin de izniyle onları nikâhlayıp alın.”¹⁴⁴ âyetiyle alenen zina yaptığı bilinenlerle evlenmeyin, kendine gizli dost yapan kişilerle de evlenmeyin emri verilmektedir. Zinanın gizli veya açık olması ondan sakınılması için fark etmemektedir. Hz. Peygamber (s.a.s), “Kadın dört şey için, malı, soyu, güzelliği ve dindarlığı için nikâhlanır. Sen dindar olanı seç ki mutlu ve huzurlu olasın”.¹⁴⁵ Sözleriyle evleneceklerle eş seçimi konusunda rehberlik etmiştir. Mütakabiliyet ilkesi gereği bu dört seçenek yani mal, soy, güzellik ve dindarlık hem kadının hem de erkeğin seçimi için de söz konusudur.¹⁴⁶

Evlenirken aslında sadece herhangi bir eş seçimi yapılmaz. Taraflar bu dünyalarını cennete de dönüştürebilirler cehenneme de. Zihinlerde yaşanan cennet veya

¹⁴³ bk. Nisâ, 4/24.

¹⁴⁴ Nisâ, 4/25.

¹⁴⁵ Buhârî, Nikâh, 15.

¹⁴⁶ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s. 16.

cehennemin ise aileye sirâyet edeceği gerçeği yadsınamaz. Bu bağlamda eş seçimi bir hayat-bir dünya tercihidir aslında. Eşlerin temel hedefi evlerini huzursuz bir ortam değil aksine cennetten bir köşe, bir köşk kılmak olmalıdır. Hz. Peygamber'in "Evlenmenin en hayırlısı külfetsiz ve kolay olandır."¹⁴⁷ tavsiyesine kulak vermek olmalıdır.

Hz. Peygamber'in eş seçimi konusunda kız çocuklarını evlendirirken üzerinde çokça emeği geçen annenin de fikrinin alınmasına dair "Kızları hakkında kadınlarla istişare edin."¹⁴⁸ hadîs-i şerîfi de hem emeğe saygının hem de bir anneye duyulan hürmet ve verilen söz hakkının apaçık göstergesidir.

Konu, Kur'ân-ı Kerîm rehberliği ve Hz. Peygamber' in tatbiki olan sünnet çerçevesinde değerlendirildiğinde, ailelerin daha huzurlu ve sağlıklı olmaları çiftlerin birbirleriyle ahlakî olarak da denk olmalarıyla mümkündür. Bu yüzden de Hz. Peygamber döneminde eş seçimi evliliğin ahlakî temelleri ve saygınlığı açısından büyük önem görmüş, sırf bu sebeple Hz. Peygamber, bir sahabînin bir hayat kadını ile evlenmesine izin vermemiştir.¹⁴⁹

Evlilik ciddi hassasiyet gerektiren bir konu olması hasebiyle eş seçimi insan hayatının en önemli dönüm noktası, kırılma noktasıdır. Çünkü artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Eşlerin birbirine göz aydınlığı olması¹⁵⁰ ve kendilerinde sükûnet ve huzur bulunması,¹⁵¹ beklenen maslahat olduğu için evlenmeden önce eşler birbirlerini iyi tanımalı, aile içindeki ve sosyal çevresindeki yaşantı, alışkanlık ve konumlarını detaylıca araştırmalıdır. Günümüz buhranları ve sorunları eşlerin sorumluluklarını ve asli fonksiyonlarını layıkıyla yerine getiremediğinden kaynaklanmaktadır. Hâlbuki görev ve sorumluluklarını ibadet bilinciyle bihakkın yerine getiren Müslüman erkek ve Müslüman kadınlar en güzel şekilde ödüllendirilecek, taltif edileceklerdir.¹⁵²

¹⁴⁷ Ebu Dâvûd, Nikâh, 30, 31.

¹⁴⁸ Ebu Dâvûd, Nikâh, 24.

¹⁴⁹ bk. Ebu Dâvûd, Nikâh, 5; Nesâî, Nikâh, 12; Velioğlu, Tuğba. *Hz. Peygamber Döneminde Ev Kadını ve Aile İçerisindeki Fonksiyonu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s. 42.

¹⁵⁰ bk. Furkan, 25/74.

¹⁵¹ bk. Rûm, 30/21.

¹⁵² bk. Ahzâb, 33/35.

1.5. Eşler Arası Meveddet ve Ailede Rahmet

Kurulan aile yuvasının temelini, korunmasını, devamını, güven ve huzurunu eşler arasındaki meveddet, rahmet yani merhamet sağlar. Bu husus, Rum sûresinin 21’inci âyetinde açıkça beyan edilmektedir:

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

“Ey insanlar! Kendileri ile sükûn ve huzura eresiniz diye sizin için kendi cinsinizden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi, Allah’ın *varlığının, birliğinin ve gücünün* delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için kesinlikle deliller ve ibretler vardır.”¹⁵³

Cins birliği sükûna, sükûn sevgiye, sevgi rahmete ulaştırır. Birbirlerini sevmeyen ve birbirlerine merhametli olmayan eşler, yuvalarını sürdüremez. Sevgi ve merhamet sadece sözde değil, özde, eylem ve davranışlarda olur.

Çocukların iyi yetiştirilmesi aile ortamındaki huzur, sevgi, saygı, bireylerin birbirlerine güvenmesi ve merhamet duyması ile mümkündür.

Yüce Allah, kadın ile erkek arasında güçlü bir gönül bağı var etmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) Bu dünyada bana üç şey sevdirdi: “Güzel koku, kadın ve gözümün nuru kılınan namaz,”¹⁵⁴ buyurmuştur. Ayrıca hadîs-i şerîf, kadının Allah ile erkek arasında bir engel değil, aksine bir bağ olduğunu anlamamıza imkân hazırlamaktadır.¹⁵⁵

Aile bir taraftan insan neslinin devamını, diğer taraftan medeniyetin tesisini sağlayan mükemmel bir düzendir. Eğer kadın ve erkek cinsleri farklı şekillerde yaratılmasa ve birlikte olduklarında duydukları sükûn, sükûnet ve sekînet kendilerine verilmeseydi insan nesli hayvanlarda olduğu gibi yine üreyebilirdi. Ama medeniyet oluşmazdı. Çünkü medeniyeti sağlayan insan neslinin birliktelikten duyduğu sükûn, meveddet ve rahmettir. Sekine ile yuva kurarak yerleşik düzene geçen eşler, meveddet ile sevgiyi soluklamakta, maddî ve mânevî doyuma ermekte, rahmet tezâhürü olan çocuklarıyla rahmânî bir haz yaşamaktadır.

¹⁵³ Rûm, 30/21.

¹⁵⁴ Müslim, Talâk, 31- 34; Arvasi, Seyyid Ahmet, s.16

¹⁵⁵ Martı, Huriye, s. 20.

Nasıl ki Allah'ın yarattığı her varlık her yönüyle onun varlığına, ilmine, hikmetine, kudretine bir kanıt ise, eşlerin de bu kadar insan arasında birbirlerine denk düşmelerindeki olağanüstülük de bir ispattır. Eşler birbirlerine bu pencereden Allah'ın yarattığı bir mucize nazarıyla bakmalı, birbirlerinde Allah'ın varlığının delillerini görmelidirler.

Hz. Peygamber, “Yüce Allah, eşine muhtaç olduğu halde, ona teşekkür etmeyen kadına rahmet ile bakmaz”¹⁵⁶ ve çocuğunun biri kucağında diğerini çekiştirir halde Hz. Peygamber'in huzuruna gelen kadın için, “Çocuklarını taşıyan şu anneler ne kadar merhametliler. Kocalarına eziyet etmeseler, bunların namaz kılanları kolaylıkla cennete girer”¹⁵⁷ buyurmaktadır.

Görevlerini yerine getirmekle yetkilendirilen ve Allah nezdinde değerini bilen,¹⁵⁸ değerini, kadınlık veya erkeklik gibi ırkçı, cinsiyetçi, bölücü, ayrılıkçı, söylem ve eylemlerden değil, yekdiğerini tüketmeyen aksine besleyen, aynı dili konuşan, birbirlerinin duygularının tercümanı olan, koşulsuz sevgi ve ülfet üreten, karşılıklı psikolojik, sosyolojik ve duygusal doyum yaşatan, yeryüzünün halifeliğini yaratılışından alan insan; cemiyette makes bulur, huzura, bağış ve büyük mükâfata erişir.¹⁵⁹

1.6. Aile Kurumunun Temel Nitelikleri ve Kur'ân'da Ailevi Değerler

1.6.1. Toplumsal Disiplin Bağlamında Ailede Ahlâk Yönetimi

Mü'minler için en güzel üsve¹⁶⁰ ve yüce bir ahlâk üzere olan¹⁶¹ Hz. Peygamber, (s.a.s.) “İki haslet vardır ki onların ikisi de bir Mü'minde bir araya gelmez: Cimrilik ve kötü ahlâk”¹⁶² ve “Allah'ım yaratılışımı güzel yaptığın gibi ahlâkımı da güzel yap”¹⁶³ diye buyurmuş ve dua etmiştir.

“Hangi iman daha faziletlidir?” sorusuna “güzel ahlâktır”¹⁶⁴ cevabını vererek imanı ahlâk kavramına dâhil etmiştir.¹⁶⁵

¹⁵⁶ Nesâî es-Sünen 'ü'l-Kübra, Üşretü'n-Nisâî, 58; et-Terğîb ve't-Terhîb, c. III, s. 38.

¹⁵⁷ İbn Mâce, Nikâh, 62.

¹⁵⁸ bk. Nisâ 4/1; Hucurât, 49/13.

¹⁵⁹ bk. Furkân, 25/75.

¹⁶⁰ bk. Ahzâb, 33/21.

¹⁶¹ bk. Kalem, 68/4.

¹⁶² Tirmizî, Bîrr, 41.

¹⁶³ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 402.

¹⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, Müsned, IV, 385.

Hiz. AiŖe (ö. 58/678) validemize Hiz. Peygamber (s.a.s.)’in ahlâkının nasıl olduğu sorulunca onun ahlâkı Kur’ân ahlâkı idi.¹⁶⁶ cevabını vermiŖtir. Yani, onun söz, fiil ve davranışları Kur’ân’a uygundu, demektir.¹⁶⁷

“Mü’minlerin iman bakımından en mükemmel olanları ahlâkı en güzel olanları ve eşine en yumuşak davrananlardır”¹⁶⁸ hadîsiyle de erkeklerin eşlerine güzel ahlâk ile muamele etmelerini, onlara şiddet uygulamamalarını tavsiye etmekte, eşlere hoş-görülü ve iyi davranmayı iman ve ahlâk ile ilişkilendirmektedir.¹⁶⁹

Şüphesiz bir insanı değerli kılan onun ahlâkî şahsiyetidir. İnsanın güvenilir ve sözü dinlenilir olmasında ahlâkî seciyesi önemli bir yer tutar.¹⁷⁰ Çocuğuna “sana bir şey vereceğim!” diye çağırın bir kadına “ona ne vereceksin?” diye sorup, “kuru bir hurma vereceğim” diyen bir hanıma, “Dikkat et, eğer ona bir şey vermemiş olsaydın bu senin hakkında bir yalan olarak yazılacaktı.”¹⁷¹ hadîs-i şerîfinden de çocuk bile olsa onun da hakları olduğunu, onun da doğru söze, ahlâkî örneklığe ihtiyacı bulunduğunu, yalan ve kandırmaca ile onun temiz ruhunun kirletilmemesi ve incinmemesi gerektiğini anlamaktayız.

Ahlâk, aynı zamanda insanlığın ilerleme ve gerilemesinin baş saiklerinden de biridir. Ahlâk, insanı yükseltebilir de alçaltabilir de. İlahî ve nebevî mesaj istikameti cihetinde toplum hayatı ahlâkî olursa, güzel hasletlerle donanırsa, o toplum değer kazanır, aksi takdirde hem bireysel hem de sosyal hayat felaket getirir. Öyle ki este-tiğe, ahlâkî ve vicdanî özelliklere yabancı olanlar, beşeri zafiyetler neticesinde ahlâkî yapıyı ve yüksek seciye-yi fesada uğrıtıp temel insani değerleri dahi yok ederler.

Kur’ân’ın aileye vurduğu bir mühür, bir damga olan ahlâkın aile ile ilişkisi son derece iç içe olduğu için dinimizde ahlâka en fazla vurgu yapılan alanlardan biri de aile kurumudur. Her şeyin bir hukuku bir ahlâkı var iken ailenin de kendi bünyesinde ahlâkî yapılanması vardır. Kur’ân ve sünnet evlilikte hak, hukuk ve ahlâk meselesine

¹⁶⁵ Karagöz, İsmail, *İnsan, Din ve Peygamber*, DİB Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 52

¹⁶⁶ Müslim, Salât, 139.

¹⁶⁷ Karagöz, İsmail, *İnsan, Din ve Peygamber*, s. 53.

¹⁶⁸ Nesâî, *es-Sünen ’ül-Kübra*, Üşratu’n-Nisâî, 66.

¹⁶⁹ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s.75.

¹⁷⁰ Bedir, Murteza, *Sünnet/Hiz. Peygamber’in Evrensel Mesajı*, İsam Yayınları, İstanbul, 2008,s. 129.

¹⁷¹ Ebu Dâvûd, Edep, 80.

çok özel bir önem izafe etmiştir.¹⁷² Zaten değer yargılarımız da ancak ahlâki sistemde varlık gösterebilir.

“Anne ve baba, çocuğuna güzel edepten daha iyi bir hediye vermiş olamaz”¹⁷³ ve “Çocuklarınıza ikram ediniz, edep ve terbiyesini iyi veriniz,”¹⁷⁴ anlamındaki hadîslerde insanın edep ve terbiyesini önce ailesinden alacağına işaret edilmekte ve ebeveynin çocuklarını ahlâklı yetiştirerek onlara güzel örnek olmaları gerektiğinin üzerinde durulmaktadır.¹⁷⁵

1.6.2. Aile Birliği ve Bütünlüğünün Teşekkülünün Zorunluluğu

Kurulan yuvanın korunması, hem yeni nesil hem toplum için hayati önemi haizdir. Günümüzde de devam eden aile birliği ve bütünlüğü karşıtı ahlâksızlık kampanyaları, sadece o aileleri tehdit etmekle kalmadığı gibi, bütün toplumdaki hatta dünyadaki siyasi, sosyal ve hukuki dengeleri de altüst edebilecek güç ve kapasitededir. Zira dünya gittikçe küçük ve küresel (Global Village) bir köye evrildiği için toplumlar da birbirlerine yakınlaşmış, bağımlı hale gelmiş bir görüntü arz etmektedir. Bu noktada mühim olan husus farklı karakterdeki fertlerin şahıslara has özelliklerini sorun olarak görmekten vaz geçip hak ve hukuklarını gözeterek aile ve toplum birliği ve dirliğini sağlamaktır.

Müslümanları birbirine bağlayan en kuvvetli bağ iman birliği ve din birliği, ümmet şuurudur. Bu iman kardeşliğinden başka Müslümanlar arasında ihtiram ve itibarı pekiştiren bir unsur da akrabalık bağlarıdır. İnsanlık arasındaki akrabalık, nesep, süt ve evlilik yoluyla meydana gelir.¹⁷⁶ Kur'an-ı Kerîm'de bu mevzuya da hassasiyetle değinilmiş: “Akrabalık haklarına riâyetsizlikten sakının”¹⁷⁷ buyrulmuştur.

“*Akl-ı selim sahibi* kimseler, Allah'ın riâyet edilmesini emrettiği haklara riâyet ederler”¹⁷⁸ âyeti gibi birçok âyette “sıla-i rahim” adı verilen akrabalık bağı ve akraba ile bilhassa anne ve baba ile iletişimi sağlam tutmak, dini vecibeler arasında hayati

¹⁷² bk. Lokmân, 31/13-19.

¹⁷³ Tirmizî, Birr, 33.

¹⁷⁴ İbn Mâce, Edeb, 3.

¹⁷⁵ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s. 86-87.

¹⁷⁶ Paksu Mehmed, *Kadın ve Evlilik*, Rodos Yayınları, İstanbul, 2014, s.162.

¹⁷⁷ Nisâ, 4/1.

¹⁷⁸ Ra 'd, 13/21.

öneme haiz bir konu olarak öne çıkmakta anne ve babaya hizmet cihada benzetilmek¹⁷⁹ sûretiyle önemle tavsiye edilmektedir.¹⁸⁰

“Anne ile çocuğunu ayıranın Allah da kıyamet günü sevdikleriyle arasını ayırır”¹⁸¹ hadîs-i şerîfi, satır arasında çocukların en güzel fiziksel ve ruhsal gelişiminin, anne-çocuk bütünleşmesiyle tamamlandığının ipuçlarını vermektedir.

Aile deyince akla hak, hukuk, adalet, insan hakları ve merhamet gelmelidir. Bu dünyanın en duygusal, en etiksel ve hukuksal bağlarından anne-çocuk ilişkisini ve çocuğun aileye aidiyetini işlevsiz hale getirmek hazin son olan ailelerin ve dolayısıyla toplumun yok oluşuna davetiye çıkarmaktır.

Aile kurumunun gün geçtikçe yıprandığı günümüzde aile bağlarındaki zayıflama, çözülme ve değerlerin korunmasındaki aşınma konuyla alâkadar herkesi üzerinde düşünmeye ve hak ve görevlerini yerine getirmeye sevk etmeli ve taraflar boşanmanın dinimizde sevimsiz bir helâl¹⁸² olarak görüldüğünün bilinciyle karşılıklı anlayış ve hoşgörüyü evliliklerini yürütme gayretinde olmalıdırlar. Eşler kendi aralarında çözemediği bir anlaşmazlık içerisine girip, evlilik birliğini sarsacak noktaya geldikleri zaman erkeğin ve kadının ailesinden hakem tayin etme yoluna gidilmeli,¹⁸³ eşler arasındaki geçimsizlik; çözümsüzlüğe, yollarını ayırmaya ve boşanmaya varmadan çözülmeli, taraflar uzlaştırılmaya çalışılmalıdır.¹⁸⁴

İslâmî akide ve ölçülere uymayan hal, ahlâk ve davranışlarının ailesinin dağılmasına sebep olan kadınlar olduğu gibi, hayatındaki muhtemel olumsuz sonuçları öngörmeye çalışarak, hayatın zorluklarını omuzlayıp onlara göğüs geren, emanete ehil kadılar da vardır.

Hz. Peygamberin, “asalet ve güzellik sahibi olduğu halde dul kalıp da yeniden evlenmeyerek, kendisini feda eden, bu uğurda yanakları çöken kadın ile ben cennette (parmaklarını göstererek) şu iki parmağım gibi yakın olacağız.”¹⁸⁵ övgüsüne mazhar

¹⁷⁹ bk. Buhârî, Edeb, 3.

¹⁸⁰ Bedir, Murteza, s. 136.

¹⁸¹ Tirmizî, Buyû’, 52.

¹⁸² bk. İbn Mâce, Talâk, 1.

¹⁸³ bk. Nisâ, 4/35.

¹⁸⁴ Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Evlilik*, 2. Baskı, Ankara, 2019. s.121, 132,133.

¹⁸⁵ Ebu Dâvûd, Edeb, 120-121.

olup yaşadıkları karşısında isyan bayrağını açmayıp emanetlerine sahip çıkan kadınlar da bu hayatın gerçeğidir.

Ailenin tarihten beri süregelen birleştirici-bütünleştirici misyonu vardır. Bu sebeple aile kurumunun, farklı insan yapılarının bir arada güçlü aile bağları ile tek çatı etrafında yaşamaya imkân veren yönü ön plana çıkartılması gerekir. Zira ailenin insanlarla ilgili en inkâr edilemez ve kaçınılmaz gerçek olduğu yadsınamamayacak bir gerçektir.

1.6.3. Aile Hukuku

İslâm, hiçbir kanun, hak ve hukuk tanımayan cahilî adet ve gelenekleri kaldırmış, adalet,¹⁸⁶ ehliyet¹⁸⁷ ve istişareye¹⁸⁸ dayalı hukuk sistemi getirmiş, tarihte benzerine rastlanmayan radikal bir dönüşüm gerçekleştirmiştir.

Kur'ân normlarında, kadının, hukukî kişilik açısından erkekten hiçbir farkı olmadığı gibi, hiçbir ayırım gözetilmeden kadın ve erkek her ikisi de muhatap alınmış ve aile hukuku çerçevesinde her birine yaratılışlarına uygun ve adil bir şekilde hak ve sorumluluklar yüklenmiştir.¹⁸⁹

Adalet, hak ve hukuk, her alanda olduğu gibi aile hayatında da çok gereklidir. Yüce Allah ve Peygamberi, her alanda adaleti emretmektedir:

“Ey iman edenler! Kendiniz veya ana babanız ve akrabanız aleyhine bile olsa *Allah için şahitler olup* adaleti hakkıyla yerine getirenler olun. *Şahitlik ettiğiniz insanlar* zengin veya fakir de olsalar *yine de şahitliği dosdoğru yapın ve adaletten ayrılmayın*. Çünkü Allah ikisine, *zengine de fakire de sizden daha yakındır. Onları sizden çok kayırır*. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer adaletten saparsanız veya şahitlik yapmaktan kaçınırsanız *bilin ki, Allah yaptığınız her şeyden çok iyi haberdar olandır*.”¹⁹⁰

¹⁸⁶ bk. Sâd, 38/26; bk. Mâide, 5/42.

¹⁸⁷ bk. Nisâ, 4/58.

¹⁸⁸ bk. Şûrâ, 42/38.

¹⁸⁹ Lluçaçaj İncekara, Edlira, *Kur'ân'a göre, Evlilik ve Kadın*, Düzeltilmiş Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü s. 122.

¹⁹⁰ Nisâ, 4/135.

“İdaresindeki insanlara, ailelerine ve velâyetindeki insanlara adaletli olanlar, Allah katında Rahman’ın katında nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklardır.”¹⁹¹

1.6.3.1. Kadın Hakları

Kur’ân-ı Kerîm’in evlilikle ilgili hükümleri kadın ve erkeği birbirinden ayırır nitelikte değildir. Gerek haklar gerekse de sorumluluklar orantılı ve hakkaniyetli bir şekilde taksim edilmiştir. Aşağıdaki âyetin beyanından bu husus çok net bir şekilde anlaşılmaktadır.¹⁹²

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ

“... Örfе uygun olarak kocaların kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da kocaları üzerinde hakları vardır, ancak erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları bir derece fazladır.”¹⁹³ anlamındaki âyet bunun delilidir.

Sahabeden Muâviye el-Kuşeyrî anlatıyor: Resûlullah (s.a.s.)’a gittim ve ona dedim ki: *Ey Allah’ın Elçisi!* Kadınlar hakkında ne tavsiyede bulunursunuz: O da, “Onlara yediğinizden yedirin, giydiğinizden giydirin, onlara vurmayın ve onları kötülemeyin” buyurdu.¹⁹⁴

Âyet-i kerîme o gün için kadınların en çok ihtiyaç duyduğu şey olan haklarını iade etmiş, ayrımcılık yapmamış, her iki kesimin de hakkını gözetten bir yaklaşım sergilemiştir.

Âyette geçen “derece” kelimesi, Allah’ın, “... Erkekler kadınlar üzerinde yönetici ve hâkimdirler...”¹⁹⁵ âyeti ile açıklanmıştır. “Derece”, erkeklerin kadınlar üzerindeki hâkimiyetleri, onları yönetmeleri ve onlara nafaka vermeleridir. Şu halde erkeklerin yükümlülükleri kadınlarınkinden daha fazladır. Hak ve yükümlülüklerin belirlenmesine gelince; helâl haram, haram da helâl kılınmadığı müddetçe genel örfе bırakılmıştır.¹⁹⁶

¹⁹¹ Müslim, İmâre, 18.

¹⁹² Lluçaçaj İncekara, Edlira, *Kur’ân’a göre, Evlilik ve Kadın*, Düzeltilmiş Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü s. 19.

¹⁹³ Bakara, 2/228.

¹⁹⁴ Ebu Dâvûd, Nikâh, 42.

¹⁹⁵ Nisâ, 4/34.

¹⁹⁶ Hicazi, M. Mahmud, s. 176.

Peygamberimiz (s.a.s.) bu âyet-i kerîme'ye paralel olarak: “Sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardı”¹⁹⁷ buyurmuşlardır.

Başka bir hadîs-i şerîfte, “Allah'ım, ben iki zayıfın, yetim ve kadının hakkına el uzatılmasını men ediyorum”¹⁹⁸ buyurarak kadının toplumdaki yerini sağlamlaştırarak hak ve mağduriyet mevzusuna özellikle temas etmiştir.

İslâmiyet kadınlara çok geniş haklar tanımıştır. Batı dünyasında, ancak son iki asır içinde gündeme gelen kadın hakları konusunu Kur'an-ı Kerîm, günümüzden yaklaşık 14 asır önce prensiplere bağlayarak temellendirmiştir. Kimse kadınları rızası hilafına nikâh kıyamaz, kadınlar ana babalarının miraslarından pay alırlar. Kocalarından bağımsız olarak kendi malları ve mülkleri üzerinde yönetim ve tasarruf hakkına sahiptir, Kadın ailenin geçiminden sorumlu değildir. Kadın dilerse kendi hür iradesi ve gönül rızası ile ailesinin geçimine destek olabilir, din ve dünyasını mamur etmek hususunda erkek ile aynı haklara sahiptir. Boşanan kadın bebeğini emzirmek üzere kocasından sütanne bulmasını dahi isteyebilir. Ancak, kocanın bu işi yapmaya gücü ve imkânı yetmiyorsa anne kendi bebeğini emzirmek zorundadır.¹⁹⁹

“Kadınlardan uzaklaşmaya yemin edenler için dört ay beklemek vardır. Eğer geri dönerlerse Allah çok bağışlayıcıdır, sonsuz rahmet sahibidir. Boşamaya karar vermiş olurlarsa, şüphe yok ki Allah her şeyi işitir ve bilir.”²⁰⁰

Âyetin tefsirinde ne Allah'ın ne de Resulü'nün tasvip ettiği bir davranış olan, erkeğin karısına yaklaşmama yemini ile kadına hakaret edilmiş, hakkı çiğnenmiş ve ona zulmedilmiş olunmakta, karı koca arasındaki merhamet bağı da kopmaktadır. İlâ yapan erkeğin, dört ay beklemesi ise iffetli kadının kocasızlığa dayanabileceği en uzun süre olmasındandır.²⁰¹

¹⁹⁷ Tirmizî, Radâ', 11.

¹⁹⁸ İbn Mâce, Edeb, 6.

¹⁹⁹ Arvasi, Seyyid Ahmet, s. 21- 22.

²⁰⁰ Bakara, 2/226-227.

²⁰¹ Hicazî, M, Mahmud, s. 172.

“İffetli kadınlara iftira atan, sonra da dört şahit getiremeyen kimselere seksen sopa vurun ve artık onların şahitliklerini asla kabul etmeyin. İşte onlar yoldan çıkanların ta kendileridir.”²⁰²

İffetli bir kadına zina suçu isnad edip bunu ispat edemeyenler için öngörülen kanuni cezaya ilaveten ebediyen şahitliklerinin kabul görmemesi cezasına çarptırılmaları da kadın haklarına çarpıcı bir örnektir.²⁰³

Âlimler, kazifte namusun şartlarının beş olduğunda icma etmişlerdir: Hürriyet, bulûğ, akıl, İslâm ve zinadan iffettir. İffetli kadınlara zina iftirası atılması ve âyette muhsanat kelimesinin özel olarak zikredilmesi iftiraya uğramanın onlar için yaygın olması sebebiyledir.²⁰⁴

Kur’ân-ı Kerîm, kadını da erkek gibi ilahi mesajın eşit muhatabı, “Mü’min erkeklere ve kadınlara söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar”²⁰⁵ “Hırsız erkek, hırsız kadın”,²⁰⁶ “zina eden erkek-zina eden kadın,”²⁰⁷ “münafık erkek ve münafık kadın,”²⁰⁸ kılmış, “kadın olsun, erkek olsun amellerinin karşılığını tastamam vereceğini”²⁰⁹ taahhüt etmiştir.

İslâm’da kadın, Ümmü Seleme örneğinde olduğu gibi neden kendilerine has hitapların bulunmadığını soracak kadar varoluş anlamını iyi idrak eden bir bilincine sahip, Peygamberin evlilik teklifini yaşlılık ve çocuklarını mazeret göstererek reddedecek kadar çocuk ve insan haklarına saygılı, özgüvenli, kararlı ve hayırlı²¹⁰ toplumda eman verebilecek nitelik ve otoriteye sahiptir.²¹¹

Resulüllah da Veda Hutbesi’nde “Allah’ın emaneti” tanımlamasıyla kadın hakları konusuna²¹² vurgu yapmıştır.

²⁰² Nûr, 24/4-5.

²⁰³ Hamidullah, Muhammed, *İslâma Giriş*, çev. Cemal, Aydın, TDV Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2004, s. 248.

²⁰⁴ Bursevî, İsmail Hakkı, *Rûhi'l-Beyân*, Sahibu'l-Mektebeti, İstanbul, I-X, H. 1389. c. VI, s.117.

²⁰⁵ Nûr, 24/30-31.

²⁰⁶ Mâide, 5/38.

²⁰⁷ Nûr, 24/2.

²⁰⁸ Tevbe, 9/67.

²⁰⁹ bk. Âl-i İmrân, 3/195.

²¹⁰ Tirmizî, Siyer, 26.

²¹¹ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 201.

²¹² Müslim, Hacc, 147; Ebu Dâvûd, Menâsik, 56.

Kur'ân-ı Kerîm kadını bulûğ çağından önce velisinin vesâyet ve velâyeti altına vermiştir. Bu durum, kadını gözetme, terbiye, işlerine yardım ve ihtimam, mallarını artırma tarzındadır. Yine İslâm'da Müslüman olduktan sonra mürted olan kimse tevbe etmezse ölüme mahkûm edilir. Hanefî mezhebine göre ise mürted kadın öldürülmez, sadece hapsedilir.²¹³

Yaratılış itibarıyla zaten özünde değerli olan kadının bu değerini Kur'ân açığa çıkarmış, hakkı olan itibarını iade etmiş, “Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmek için -evlenme ve boşanma konusunda- engel çıkarmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılaçağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz”²¹⁴ ihtarıyla da bu meseleye verdiği ehemmiyeti tescillemiştir.

Kur'ân, gayenin zevcelik değil, kadının üzerinden para kazanmanın olduğu açıkça görüldüğü bir cahili sistemi ilga etmiştir. Bu âyete göre kadınların rızaları olmadan onlarla evlenilmemeli ve onlar da evlendirilmemelidir. Böylece Kur'ân-ı Kerîm hür veya tutsak; kadını apaçık bir şekilde koruma altına almış bulunmaktadır. Âyetin devamında kadınlarla iyi geçinin, derken de onların üzerinde otorite kurma ya da onlara sahip olma hakkınız yok, diyerek konu bütünlüğünü sağlamıştır.

Bazı insanlar var ki, eşlerine alaka duymadıkları halde onların haklarını gasp ederler, küçük hatalarını bahane edip onu terk ederler. Bu âyetle, Müslümanlar bu tip genel ahlâk kurallarına aykırı davranmaktan men edilmekte, karı-koca hakkına riâyet telkin edilmektedir. Fuhuş yapmış olanlarla olan bağın koparılması istenmektedir.²¹⁵

Kur'ân-ı Kerîm'in bin dörtyüz küsur sene öncesinde cariyelerin bile hakkını teslim ettiği gerçeği gözler önünde iken; günümüzde kadın hakları meselesi yeni yeni gün yüzüne çıkmaktadır. Oysa dinimizde insanın yaratılışından itibaren mevcut bulunmaktadır.

²¹³ Ebû Yûsuf, *Kitab'ul-Harâc Tercemesi*, s. 279; İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, c. III, İstanbul, 325, 327; Mehmed, Dikmen, *İslâm'da Kadın Hakları*, Cihan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1983, s. 56-57.

²¹⁴ Nisâ, 4/19.

²¹⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, c. II, s. 570.

Kadına verilen mehir ve bağışın geri alınmayacağı şu âyette açıkça bildirilmiştir: “*Ey Mü’minler! Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine tonlarca mal vermiş olsanız bile verdiğinizden hiçbir şeyi geri almayın. Verdiğiniz malı, iftira ederek ve apaçık günah işleyerek mi geri alacaksınız?*”²¹⁶

Kadın, evlilik akdi ile yeniden tahakkuk eden temel haklara sahip olmaktadır. Mehir, nafaka ve mesken gibi. Mehir kadının öz malıdır. Babası bile mehir üzerinde ancak kızının izni ile tasarruf edebilir. İnsanın normal bir hayat yaşayabilmesi için gerekli olan mesken, yiyecek, giyecek gibi masrafları nafaka mefhumu içinde yer almaktadır. Nafaka ile ilgili olarak; “Varlıklı olan varlığından harcasın, rızkı daralmış bulunan da Allah’ın kendisine verdiği kadarından harcasın. Allah kimseyi kendi verdiğinden fazlasıyla yükümlü tutmaz. Allah bir güçlüğü ardından bir kolaylık sağlayacaktır.”²¹⁷ buyuran yüce Allah, âdeti kadının, haklarını beşeri sistemlerde değil, Kur’ân’da araması gerektiğini vurgulamaktadır.

İslâm Dini, kadınlara “Allah’ın emaneti”²¹⁸ geleceğimizin teminatı çocuklara ise sınanma vesilesi²¹⁹ nazarıyla bakmış, erkeklerin kadınlar ve çocuklar üzerinde sınırsız tasarruf veya mülkiyet hakkına sahip olmadığını, kadın ve çocukların hükmedilecek varlıklar olmadığını beyan etmiştir.

Buna karşılık kadının da gerek topluma gerekse başta kocası olmak üzere aile bireylerine karşı adaletli, dengeli ve mutedil olması gerekmektedir. Çünkü bir hadîs-i şerîfte Hz. Peygamber (s.a.s.) “Cehennem ahâlisinin çoğu kadınlardı. Onlar kocalarına karşı nankörlük ederler, iyiliğe de nankörlük ederler, iyilik yapsan da senden bir şey görse senden hayır görmedim, derler”²²⁰ buyurmuştur. Allah Rasulü; kadir kıymet bilmemek gibi kötü meziyetler, nankörlük ve isyankârlık gibi kötü huylar edinen kadınların, kocalarının iyiliklerini yok sayıp inkâr etmeleri sebebiyle cehennemlik olduklarını belirtmiştir.

²¹⁶ Nisâ, 4/20.

²¹⁷ Talak, 65/7; Dikmen, Mehmet, s. 111-118.

²¹⁸ bk. Müslim, Hacc, 147.

²¹⁹ Teğâbûn, 64/15; Âl-i İmrân, 3/186.

²²⁰ Buhârî, İman 21; Müslim, Kûsuf, 17.

1.6.3.2. Kadınlar Arası Adalet

“Ey Mü'minler! Eğer, yetim kızlar hakkında, *onlarla evlendiğinizde mehir ve nafaka konusunda* adaletsizlik etmekten korkarsanız, iyi ve size helâl olan kadınlardan ikişer, üçer ve dörder evlenebilirsiniz. Eğer *eşleriniz arasında* adalet yapmayacağınızdan korkarsanız bir tek kadın ile evlenin veya sahip olduğunuz cariyeler ile yetinin. Bir tek kadın ile evlenmeniz veya cariyeye ile yetinmeniz, zulmetmemenize, *adaletten ayrılmamanıza* daha uygundur.”²²¹ Âyete göre bir erkeğin birden fazla evlenmesi bir hak değil, görev olarak telakki edilmektedir. Savaşlarda babalar ölür çocuklar yetim kalır, amca veya dayı bakabilir. Şâyet bakacak kimse yoksa komşuların ilgilenmesi gerekmektedir. Mahrem olmayınca o kadınla evlenmek lazım gelmektedir. Evlilik yoluyla çocuklara daha rahat, adilane ve o yetimlerin hakkını daha iyi gözeterek bakar. Rızanın alınması kazaî değil vicdanî bir olaydır. Kadının karşı çık-maması gerekir.

“Ne kadar üzerine düşseniz de kadınlar arasında âdil davranmaya güç yetiremezsiniz; bari birine büsbütün kapılıp da diğerini askıda imiş gibi bırakmayın...”²²² âyeti de, adaletli ve hakkaniyetli bir hayat için fazladan yükün altına girmeyin, büsbütün haksızlığa-zulme sebep olmayın, kanaatkâr olun ve bir evlilik ile yetinin, demektedir.

Bu âyet de evlilikte adaletin her an, her safhada gözetilmesi ve ayakta tutulmasının göstergesidir. Yetimlerin hakkını gözeteyim, derken evde adalet anlayışına sığmayan hal ve hareketlerde bulunmak ihtar sebebidir.

Yukarıdaki âyet ile ilgili olarak Hz. Aişe, Hz. Peygamber için “beni çok severdi.” diyor ve yine Aişe validemiz anlatıyor: O eşler arasında da adaletli davranırdı ama yine de aşağıdaki duayı ederdi. Peygamberimiz taksimat yapar, sonra, “Allah’ım benim taksimim bu kadar malik olduğum yapabildiğim, senin malik olabileceğin ama benim yapamayacağım hususta beni kınama” diye dua etmiştir. Ayrıca O, “Siz onlardan birine meylettiğiniz zaman meyilde aşırıya gitmeyin yoksa diğer birini mualakta bırakırsınız.” buyurmuştur.²²³ Buradan çıkarılacak ince mesajı şöyle anlayabili-

²²¹ Nisâ, 4/3.

²²² Nisâ, 4/129.

²²³ Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, Muhammed Ali. Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Beyrut, 1980, I-III. c. I, s. 410.

riz: Hanımlar arası adaleti sağlayayım, derken dozu aşıp birini ilgisiz bırakmayım, aralarında kayırmacılık yaptığınızı taraflara hissettirmeyin, hiç değilse göz göre göre yapmayın, mutlak adaleti sağlamak mümkün olmayacağına göre bazı hatalarınız olsa da Allah’a sığın, Allah dilerse affeder.

1.6.3.3. Çocuklar Arası Adalet

“Allah’a karşı gelmekten sakının, çocuklarınız arasında âdil olun.”²²⁴ “Bağıшта bulunma konusunda çocuklarınız arasında âdil olun.”²²⁵ “’Bir öpücükle bile olsa çocuklarınız arasında ayrımcılık yapmayın.’”²²⁶ buyuran Hz. Peygamber, çocuklar arasında ayırım yapılmamasını öğütlemiştir.

Enes b. Mâlik’in rivâyetine göre adamın biri Hz. Peygamber ile beraber iken oğlu gelir. Adam çocuğunu öper ve dizine oturtur. Daha sonra kızı gelir. Adam onu öpmeden önüne oturtur. Bunu gören Allah Resûlü aralarında eşit davranmıyorsun diye adamı kınar.²²⁷

Bilhassa aile içinde görülen, eşler arasında ya da çocuklar arasında adaleti sağlayamamak gibi ayrımcılığı derinleştiren, bir alana sıkıştıran davranışlar, adaletsizliğin her zaman ve zemindeki hazin sonu gibi kıskançlığı, kini hatta düşmanlık ateşini körükleyebilir. Bu hususa azami önem verilmesi gerekmektedir.

1.6.3.4. Çocuk Hakları

İslâm toplum ve medeniyetinin en çok önem verdiği alanlardan biri de, çocuk haklarıdır. Hz. Peygamber’in de Kur’ân perspektifiyle hayata geçirdiği nebevî ölçü ve mirasındaki toplumsal haklara yönelik duyarlılığında çocukların yeri de ayrı ve ayrıcalıklıdır.

“Her çocuk İslâm fıtratı üzerine doğar. Onu daha sonra anne babası Yahudi, Hristiyan veya Mecusi yapar.”²²⁸ hadîs-i şerîfi ve konu ile ilgili âyet-i kerîmeler²²⁹, fıtratı bağlamında insanın doğru ile yanlış, gerçek ile sahte arasında ayırım yapabil-

²²⁴ Müslim, Hibât, 13; Feyzu’l Kadir, c. IV, 84.

²²⁵ Buhârî, Hibe, 12.

²²⁶ Abdurrezzak, *el-Musannef*, Beyrut, 1970-72, IX, 99- 100, No: 16501.

²²⁷ Heysemî, Nûreddin, *Erdemli Davranışlar ve Sosyal İlişkiler*, 13489, c. XIII, s. 550.

²²⁸ Buhârî, Tefsir Rûm, 2; Müslim, Kader, 22.

²²⁹ bk. Rûm, 30/8, 9, 21, 27.

mesine ve böylece Allah'ın varlığını ve birliğini kavrayabilmesine imkân veren, doğuştan edindiği sezgisel yeteneği ifade eder. Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde en iyi bilinen bu üç dini sistem, tanım gereği, insanın içgüdüsel olarak Allah'ı tanınması ve İslâm'a teslim olmasında somutlaşan fıtrat ile bir çatışma içinde görülmüşlerdir.²³⁰

Anne ve baba, çocuğunun hayatını, fıtratını-dinini değiştirmede birinci derecede etkili olmakta hatta anne daha dünyaya getirmeden başlamak suretiyle çocukla direkt iletişim ve etkileşimde olduğu için bu konuda öncü²³¹ rolü üstlenmektedir.

Kur'an'a göre çocuğun bazı hakları vardır. Yaşamak, insanın en başta gelen en doğal hakkıdır.²³² “Diri diri gömülen kıza hangi suçundan dolayı öldürüldüğü sorulacağı zaman...”²³³ Ve “fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahıdır.”²³⁴ âyetlerinden anne-babasından küçük, savunmasız ve kendi hakkından gelemeyecek kadar güçsüz, kendisine emaneten verilen bir varlığın hakkına girmenin, onun yaşama hakkının elinden almanın hesabının verilemeyeceği ve vebalin ağır olacağı anlaşılmaktadır.

H. Peygamber (s.a.s.), çocukların hak ve hukuklarının korunmasını daha çocuk dünyaya gelmeden gözetim altına almış, anne karnında bulunan çocuğu öldürene “Gurre” ismiyle mali bir ceza vermiştir.²³⁵

“Müslümanın Müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır. Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter.”²³⁶ hadîs-i şerîfiyle, saygın bir değer olan kişinin masuniyetine vurgu yapılmakta, mal, can ve kişilik haklarına saldırı yasaklanmakta, toplumsal itibarın sarsılmasının, Mü'min haysiyet ve şerefine rencide edilmesinin büyük vebal olduğu dile getirilmektedir.²³⁷

Çocuğun dünyaya gözlerini açtığı günden, başta annesi olmak üzere en yakın kadın akrabalarının şefkat, ilgi ve bakımlarına muhtaç olduğu dönem Hidane dön-

²³⁰ Akman, Mustafa, *Kur'an Mesajında Muhammed Esed*, Çıra Yayınları, 1. Basım, 2007, İstanbul, s.194.

²³¹ Ebu Dâvûd, Vesaya, 14.

²³² bk. En 'am 6/140, 151.

²³³ Tekvîr, 81/8-9.

²³⁴ İsrâ, 17/31.

²³⁵ Buhârî Tıb 46; Demir, Bekir, *H. Peygamber ve Çocuk Eğitimi*, İnsan Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 67.

²³⁶ Ebu Dâvûd, Edep, 35; İbn Mâce, Fiten, 2.

²³⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Evlilik*, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 90-91.

midir.²³⁸ Dinimizde “çocuğun bakımı, beslenmesi ve eğitimi annenin görevidir.”²³⁹ Şükür için kesilen akika da çocuğun hakkıdır.²⁴⁰

“Kıyamet gününde kendinizin ve babalarınızın ismiyle çağrılacaksınız; öyleyse isimlerinizi güzel koyun!”²⁴¹ buyuran Hz. Peygamber (s.a.s.), çok hassasiyet gösterdiği saygın ve biricik bireylerin yetişmesi hususunda çocuğa konulan adın bile onun toplumdaki konum ve statüsünü etkileyip belirleyeceği gibi ahiret gününe uzanan süreci de gerçek olarak görmemizi istemektedir.

“*Ey Mü'minler! Emzirme süresini tamamlamak isteyen babalar için boşanmış anneler, çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu süre içerisinde annelerin, yeme, içme ve giyim masrafları örfe, hakka ve ahlâka uygun olarak babaya aittir. Her insan ancak gücü nispetinde sorumludur. Ne anne çocuğu sebebiyle ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılmaz. Baba ölmüş ise mirasçı da aynı şeyleri yapmakla yükümlüdür. Anne ve baba istişare ederek ve anlaşarak çocuğu iki yıldan önce sütten ayırmak isterlerse her ikisine de hiçbir günah yoktur. Ey babalar! Eğer siz çocuklarınızı sütanneye emzirtmek isterseniz, örfe, hakka ve ahlâka uygun olarak vereceğinizi teslim ettiğiniz zaman size hiçbir günah yoktur. Emir ve yasaklarına riâyet ederek Allah'a karşı gelmekten sakının, bilin ki şüphesiz Allah, yaptıklarınızı çok iyi görendir.*”²⁴²

Âyette geçen وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ “Kendisi için doğum yapılan kimseye” ile maksat, babadır. Dolayısıyla çocuk, baba için doğrulmuş olup, doğuşuna illet, nesebine malik olan babanın da yiyecek ve giyeceklerini karşılamak dinî görevidir. وَالْوَالِدَاتُ “Anneler”, ister nikâhlı olsun ister boşanmış, يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ çocuklarını iki yıl emzirmeleri lazım gelir, bu süre azami süre olup kısaltılması da caizdir. Yalnız süt emmenin kesilmesi istişare ile olması gerekir. Karşılıklı rıza ve istişare yoksa orada günah vardır, vebal vardır. Baba, eşi emzirmek istemezse çocuk için sütanne tutabilir.²⁴³ Baba, örfe uygun olarak çocuğun gereksinimlerini karşılamakla yükümlüdür.

²³⁸ Cessas, *Ahkâm'ul-Kur'an*, c. I, s. 479; Erbay Celal, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1998, s.18.

²³⁹ Buhârî, Rikak, 17.

²⁴⁰ Buhârî, Akika, 2.

²⁴¹ Ebu Dâvûd, Edeb, 61.

²⁴² Bakara, 2/233.

²⁴³ Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, c. I, s. 796- 798.

Hız. Peygamber (s.a.s.) iki yaşını doldurmadan vefat eden oğlu İbrahim için, “Onun cennette bir sütanesi var, orada iki yılı tamamlayacak,” buyurmuştur.²⁴⁴ Anlaşılan o ki, süt hakkı her çocuğun sahip olduğu ve hakkının teslim edilmesi gereken bir vecibedir.

Peygamberimiz (s.a.s.)’in aile reisi olarak örnek alınışından hareketle çocuğun; bebeklik çağında merhamet,²⁴⁵ çocukluk döneminde sevgi,²⁴⁶ ergenlikte anlayış²⁴⁷ ile büyütülmesi gerekir.

“Çocuklarınıza güzel davranıp iyilikte ve ikramda bulununuz. Onları en güzel şekilde terbiye ediniz.”²⁴⁸ “Bir baba evladına iyi bir terbiyeden daha güzel bir miras bırakmamıştır”²⁴⁹ hadîsleri aile içinde bile bütün yükü anneye yıkmamış, babayı da eğitimden ibadete, ahlâktan akideye kadar birçok alanda sorumlu kılmış, hatta baş sorumlu tutmuştur.

Sağlam bağlarla annesine raptedilmiş çocuğun eğitimi anne karnında başlar, çocuklukla temellendirilir, gençlikte kökleşir, yaşlılıkta kökleri derinleşerek uzar. Bu itibarla çocuk; yardımseverlik, nezaket, hoşgörü, sevgi, saygı, adalet ve sorumluluk gibi temel ahlâki özelliklerini ilk kez ailede erken dönemde kazanıp pekiştirmeli, ibadet bilincini, ilim, irfan ve hikmet sahibi olmayı kısaca İslâm aile hukukunun tarihsel ve kültürel geleneğini, Kur'an'ın pratiğı olan sünneti hayat felsefesi edinmelidir.

Aslen selim fitrata sahip olan çocuğun, ailenin bilhassa da annenin inanç, kültür ve din dünyasına göre şekillendiğinin farkında olarak, bu özelliğini köreltmemek, bilakis beslemek, canlandırmak ve güçlendirmek gerekmektedir.

1.6.4. Ailevî Yükümlülükler

İnsanlar yaratılış itibarıyla akıl ve meleke²⁵⁰ ile donanıp medeni bir fitrata sahip olduklarından tek başlarına yaşayamazlar, birbirlerine muhtaç olup birbirlerinin

²⁴⁴ Müslim, Fezail, 15.

²⁴⁵ bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 340.

²⁴⁶ bk. Müslim, Fedail, 64.

²⁴⁷ bk. Müslim, Fedail, 52.

²⁴⁸ İbn-i Mâce, Edeb, 368.

²⁴⁹ Tirmizî, Birr ve Sıla, 33.

²⁵⁰ bk. Bakara, 2/13, 170; Âl-i İmrân, 3/7.

eksiklerini tamamlama eğilimindedirler. Aile hayatı da ailevî yükümlülüklerin yerine getirildiği sosyal bir birimdir.

İnsanın yükü gerçekten de çok ağırdır. Çünkü dağlar onca azamet ve heybetine, yer alabildiğince genişliğine, doluluğuna ve verimliliğine, gökyüzü, uçsuz bucaksızlığına, yüceliğine ve enerjisine rağmen bu sorumluluktan imtina etti de²⁵¹ hilafet ve emanete insanoğlu üstlendi. “Kur’ân bir dağa indirilmiş olsaydı dağ Allah’ın korkusundan baş eğmiş parça parça olmuştu.”²⁵²

“Allah’a kulluk edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.”²⁵³

Dünya hayatında her şey çok hızlı akıp tüketildiği için insanlar birbirlerine daha çok ihtiyaç duymaktadır. Genellikle anne, evinde yuvasında, çoluk çocuğunun beslenmesi, korunması, gelişmesi, yuvanın huzur ve düzeninin sağlanması ile meşgulken, baba evinin dışında mücadele vermektedir. Bütün sosyal değişmelere ve olumsuz gelişmelere rağmen, aile günümüzde de bu karakterini korumak için direnmektedir.²⁵⁴

Beşeriyet tarihi boyunca ailede iş bölümü, iş birliği ve istişare hep olmuştur. Mü’minlerin bir özelliği de istişareye verdikleri önemdir. Kur’ân’da “Şûra” isminde müstakil bir sûre bulunması da konuya verilen ehemmiyetin bir göstergesidir.²⁵⁵ Zaten bu yük ve yükümlülüğün tek bir kişi tarafından deruhte edilmesi mümkün değildir.

“Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür.”²⁵⁶ “Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan da size düşman olanlar vardır, onların *zararlarından* sakının. Ama affeder, hoşgörülü ve bağışlayıcı davranırsanız, şüphesiz Allah da çok bağışlayıcı ve engin merhamet sahibidir. Mallarınız ve çocuklarınız sizin için ancak bir im-

²⁵¹ bk. Ahzâb, 33/72.

²⁵² bk. Haşr, 59/21.

²⁵³ Nisâ, 4/36.

²⁵⁴ Arvasi, Seyyid Ahmet, s.16.

²⁵⁵ Köseoğlu, Bayram, *Kur’ân’ın Işığında Ortak Akıl: İstişare*, Diyanet Aylık Dergi, Nisân 2019. Sayı: 340, s. 9.

²⁵⁶ Kehf, 18/46.

tihandır.”²⁵⁷ âyetleriyle çocuklar dünya hayatının hem süsü hem de imtihanıdır. Ailevî yükümlülüklerin yerine getirilmemesi ise bu imtihanın kaybedilmesine, eş ve çocukların düşmanlıklarının kazanılmasına sebebiyet verir.²⁵⁸

“Veren el üstündür. Vermeye geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerden başla. Annene, babana, kız kardeşine ve erkek kardeşine yardım et, sonra da yakınlık durumuna göre devam et”²⁵⁹

Hz. Peygamber (s.a.s.)’in yardımlaşma konusunda koyduğu, aile ve toplum dengesine en uygun ölçüye göre, kişinin kendisinin ve yakınlarının nafaka temininden yani birinci derece yakını olup onların temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yakından uzağa olmak üzere, malî yardıma ihtiyacı olan kişilere yardım etmek sünnettir. Yine Peygamberimiz, sahabeden mal varlığını büyük oranda başkalarına tasaddukta bulunmak isteyenlere müsaade etmemiş, onlardan ailelerini başkalarına muhtaç bir halde bırakmamalarını istemiştir.²⁶⁰

Allah rızasını gözeterek ailenin ihtiyacına harcadığın nafakadan, hatta yemek yerken eşinin ağzına verdiği lokmadan bile mükâfat göreceksin.²⁶¹ “Bir kimse sevabını Allah’tan umarak aile fertleri için harcama yaptığı zaman bu kendisi için sadaka olur.”²⁶² “Hayr yolunda harcadıklarının en sevaplısı, ailenin ihtiyacına sarf ettiğin paradır.”²⁶³ “Kişiye günah olarak sorumluluğunda olan aile fertlerini ihmal etmesi yeter.”²⁶⁴ “Kulun mizanına konulacak ilk şey ailesine yaptığı harcamasıdır.”²⁶⁵

Yukarıda zikri geçen hadislerden aile bireylerini minnet altında bırakmadan onlar için yapılan her harcamanın sadaka hükmü gördüğü, hatta kişinin harcadıklarının en makbulünün aile bireyleri için yaptığı masraf olduğu bütün bunlara karşı görevin ihmal edilmesinin günah olduğu anlaşılmaktadır.²⁶⁶

²⁵⁷ Teğâbûn, 64/14-15.

²⁵⁸ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s.92.

²⁵⁹ Nesâî, Zekât, 5.

²⁶⁰ Buhârî, Cenaiz, 36; Kızıl, Fatma, *Yardımlaşmada Ölçü Ve Denge*, Diyanet Aile Dergisi, Mart, 2019, Sayı: 3, s.14.

²⁶¹ Müslim, Vasiyet, 5.

²⁶² Buhârî, İman, 41, I, 20; et- Terğîb ve’t- Terhîb, c. III, s. 43.

²⁶³ Müslim, Zekât, 39, I, 692.

²⁶⁴ Ebû Davûd, Zekât, 45.

²⁶⁵ Heysemî, Nüreddin, Nikâh, c. 7, s. 600. 7706.

²⁶⁶ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s. 64-67.

1.6.5. Eşlerin Cinsellik İhtiyaçları

Fıtrat dini olan İslâmiyet, kadınla erkek arasında birbirlerine karşı kuvvetli bir temayül bulunduğu realitesini kabul eder. “*Allah tarafından* nefsin arzu ettiği kadınlara, çocuklara, biriktirilmiş çok altın ve gümüşe, eğitilip yetiştirilmiş binek atlarına, koyun, keçi, sığır ve deve gibi sağmal hayvanlara ve toprak ürünlerine karşı düşkünlük ve sevgi, insanlara süslü ve çekici kılındı.”²⁶⁷ âyetinde insana çekici kılınanların başında ‘kadınlar’ zikredilmiştir. Yine, “her şeyden çift çift yarattık...”²⁶⁸ âyetinin beyanına göre âlemdeki her şey karşılıklı olarak çift yaratılmıştır. Yûsuf sûresinde, Züleyha ile Yûsuf (a.s.) arasında cereyan eden halvet hadîsesi anlatılırken; Züleyha’nın Hz. Yûsuf’a meyledip ona tuzak kurması, Hz. Yûsuf’u bu büyük tehlikeden yüce Allah’ın kurtarması,²⁶⁹ kadın ve erkek arasındaki meylin varlığının delilleridir.

270

Bir gün Resulüllah (s.a.s.), “Her birinizin (eşiyle) birlikte olması sadakadır.” buyurmuş, cemaatten biri, “Ey Allah’ın Resulü! Yani birimizin şehvetini teskin etmesine mükâfat mı var?” diye sorunca Resulüllah, “İhtiyacını haramla giderseydi bundan dolayı ona bir günah var mıydı?” diye soruya soruyla cevap verince “Evet vardı.” demeleri üzerine “Öyleyse ihtiyacını helâl yolla gördü mü bunda da onun için mükâfat vardır.” buyurdu.²⁷¹

İslâm’da eşler arasında meşru yoldan cinsellik bile ibadet olarak algılanmıştır ki bu sadece İslâmiyete özgü bir özelliktir. Kur’ân, cinselliği kesinlikle haram saymadığı gibi helâl olması şartıyla meşru görmüştür.

İslâm dini, kadınla erkek arasındaki bu temayülü, asla ayıp, çirkin ve kötü saymamaktadır. İnsanı fıtratının icap ve zaruriyetleriyle birlikte olduğu gibi kabul eder. Hiçbir zaman bu fıtratı çiğneyip insanı melekleştirmek iddiasında bulunmadığı gibi, bu zarurî ihtiyaçların bayağılaştırılıp hayvanî seviyeye düşürülmesine de göz

²⁶⁷ Âl-i İmrân, 3/14.

²⁶⁸ Zariyat, 51/49.

²⁶⁹ bk. Yûsuf, 12/23-24.

²⁷⁰ Dikmen, Mehmed, s. 67.

²⁷¹ Müslim, Zekât, 16/53, 1006; Bedir, Murteza, s.115- 116.

yummaz. O, insanların bu fitrî temayülünün meşru tatmin yolu olarak evlilik birliğini, yani nikâhı esas almıştır.²⁷²

Eşler arasında ilişkinin meşru olmasına karşılık çirkin, haram, kötü, edep ve ahlak dışı, hayâsız bir eylem²⁷³ olan zina, başta aileye sonra topluma karşı işlenen ve ceza gerektiren bir suçtur. Çünkü züll addedilen zina ve fuhuş, nesil ve aile emniyetinin varlığına son verir, liyakat ve huzuru ortadan kaldırır. Bu nedenle kadınla erkek arasında yapılan fuhşun cezası da ağırdır.

الرَّائِيَةُ وَالرَّائِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

“Ey Mü'minler! Zina eden kadın ve zina eden erkek var ya bunlardan her birine yüz sopa vurun. Eğer siz Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, onlara Allah'ın dinini, belirlediği hükmünü uygulama konusunda şefkat ve merhamet, sizi Allah'ın takdir ettiği cezayı uygulamaktan alıkoymasın ve Mü'minlerden bir grup onlara uygulanan cezaya tanık olsun.”²⁷⁴

الرَّائِيَةُ Kelimesi, zinaya arzulu olan kadın demektir. الرَّائِي kelimesinin ke- limesinden önce zikredilmesi, kadının daha çok davet edici olup karşı tarafa imkân veren bir arzu içinde olması sebebiyledir. Kadının bedeninde çekicilik olduğu için ve kadının dikkat çekici söz ve eylemlerden kaçınmayıp kendisine sahip olmaması sonucu böyle bir şeye sebebiyet verme ihtimali çok olduğu için önce kadın zikrolunmuştur. Harama imkân veren kadındır. فَاجْلِدُوا Cümlesi, deriye vurmaktır. Araplar, Celledehu yani onun cildini dövdü derlermiş. Allah'ın kanununun uygulanmasında, Allah'a itaatte, Allah'ın haddini ikame etmekte merhamet edilmemesi gerekir.²⁷⁵ Kadının tecavüze uğraması durumu ise elbette farklı değerlendirilmesi gereken bir husustur. Çünkü burada kadının herhangi bir istek ve rızası söz konusu değildir.

İslâm, fitrat dışı ve çirkin bir eylem olan seviciliği haram kılmıştır: “Ey Mü'minler! Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı içinizden dört erkeğin şahitlik etmesini isteyin. Eğer dört kişi şahitlik ederse, o kadınları ölünceye kadar veya Allah

²⁷² Dikmen, Mehmed, s. 67.

²⁷³ bk. İsrâ, 17/32.

²⁷⁴ Nûr, 24/2.

²⁷⁵ Bursevî, İsmail Hakkı, c. VI, s. 114.

onlar hakkında bir yol açıncaya, *bir hüküm* bildirinceye kadar kendilerini evlerde tutun, *hapsedin, dışarı çıkarmayın. Ey Mü'minler!* Sizden fuhuş yapanın ikisine de eziyet edin. Eğer ikisi tövbe edip hallerini düzeltirlerse eziyet etmekten vazgeçin. Şüphesiz Allah, tövbeleri çok kabul eden, çok merhametli olandır”²⁷⁶

Allah (c.c.), bu çirkin fiili alışkanlık haline getiren Lût kavimini şiddetli bir deprem ve üzerlerine taş yağdırmak sûretiyle helâk etmiştir:

“Lût’u *Peygamber olarak gönderdik*. Hani Lût, kavmine, “Siz daha önce âlemlerden hiçbir kimsenin yapmadığı çok çirkin olan *homoseksüellik* yapıyorsunuz?” dedi. *Lût, kavmine*, “Gerçekten siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Hayır, *olamaz!* Siz haddi aşan bir toplumsunuz” dedi.”²⁷⁷

Günümüzde homoseksüalite adı verilen bu cinsi sapıklık, insanı hayvandan daha aşağı bir derekeye indirir. Çünkü hayvanlar arasında bu tip münasebet yoktur. Günümüz ilim ve fikir adamları bu sorun üzerinde çok düşünmüş ve araştırma yapmışlardır. Onlardan bazılarına göre bu sapıklık daha çok cinslerin birbirlerinden uzak kalmaları yani evlenip aile olamadıkları ortamlarda gözükmekte, bazılarına göre ise kadınlar teşhircilik sebebiyle cazibesini kaybetmekte, bu sebeple bu tip sapıklıklar ortaya çıkmaktadır.²⁷⁸

İllegal hayatların, evlilik dışı ve evlilik öncesi ilişkilerin normal karşılandığı, evlenip aile olmanın yok hükmünde sayıldığı, fitratın göz ardı edildiği, evlenenlerin en ufak bir sorunda boşanmalarının adeta kolaylaştırılıp teşvik edildiği, toplumun zayıf halkası olup hâkim olan sosyal baskıya maruz kalan kadınların, Kur’ân ve sünnetle bağdaşmayan değersizleştirilme hareketiyle baş başa bırakıldığı ortam fitrat dışı uygulamalara zemin hazırlamaktadır. Hâlbuki evlilik, hayatın vazgeçilmezi; eş nime-ti, eşi benzeri olmayan Allah’ın eşsiz ikramı; fitratın gereği cinsellik ise bütün zamanların bastırılmaz dürtüsüdür.

1.6.6. Aile Hayatında Görülen Bidat ve Hurafeler

Bugün fert-aile ve toplum üçgeni efsaneler ve boş inançlarla tehdit altında alınmıştır. Malın sahtesi, hizmetin laçkası, ilişkilerin sanalı, dinin de hurafeleri çık-

²⁷⁶ Nisâ, 4/15-16.

²⁷⁷ A'râf, 7/80-81.

²⁷⁸ Arvasi, Seyyid Ahmet, s. 68.

muş, tabiat varlıklarına gerekenden fazla önem atfedilmiş, bu varlıklar âdetâ kutsanmış hatta tabiatın kendisi ilah makamında konumlandırılmıştır. Oysa vahiy, insan hayatında yeni bir çığır açarken, bidat ve hurafelerle de mücadele etmiş, selim akıl sahibi bireyler yetiştirilmesine büyük önem vermiştir.

İslâm'ın yasakladığı yaygın hurafelerden bazılarının etkisi günümüzde de hissedilmekte, tüm saçmalığına ve anlamsızlığına rağmen varlıkları maalesef devam etmektedir. Kadının saçını uzun aklı kısa, işe gitmek için evden çıkan erkeğin önünü kadın keserse işi ters gider, kısa boylu kadın uğursuzdur, hayızlı kadın bahçeden geçerse bahçe kurur, hayızlı kadın akşam ezanından sonra küpten turşu çıkartırsa turşu bozulur, bir kız akşam ezanı okunurken merdiven altından geçerse kısır kalır, cuma günü müezzine kızın başörtüsü veya mendili sallattırılırsa nasibi çıkar, gelin eve ilk geldiğinde kaynanasının iki bacağı arasından geçerse saygılı olur, aşeren bir kadın çirkin bir yere bakarsa çocuğu çirkin olur, lohusa kadının bulunduğu yere, süpürge, Kur'ân ve soğan-sarımsak asılırsa alkarısı çocuğa ve kadına zarar vermez, lohusa kadının ve çocuğunun yastığı altına iğne, çuvaldız, bıçak konursa albasmaz, gece ev süpürülürse fakirlik gelir, cuma akşamı ev süpürmek kıtlık getirir, cumartesi çamaşır yıkamak uğursuzluk getirir, misafirin ardından evi süpürmek iyi değildir, gece tırnak kesilirse ömür kısılır, yeni doğan çocuğun ilk dışkısı yattığı odanın eşiğine veya beşiğinin altına konursa cadı zarar vermez, nazar da değmez, çocuğun kırkı çıkmadan tırnakları kesilirse ya arsız olur, ya hırsız, çocuğun doğduğu yerde el işi yapılırsa göbeği düşmez, boyu ölçülen çocuk kısa kalır, çocuğun göbeği cami duvarına veya avlusuna gömülürse dindar, okulun bahçesine gömülürse âlim olur ve çaput bağlamak, kabirlere kurban adamak, kurşun dökmek mum yakmak, fal açmak, bazı günlerin ve kuş ötmesi ve köpek ulumasının uğursuzluğuna inanmak,²⁷⁹ evden çıkarken kedi ve köpek görmek, elden ele sabun veya makas vermek, salı günü iş yapmak nikâh kıymak, cuma günü çalışmak, iki bayram arası nikâhlanmak, insan üzerinde dikiş yapmak, evin dışına at nalı, kurt dişi, leylek kemiği, koç boynuzu asmak, sünnet olan çocuğun kafasında oklava çevirmek, konuşamayan çocuklar için Cuma namazı sonrası cami anahtarının çocuğun ağzına sokulup çıkartılması, yürüyemeyen çocukların ayaklarına ip bağlanıp Cuma namazından çıkan ilk kişiye hiç konuşmadan ipi kestirmek, babanın çocuğuna, çocuğun babasına selam veremeyeceği inancı gibi

²⁷⁹ Erdil, Kemalettin, *Yaşayan Hurafeler*, TDV Yayınları, 17. Baskı, Ankara, 2010, s.53-98.

aile ve efradı arasındaki yaygın ama dini değeri olmayan, Kur’ân’ın açık hükümlerine ve Allah Resulü’nün sarıh sünnetine âyan beyân aykırı olan, itibar edilmemesi gereken hurafe nitelikli, batıl, bid’at ve inançlardır.²⁸⁰

Fıtratları tertemiz olan çocuklar ve ailelerin, masalsı şehir efsanelerinden, ütopyalarından, İslâm ile uzaktan yakından hiçbir alakası olmayan gereksiz, uydurma bilgi yığınınından, batıldan, bidat ve hurafelerden korunması gerekmektedir.

1.6.7. Ailede Ahiret Bilinci

Ahirete ve yeniden dirilmeye inanmak ve hesap sorumluluğunun bilincinde olmak İslâm dininin temel hükümlerinden biridir.²⁸¹

“Sizi sırf boş yere yarattığımızı ve sizin artık huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?”²⁸² âyetiyle hesaba çekileceğinin bilincinde olarak Allah’a ve ahiret gününe iman etmek²⁸³ aslında gayba iman etmek demektir. Gayba iman, görmeden, şahit olmadan, göklerin ve yerin gaybının Allah’ın ilminde olduğuna inanmak demektir.²⁸⁴

“Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse komşusunu rahatsız etmesin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah’a ve âhiret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!”²⁸⁵ “Ey zalimler! Siz dünya hayatını *ahiret hayatına* tercih ediyorsunuz. Hâlbuki âhiret hayatı, daha hayırlı ve daha sürekli dir.”²⁸⁶ “Ey insanlar! Rabbinize saygısızlıktan sakının; hiçbir babanın evlâdından fayda göremeyeceği, evlâdın da babasından hiçbir yarar sağlayamayacağı bir günden korkun. Allah’ın vaadi gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın; o yoldan çıkarıcı da (şeytan) Allah hakkında sizi ayartmasın.”²⁸⁷ âyeti dünyevileşmeye görülmemiş bir teveccüh gösterilen ve dünyevileşmenin tüm tezahürlerini yaşadığımız asrımızda bakışımızı, yönümüzü, ahiretin ufuklarına çevirmemiz gerektiğini salık vermektedir.

²⁸⁰ Akbaş, Bahattin, *Aile Hayatımızla İlgili Birtakım Bidatler*, Diyanet Aile Dergisi, Temmuz, 2016. s. 12-15.

²⁸¹ bk. Bakara, 2/4, 46, 177, 186, 285.

²⁸² Mü’minûn, 23/115.

²⁸³ Mücadele, 58/22; Bakara, 2/8, 62, 264; Âl-i İmrân, 3/114; Nisâ, 24/39, 136, 162; Tevbe, 9/18, 45.

²⁸⁴ Nahl, 16/77.

²⁸⁵ Buhârî, Nikâh 80, Edeb 31, 85, Rikak 23; Müslim, İman 74, 75.

²⁸⁶ A’lâ, 87/16-17.

²⁸⁷ Lokmân, 31/33.

“Bu dünya hayatı, ancak bir oyun ve eğlence *gibi geçici ve sonludur*. Ahiret yurduna gelince işte asıl yaşanacak ahiret hayatıdır, *ahiret hayatı, geçici değil, ebedidir*. *Ahireti inkâr edenler, keşke bu gerçeği bilselerdi*”²⁸⁸ âyetinden ise dünya hayatını ebedî ahiret yurdunu kazanabilmek için büyük bir fırsat olarak görmek gerektiği anlaşılmaktadır.

“Akıllı insan ölüm için hazırlık yapandır.”²⁸⁹ hadîsi de ahiret terbiyesinin ipuçlarını verir mahiyettedir.

“İnsan ölünce, şu üçü dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: Sadaka-i cariye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlat.”²⁹⁰ hadîs-i şerîfine göre de insan, ölümünden sonrası için bile yatırım yapmalı, sevap mekanizmasının işlemesi için hayırlı işlere imza atmalı, çocuklarına ölüm şuuru kazandırmalıdır.

Bu itibarla kâmil iman sahibi Müslüman, genelde hayatının her alanında, özelde aile hayatında ahirete imanının dünyevî ve uhrevî boyutunu da dikkate alır, geçici dünya hayatı için kalıcı ve bitimsiz ahiret hayatını riske atmaz, ebedî hayatını cennet kılmanın vesilelerini arar. Aile fertlerini bu istikamette eğitir ve yönlendirir.

1. 6. 8. Ailede Din Bağlamında Çocuk Eğitimi

Din, yetişkin bir insanın serbest iradesine dayanan vicdani bir yöneliştir. Sosyoloji tarihinin tespitlerine göre, toplumlar her devirde bir kutsal edinmiş ve ona inanmışlardır. Ahlâk ile dinî inançlar, toplum yasalarını ve aile düzenini hedef alan kurallar koyarken birbirini destekler mahiyette bir tutum takınmışlardır.²⁹¹

İlim, toplumların maddî ve manevî yükselip gelişmesinde en önemli etkenlerden iken, her kötülüğün ve kötü ahlâkın baş müsebbiplerinden biri de cehalettir.

İslâm, ilim, terbiye, eğitim ve din konusuna önem vermiş; Kur'an'ın ilk inen âyeti “oku!” ile başlamıştır.²⁹² “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”²⁹³ âyeti ve “ilim tahsil etmek, her Müslümana farzdır”²⁹⁴ hadîsi ilmi teşvik etmiştir.

²⁸⁸ Ankebût, 29/64.

²⁸⁹ İbn Mâce, Zühhd, 31.

²⁹⁰ Müslim, Vasiyye, 14.

²⁹¹ Ağca, Hüseyin, *Ailede Eğitim*, TDV Yayınları, Ankara, 1993, s. 95-96.

²⁹² Alak, 96/1.

²⁹³ Zümer, 39/9.

²⁹⁴ İbn Mâce, Mukaddime, 17.

“*Ey insanlar!* Siz hiçbir şey bilmiyorken Allah sizi, annelerinizin karnından çıkardı ve şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.”²⁹⁵

Doğduğunda bilgi sahibi olmayan insana yüce Allah, işiten kulak, gören göz ve düşünen akıl nimetlerinden bahşetmekte, bu nimetler insanların dünyalık işlerini idare edecekleri bilgileri elde etmelerini sağlamaktadır.²⁹⁶

“Çocuğun bakımı, beslenmesi ve eğitimi ana vasıtasıyla gerçekleşir.”²⁹⁷ hadîs-i şerîfi’ne göre, çocuğun ilk eğitmeni annedir.

“Çocuğa iyi bir eğitim vererek güzel ahlâklı yetişmesini sağlamak onun fizikî ihtiyaçlarını kazanmaktan daha az önemli değildir.”²⁹⁸ Dünyevileşmenin altın çağını yaşadığı günümüz dünyasında tam karşılığını bulan bu hadîs-i şerîfle istismara uğrayan, zararlı alışkanlıklar edinen, dini zafiyetler içinde olan gençlerin, zayıf Allah inancına sahip olması daha ziyade çocukluklarında anne ve babaları tarafından ihmal edilen ve yeterli din ve ahlâk eğitimi almayan çocuklar olduğu bilinen bir olgudur.

1.6.9. Aile İçi Beslenme

İnsan hayatının devamlılığı, ilim, amel ve ibadetin sürdürülebilir olması için “*Ey peygamberler! İyi, temiz, helal ve yararlı şeylerden yiyin ve salih ameller işleyin. Şüphesiz ben sizin yaptığınız şeyleri çok iyi bilenim.*”²⁹⁹ âyetiyle konuya dikkat çekildiği gibi yeteri miktarınca temiz ve helâl yiyeceklerle beslenmek peygamberlere de gelen emirle dinin gereklerinden sayılmakta,³⁰⁰ “İnfak ettiğin her şeyden hatta hanımının ağzına koyduğun her lokmadan bile sevap kazanırsın.”³⁰¹ hâdis-i şerîfiyle de yeme-içme gibi doğal bir ihtiyacın bile güzel bir davranışla ibadet olma özelliği taşıyacağı anlatılmaktadır.³⁰²

Kur’ân, açlık duyusunun tatmin edilmemesi durumunun kişinin felaketine sebep olabileceği gerçeğine vurgu yaparak “*Ey insanlar! Şeytan sizi fakirlikle korkutur,*

²⁹⁵ Nahl, 16/78.

²⁹⁶ Mevdûdî, Ebu’l Âlâ, *Tefhîmu’l Kur’ân, Kur’ân’ın Anlamı ve Tefsiri*, c. 3, İstanbul, İnsan Yayınları, s. 46.

²⁹⁷ Buhârî, Rikak, 17; Ebu Dâvûd, Vesaya, 14.

²⁹⁸ Müslim, Sıyam, 183.

²⁹⁹ Mû’minûn, 23/51.

³⁰⁰ bk. Bakara, 2/168, 172; Nahl, 16/114.

³⁰¹ Buhârî, İman, 41.

³⁰² Gazali, *İhya ‘u Ulumi ‘d- Din (Muhtasar)*, çevr. Mehmet Yavuz Şeker, Işık Yayınları, 2016, s. 139-140.

size cimriliği emreder.”³⁰³ “Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin, sizi de onları da biz rızıklandırırız.”³⁰⁴ “*Ey Mü'minler! Andolsun biraz korku ve açlık ile mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz eksiltmek sûreti ile kesinlikle sizi imtihan ederiz. Ey Peygamberim! Sabredenleri müjdele*”³⁰⁵ âyetleriyle beslenme hayatımıza ışık tutulmuş, bu dünyaya sınanmak için geldiğimiz gerçeği hatırlatılmış, beşeri ihtiyaçların her birinden dolayı çekilen sıkıntıların mükâfatsız bırakılmayacağı ifade edilmiştir.³⁰⁶ “*Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz nimetleri haram kılmayın ve Allah'ın sınırlarını aşmayın. Şüphesiz Allah, haddi aşanları sevmez. Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden helal, iyi ve temiz olarak yiye, için ve emir ve yasaklarına riâyet ederek kendisine iman ettiğiniz Allah'a karşı gelmekten sakının.*”³⁰⁷ “*Ey Âdemoğulları! Her mescitte ziynetinizi takının, avret yerlerinizi örten güzel ve temiz elbise giyin. Yiye ve için fakat israf etmeyin. Şüphesiz Allah, israf edenleri sevmez.*”³⁰⁸ “*Rahmanın Mü'min kulları, harcadıkları zaman israf etmeyen, cimrilik de yapmayan, harcamaları, bu ikisi arası dengeli olan kimselerdir*”³⁰⁹ ve “*Ey insanlar! Yeryüzündeki şeylerin helal ve temiz olanlarından yiye, için ve Şeytan'ın adımlarını izlemeyin. Şüphesiz Şeytan, sizin apaçık bir düşmanınızdır.*”³¹⁰ buyuran yüce Allah, birçok şeyde olduğu gibi beslenmede de dengeyi, orta yoldan ayrılmamayı, beslenmede ölçü olarak temizlik ve helâli emretmiş ve israfı yasaklamıştır.

Zikrettiğimiz âyetlerle aslında insan olmanın kaçınılmaz sonucu olan beslenmenin öneminin dikkat edinilesi bir durum olduğu belirtilmek istenmiş, aşağıdaki âyetlerle de beslenmenin çocukluk hayatındaki önemi göz önünde bulundurulması gereken bir husus olarak dikkatlere sunulmuştur.

“*Ey Mü'minler! Emzirme süresini tamamlamak isteyen babalar için boşanmış anneler, çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Bu süre içerisinde annelerin, yeme, içme ve giyim masrafları örfe, hakka ve ahlâka uygun olarak babaya aittir. Her insan ancak gücü nispetinde sorumludur. Ne anne çocuğu sebebiyle ne de baba çocuğu yüzünden zarara uğratılmaz. Baba ölmüş ise mirasçı da aynı şeyleri yapmakla yükümlüdür. Anne ve baba istişare ederek ve anlaşarak çocuğu iki yıldan önce süttten ayır-*

³⁰³ Bakara, 2/268.

³⁰⁴ En'âm, 6/151.

³⁰⁵ Bakara, 2/155.

³⁰⁶ Aydın, Hayati, *Kur'an'da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999, s. 51 -53.

³⁰⁷ Mâide, 5/87-88.

³⁰⁸ A 'râf, 7/31.

³⁰⁹ Furkân, 25/67.

³¹⁰ Bakara, 2/168.

mak isterlerse her ikisine de hiçbir günah yoktur. *Ey babalar!* Eğer siz çocuklarınızı sütanneye emzirtmek isterseniz, örfe, hakka ve ahlâka uygun olarak vereceğinizi teslim ettiğiniz zaman size hiçbir günah yoktur.”³¹¹

Çeşitli sebeplerle çocukların, uygun sütanneleri tarafından emzirilmeleri oldukça eskilere dayanan bir uygulama ve âdettir. İslâm bunu yasaklamamış, ancak doğuran annenin emzirmesini teşvik etmiştir. Meşrû bir mazeret sebebiyle anne emzirmek istemezse çocuğun babası gerektiğinde ücretini vererek bir sütannenin onu emzirmesini sağlayacaktır.³¹² Ayrıca âyete göre yeme-içme, giyinme, barınma, korunma, ısınma, eğitim ve sağlık gibi her türlü ihtiyaçlarını karşılamak anne babanın görevidir.

Ayrıca Hz. Peygamber, bir hadîs-i şerîfnde yemeğe besmele ile başlamak, sağ el ile yemek ve yemek sonunda Allah’a hamd etmek³¹³ gibi yemek yeme tekniği ve sofrada adabına dair önemli ipuçları vermekte; annenin çocuğuna kanaat ve şükrü öğretmesi gerektiği gibi onu helâl rızık ve tayyib niteliğindeki gıdalarla beslemesinin önemini hatırlatmaktadır.

1.6.10. Aile İçi Şiddet

Cahiliyye döneminde kadınlara yönelik şiddete çok sık başvurulmasına rağmen, Hz. Peygamber (s.a.s.), Müslümanları, aile bireylerinin birbirlerine karşı şiddet uygulamamaları hususunda uyarmıştır. Kendisi de kalabalık bir ailenin reisi olmasına ve hanımları arasında zaman zaman problemler yaşanmasına rağmen onlara karşı şiddet kullanma yöntemine başvurmamıştır. O dönemlerde çocuklara da şiddet uygulanırdı. İslâm ise çocukları anne babalarına verilmiş emanetler olarak değerlendirmiş ve onların kişiliğine zarar verecek tavırlardan sakınılmasını emretmiştir. Bizzat Hz. Peygamber çocuklara yönelik müşfik tavrıyla ve onlara değer veren tutumuyla temayüz etmiştir.³¹⁴

Resulüllah (s.a.s.), kadına şiddetin normal karşılandığı bir toplumda erkeğin kadına uyguladığı şiddeti net bir şekilde yasaklamış, eşini acımasızca dövüp akşam

³¹¹ Bakara, 2/233.

³¹² Karaman, Hayrettin, v.dğr, *Kur’ân Yolu*, c. I, s. 256.

³¹³ Buhârî, Etime, 2; Müslim, Eşribe, 108.

³¹⁴ Demircan, Adnan, s.14.

olunca da aynı yatakta uyumanın büyük bir çelişki olduğunu³¹⁵ dikkatlere sunmuş, koyunlarına sahip çıkamadığı için hizmetlisini döven adamdan şiddetin bedeli olarak onu azad etmesini istemiştir.³¹⁶ Savaş harici hiçbir kimseye vurmayan³¹⁷ Allah Resûlü'nün bu uygulaması insan fitratına ve Kur'ân perspektifine muvafıktır.³¹⁸ Allah, şiddeti değil şefkat ve merhameti emretmektedir: “Ey Peygamberim! Rabbin sadece kendisine ibadet etmenizi, anne ve babaya iyilik etmenizi ve iyi davranmanızı emretti. Eğer onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırlarsa, sakın onlara “öf” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhametle tevazu kanadını indir ve onlara *şöyle* dua et: Rabbim! Onlar beni küçükken şefkatle koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et”³¹⁹

Çocuk sevgisi ve şefkatinde sınır tanımayan Hz. Peygamber (s.a.s.), yanında hizmet eden Enes b. Mâlik (ö. 93/711)'i bir yere göndermiş, Enes oyalanıp gitmeyince de ona herhangi bir kızgınlık ya da şiddet gösterisinde bulunmadan “Enescik, sana emrettiğim yere git”³²⁰ hatırlatmasında bulunmuştur. Kendisini, torununu öperken gören sahabinin hayret etmesine mukabil de “Merhamet etmeyene merhamet edilmez.”³²¹ buyurmuştur. Bu hadîsin, etken ve edilgen arasındaki çift yönlü ilişkiye dikkat çekmesi itibarıyla, merhametsizliğin faturasının ağır olacağı, Allah'ın rahmeti, Hz. Peygamber'in şefaati gibi son umut olan argümanlardan nasipsiz kalınacağı, bunun da hazin sona davetiye çıkarma anlamına geldiği şeklinde okunması mümkündür. Hz. Peygamber'in beyanı ile “Küçüğümüze merhamet etmeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir.”³²² Saygı ve sevginin turnusol kâğıdı işlevi gördüğü, birbirini anlayan, tamamlayan, insancılığı teğet geçmeyen bir insaniliği deklare eden bu hadîs de kişinin rengini belli etmesini, safını, tarafını seçmesini uyarı mahiyetinde istemektedir.

³¹⁵ bk. Buhârî, Tefsîr, Şems, 1.

³¹⁶ Müslim, Mesâcid, 33; Ebu Dâvûd, Eyman, 16; Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Kadın*, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 23- 24.

³¹⁷ Müslim, Fedâil, 79.

³¹⁸ bk. Nisâ 4/34.

³¹⁹ İsrâ, 17/23-24.

³²⁰ Müslim, Fedâil, 54.

³²¹ Buhârî, Edeb, 18; Müslim, Fedâil, 65.

³²² Tirmizî, Birr ve Sıla 15.

İslâm şiddete yer vermemiş, Hz. Peygamber de hayatı boyunca kimseyi ne azarlamış ne dövmüştür.³²³ Bununla birlikte Peygamberimiz çocuklara disiplin uygulamış ve şartlara göre disiplin uygulanmasını emretmiş; “Yedi yaşına geldiklerinde namazı öğretin, on yaşına geldiklerinde ise yerine getirmeyecek olurlarsa o zaman yaptırım uygulayın”³²⁴ buyurarak disiplinli olmanın önemini hatırlatmıştır. Bir gün camide torunları Hasan ve Hüseyin’in zekât ve sadaka için toplanmış hurmadan yemek üzere olduklarını görünce de gözleri ile ikaz etmiş sonra da “Âl’i Muhammed’in zekât ve sadaka yemediğini bilmiyor musunuz?”³²⁵ diyerek onlara müdahale etmiş, izin vermemiştir.³²⁶

1. 6. 11. Aile İçi Mahremiyet

Özel hayatın en derinden ve en güçlü yaşandığı aile hayatı, mahremiyet sınırlarına riâyeti en çok hak eden alandır. Başkalarının evlerine ve çocukların annelerinin yatak odalarına izin almadan girememesi mahremiyete verilen önemin beyanıdır. “Hiç kimse izin almadan başkasının evinin içine bakmasın. Kim izinsiz bakarsa aynen içeri girmiş olur.”³²⁷ buyuran Resûlullah’a bir sahabî, artniyetsiz, ansızın bakmayı sorunca ise O; gözünü başka tarafa çevirmesini söylemiştir.³²⁸ Ev sahipleri mahremiyeti korumak için kapılarını ve camlarını, tüllerini, geceleyin perdelerini kapatması gerekir. Aksi takdirde mahremiyetin ihlaline zemin hazırlamış olur. Hz. Peygamber’in beyanı ile bir kişi, perdesi bulunmayan ve kapısı açık olan bir evden geçerken kapıdan içeri bakarsa, bunun vebali kapıyı açık bırakanadır.³²⁹ Başkalarının mahremiyetini ihlale sebebiyet verecek her türlü ihmal, vebaldır.³³⁰

Birey-aile arasında görülen sıkı ilişkiden mülhem kişinin şahsına münhasır yaşadığı biricik hayatı, aile hayatıdır. İnsanlar da bu özel durumu hassasiyetle korumakla ve ihlallere fırsat vermemekle yükümlüdür. Nûr sûresinin 30’uncu âyetinde erkeklere gözlerini kısıp kadınların mahrem yerlerine bakmamaları, 31’inci âyette

³²³ bk. İbn Mâce, Nikâh, 51.

³²⁴ Tirmizî, Salât, 299.

³²⁵ Buhârî, Zekât 58; Müslim, Zekât, 161.

³²⁶ Demir, Bekir, s. 140.

³²⁷ Ebu Dâvûd, Tahâret, 43.

³²⁸ bk. Müslim, Âdâb, 45.

³²⁹ Bk. Tirmizî, İsti’zan, 16.

³³⁰ Martı, Huriye, v. dğr, *Dünü ve Bugünü ile İslâm’da Mahremiyet*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2020. s. 53.

kadınlara gözlerini kısıp erkeklerin mahrem yerlerine bakmamaları emredilmektedir. Nûr sûresinin 31'inci ve Ahzâb sûresinin 59'uncu âyetinde mahremiyet alanları ve sınırları bildirilmektedir. Eşler arası ve aile içi özel konuların ve sırların başkalarına anlatılmaması gerekir.³³¹ Âyetler eşlerin birbirlerinin sırlarını ifşa etmelerini yasaklamış,³³² özel hayatın gizliliğin korunmamasını hukuka ve ceza-i müeyyideye açık bir alan olarak tanımlamıştır. Allah Resulü (s.a.s.) “Ahiret günü; hesabı sorulacak en büyük ihanetlerden biri, kişinin eşiyle birlikte olduktan sonra onun sırrını ifşa etmesidir.”³³³ buyurarak bu dünyada boşanmaya gidebilecek kadar ciddi ve özel olan bu meselenin ahiret boyutunu da gözler önüne sermiştir.

Sırların deşifre edilmesi yasaklandığı gibi başkalarının özel hallerini ya da gizli saklı özelliklerini ve kusurlarını araştırmak da³³⁴ mahremiyeti ihlâl etmektir. Kur'ân mahremiyet alanında gereken hassasiyetin gösterilmesini istemektedir. Nûr sûresinin 58 ve 59'uncu âyetlerinde belirlenen ilkeler de bunun açık delilidir:

“Ey iman edenler! Ellerinizi altında bulunan köleleriniz, cariyeleriniz, hizmetçileriniz ve sizden henüz ergenlik çağına gelmemiş çocuklar, *odanıza girmek istedikleri zaman* günde üç defa, sabah namazından önce, öğle vakti elbiselerinizi çıkardığınız zaman ve yatsı namazından sonra sizden izin istesinler. *Bu üç vakit*, sizin avret yerlerinizi açabileceğiniz vakitlerdir. Bu üç vakitte izin aldıktan sonra odalarınıza izinsiz girmelerinde ne size ne de ergenlik çağına gelmemiş çocuklar ile kölelerinize hiçbir günah yoktur. Çocuklarınız ve köleleriniz, etrafınızda dolaşan, yanınıza sıkça girip çıkan, birbirinizle iç içe olduğunuz kimselerdir. Allah, âyetleri size işte böyle açıklıyor. Allah çok iyi bilendir, her işi çok hikmetli ve hüküm sahibi olanıdır. Çocuklarınız ergenlik çağına geldikleri zaman, odanıza girmek için kendilerinden öncekilerin izin istedikleri gibi izin istesinler.”³³⁵ Yetişkin ve çocuklar için aile ve edep ile ilgili hükümler veren bu âyetler, ailede beden mahremiyeti bilincinden bahsetmekte ve mahremiyet eğitiminin yaşının olmadığı ve mekânsal boyutunun bir hayli önemli olduğu izlenimi vermektedir.

³³¹ Tahrîm, 66/3,5.

³³² Tahrîm, 66/5.

³³³ Müslim, Nikâh, 124.

³³⁴ bk. Hucurât, 49/12. “Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahıdır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah'a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.”

³³⁵ Nûr, 24/58-59.

Aile fotoğraflarının, aile hayatı ile ilgili videoların sosyal medyada ve dijital platformlarda paylaşılması, mahremiyet ilkesinin zedelenmesine sebep olmaktadır.

1. 6. 11. 1. Eşlerin Mahremiyeti

Ne yazık ki eşlerin mahremiyeti konusu bugün en çok ihlâl edilen hususlardan biri olarak göze çarpmaktadır. Hâlbuki iman sahibi kişinin her an Allah'ın gözetiminde olduğunu idrak ederek hayatını yaşaması, eşler arasında dahi, her konuda ölçülü ve dikkatli olması gerekmektedir.³³⁶

Mahremiyetin hak ve özgürlüklerden mahrumiyeti beraberinde getirdiği algısı ise Kur'ân'a ve fıtrata taban tabana zıt, hastalıklı bir anlayıştır. Hâlbuki aksine aile mahremiyetinden mahrumiyet hak ve hürriyet kaybıdır. Bedenlerinin kişiye özel olması ise asıl özgürlüktür. Ailede mahremiyetin varlık gösterememesi medeniyet yoksunluğudur.

Ailede, hatta eşler arasındaki mahremiyet ilkesi üzerinde titizlikle duran Kur'ân, Nûr sûresinin 6-9'uncu âyetlerde kazf konusunda eşlerin birbirlerine zina iftirasında bulunmasına ayrı bir alan açarak, özel hüküm vermektedir.

1.6.11.2. Çocukların Mahremiyeti

Çocuğun ahlâkını ve cinsi terbiyesini kötü yönde etkileyip bozacak olan durumlardan biri de çocukların aynı yatakta yatırılmasıdır. “Çocuklarınız yedi yaşına gelince onlara namaz kılmalarını söyleyin, on yaşına gelince de yaptırım uygulayın ve yataklarını ayırın.”³³⁷ hadîsi bu mahremiyeti dile getirmektedir. On yaş çocukta cinsel uyarının ve şehvetin başlayabileceği, en azından bu doğrultudaki merakların artabileceği bir dönem olduğu için Hz. Peygamber uyarısına kulak vermek gerekmektedir.³³⁸

1.6.12. Ailede İletişim

İletişimde ailenin yeri çok önemlidir. Anne ve babanın, çocuklarıyla yumuşak bir ifade ile karşılıklı güven esasına dayalı ilişkiler kurması, aile bireylerini özel kişiliğe sahip muhatap kabul etmesi, görüşlerine değer vermesi onlarla zıtlaşmaması ve

³³⁶ Gültekin, Ayşe. *Eşlerin Mahremiyeti*, Diyanet Aile Dergisi, 2019, Sayı: 7, s. 14-15.

³³⁷ Ebu Dâvûd, Salât, 26.

³³⁸ Demir, Bekir, s. 82.

çatışmalara fırsat vermemesi iletişim için gerekli hususlardır. Çünkü Allah'ın emane-ti ve geleceğin teminatı olan çocuklar, bütün bu nezaketli davranışları fazlasıyla hak etmektedirler.

Annenin, ergenlik çağındaki çocuğunun yaşadığı şüphe, kaygı, çelişki vb. duyguları anlaması, onu doğru bilgilendirmesi, her konuda onun yanında olduğunu kar-şısında olmadığını hissettirmesi, makul bir söylem ve uygun üslup geliştirmesi ve yine onun sağlıklı bir dinî şuura sahip olması için özen göstermesi sağlıklı iletişimin ilkeleridir.

Anne ve babanın zamanın farklılaşmasını dikkate alarak kuracağı ve geliştire-ceği yeni bir dil ve etkileşim biçimi ile çocukları ile sağlıklı iletişim kurmanın imkânlarını araştırması gerekir. Yüce Allah, يَا بُنَيَّ “Ey Oğulcuğum!”³³⁹ diye başlayan, sevgi, şefkat ve merhamet içeren Lokman (a.s.)'in öğüdünü bize örnek olarak ver-mektedir. Yine Hz. İbrahim'in babasına يَا أَبَتِ “Ey Babacığım!”³⁴⁰ örneği aile bireyle-rinin birbirlerine olan hitaplarında nezaketin gerektiğini öğütlemektedir³⁴¹

İletişim, özellikle aile çatısı altında ayrıca önemi olan bir husustur. Çünkü in-san, dışarıdaki sosyal çevresinde duygularını, düşüncelerini, davranışlarını, niyetini, iletişimini sansürleyebilir, törpüleyebilir, hatta cilalayabilir. Ancak, mesafelerin kalkması sebebiyle en çok yüz göz olunan ev hayatında kişi kendini bulur, kendi olur, gönül dilini, sevgi dilini kullanabilirse sağlam aile bağları oluşur, işte o zaman gerçek bir aileden söz etme imkânı elde edilmiş olur.

“Bir kadın küskünlükle eşinin yatağından ayrı olarak sabahlarsa, yatağına dö-nünceye kadar melekler ona lanet eder.”³⁴² “Mü'min bir erkek hanımına buğz etme-sin. Şâyet bir huyundan hoşlanmazsa diğer huyundan razı olur.”³⁴³ hadîs-i şerîflerin-de de eşlerin birbirini yok saymayan, yalnızlaştırmayan, uzaklaştırmayan, yabancı-laştırmayan hatta birbirine savaş açmayan, aksine dua eden, ülfet eden, birbirinin zararından emin olunan yol arkadaşı olmaları tavsiye edilmektedir.

³³⁹ Lokmân, 31/13,16.

³⁴⁰ Meryem, 19/42.

³⁴¹ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Eşiğinde Kur'an Tefsiri*, 1. Basım, 2005, İstanbul, s. 133.

³⁴² Buhârî, Nikâh, 85.

³⁴³ Et Tergîb ve't Terhîb c.3, s. 50.

1.6.13. Ailede Çalışma Hayatı ve Denge

“İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır.”³⁴⁴ “Allah’ın sana verdiği mal-mülk ve servetten *Allah yolunda harcayarak ve muhtaçlara yardım ederek* ahiret yurdunu iste, dünyadan da nasibini unutma”³⁴⁵ ve “*Ey Peygamberim! Bu itibarla bir işi bitirince diğerine başla, boş durma*”³⁴⁶ âyetleri, çalışmayı teşvik etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.s) “hiçbir kimse asla elinin emeğinden daha hayırlı bir şey yemiş olamaz”³⁴⁷ sözü ile insanları çalışmaya ve üretmeye teşvik etmektedir.³⁴⁸

Meallerini verdiğimiz âyet ve hadîslerde kadın erkek ayırımı yapılmamıştır. Bu itibarla kadın da erkek de çalışmakla yükümlüdür. Ancak aile fertlerinin ihtiyaçlarını karşılama kadının değil erkeğin görevidir. Bununla birlikte kadın isterse meşru bir işte çalışabilir. Günümüzde çağın ve ekonominin şartları gereği kadınlar çalışmak zorunda kalmış, anneler iş hayatında çok daha sık görünür hale gelmiştir.

1.6.14. Aile Hayatında İbadet

İbadet yani Allah’a itaat etmek, iman edip emir ve yasaklara riâyet etmek insanın yaratılış gayesidir.³⁴⁹ Kur’ân’da onlarca âyette ibadet emredilmekte ve bu konuda kadın ve erkek arasında bir ayırım yapılmamaktadır. Namaz, oruc, hac, zekât ve diğer ibadetleri yapmak, içki, kumar ve zina gibi haramlardan sakınmakla kadın da erkek de yükümlüdür. Anne ve baba hem kendileri ilahi kurallara uyacak hem çocuklarını bu konuda eğitecektir. Şu âyet ve hadîsler bunun delilidir: “*Ey Peygamberim! Ailene namazı emret ve kendin de sabırla namaza devam et.*”³⁵⁰ “*Hani İbrahim Rabbine şöyle dua etmişti: Rabbim! Bu belde Mekke’yi güvenli yap, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut*”³⁵¹ “*Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecek olanları namazı devamlı kılanlardan yap. Ey Rabbimiz! Duamı kabul eyle.*”³⁵² âyetleri ve “*Yedi yaşına geldiklerinde çocuklarınıza namazı emredin.*”³⁵³ “*Yedi yaşına geldiklerinde çocuğa*

³⁴⁴ Necm, 53/39.

³⁴⁵ Kasas, 28/77.

³⁴⁶ İnşirah, 94/7.

³⁴⁷ Buhârî, Bûyû, 15.

³⁴⁸ Demir, Bekir, s. 96.

³⁴⁹ bk.Zâriyât, 51/56.

³⁵⁰ Tâhâ, 20/132.

³⁵¹ İbrahim, 14/35.

³⁵² İbrahim, 14/40.

³⁵³ Ebu Dâvûd, Salât, 1/334.

namazı öğretin.”³⁵⁴ Kur'ân emir ve yasaklarına riâyet ederek, ibadetlerini eksiksiz yaparak anne-babanın çocuklarına örneklik etmesi gerekmektedir.

Anne ve baba ibadetlerde ifrat ve tefritten uzak dengeli bir ibadet hayatı yaşayarak çocuklarına rol model olur. Şu hadîs bunun delilidir: “Ben sizin Allah’tan en çok korkan ve ondan en çok sakınanınız iken ben bazen oruç tutar bazen yerim, gecenin bir kısmında namaz kılar, bir kısmında uyur, istirahat ederim, kadınlarla da evlenirim. Her kim benim yolumdan yüz çevirirse benden değildir.”³⁵⁵

Anne ve baba çocuklarının sadece maddî ihtiyaçlarını değil manevî ihtiyaçlarını da yerini getirmesi, ilgisiz ve alakasız davranarak onları ihmal etmemesi gerekir.

Anne ve babanın çocuğuna dua etmesi, beddua etmemesi gerekir. “Kendinize beddua etmeyiniz, çocuklarınıza beddua etmeyiniz, hizmetçilerinize beddua etmeyiniz; mallarınıza da beddua etmeyiniz. Duaların kabul edildiği zamana denk gelir de Allah beddualarınızı kabul ediverir”³⁵⁶

Anne ve babaların, çocukların iyi ve kötü alışkanlıklarını, ibadet hayatını ve güzel ahlakı aile ortamında kazanacağı gerçeğini daima göz önünde bulundurmaları, bireysel ilişkilerin zayıf veya kopuk olduğu bu dünyada, maneviyatı ve mukaddesatı güçlü nesiller yetiştirmeleri temel görevleridir.

1.6.15. Aile İçi Sorunlar

Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişle fitrata ve genel kabullere ters bir şekilde insanlar yalnızlaştırılmakta, tek başlılık, asosyallik adeta takdir edilmekte, takdis edilmekte, dayatılmaktadır. Manevî ve ahlâkî zafiyetler baş tacı edilmekte, nihilist ve hedonist toplumların yetişmesine olanak sağlanmaktadır.

Yaşadığımız asrın göz ardı edilemeyecek problemlerinden biri de fert bazında ailevî sorunlardır. Toplumsal çöküntünün en önemli parametresi olan kadınların ise iffet ve hayâdan yoksun ahlâksızlıkları manipülasyona açık bir alan olduğu için ailelerin çöküşünü hızlandıran unsurlardan belki de en önemlisidir. Aile içerisinde bu sorunlara karşı bizzat Kur'ân perspektifinden çözümler üretmesi, stratejiler geliştirmesi, kadın ve erkeğin dinî görevidir.

³⁵⁴ Tirmizî, Salât, 299.

³⁵⁵ Buhârî, Nikâh, 1.

³⁵⁶ Müslim, Zühd 74; Ebu Dâvûd, Vitir, 27.

Hayatın her alanında olduğu gibi aile hayatında da bazı sıkıntıların yaşanması mukadderdir. Bu sorunların büyütülmemesi, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile empati yaparak, konuşularak ve saygı sınırlarını aşmadan çözülmeye çalışılması kadın ve erkeğin birlikte görevidir. Sorunların Nisâ sûresinin 34 ve 35'inci âyetlerde zikredilen öneriler çerçevesinde çözümlenmesi gerekir. Çözüm bulunamazsa kavga ve şiddete başvurmadan meşru olan evlilik akdinin sonlandırılması gerekir.

2. HZ. PEYGAMBER'İN AİLE HAYATI

Yüce Allah yarattığı varlıkları başıboş bırakmamış,³⁵⁷ bir sebebe, hikmete binaen yaratmış,³⁵⁸ rehbersiz bırakmamış³⁵⁹ bütün insanları tek bir ailenin, Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın soyundan var etmiştir.³⁶⁰

Bu ilk aile aslında yeryüzü sürecinde ilk andan başlayarak insan varlığının ailede bir değere ve anlama kavuştuğunu hatırlatmaktadır.³⁶¹

Peygamberler tevhid inancının yeniden yeşermesi, adaletin tesisi, güzel ahlâkın oluşması için verecekleri mücadelelere, tebliğ ile irşat faaliyetlerine önce aileleri ve akrabalarından başlamıştır.³⁶²

Toplumsal ve kamusal alanlarda olduğu gibi aile hayatında da bizlere müstesna şahsiyeti ile en güzel örneklikler³⁶³ ve yaşantılar sunan Hz. Peygamber (s.a.s.) de adeta ailenin dokusunu işlemiş, Kur'ân'ın aile hayatı ile ilgili saikleri onun hayatında karşılık bulmuş, bizzat uygulanmış, riyaset ve risaleti bir potada eriterek emsali görülmeyen bir aile modeli ile Müslümanların aile hayatlarının mühim bir göstergesi, ölçüsü, kriteri ve misali olmuştur.

En güzel örnek olan Hz. Peygamber (s.a.s), aynı zamanda ailesine karşı en şefkatli idi.³⁶⁴ O'nun asrı gibi evlilik hayatı da huzur ve saadet ile doluydu.

Hz. Peygamber (s.a.s.) kendileri çok genç olmalarına rağmen Hz. Hatice' ye karşı çok sadıktı. İmkânı olduğu halde ve toplumda çok eşlilik yaygın ve meşru ol-

³⁵⁷ bk. Kıyâme, 75/36.

³⁵⁸ bk. Mülk, 67/2.

³⁵⁹ bk. Bakara, 2/185.

³⁶⁰ bk. Nisâ, 4/1.

³⁶¹ Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Aile*, s. 17.

³⁶² Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, 2014, İstanbul, s. 87-88.

³⁶³ bk. Ahzâb, 33/21.

³⁶⁴ Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, s.70.

duğu halde, o kendisinden yaşça büyük olan hanımıyla yetinmiş, onunla evliyken başkasıyla evlenmemiştir. O vefat edene dek tek eşli olarak kalmıştır.³⁶⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.) ev halkına işlerinde yardım eder, ebisesinin söküğünü diker veya yamar, ayakkabısını tamir ederdi,³⁶⁶ koyunlarını sağlar,³⁶⁷ ailesinin işleriyle meşgul olmaktan imtina etmezdi.³⁶⁸

Ailenin ve fertlerinin haysiyet ve şahsiyetlerinin korunmasına ayrı bir hassasiyet gösterirdi. Mesela gece yarısı kendisini eşi Safiyye annemiz ile gören sahabileri peygamber olmasına rağmen yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için ‘‘Bu kadın benim eşim Safiye’dir’’ diyerek su-i zannı belki de fitne fesadı önlemiş sahabiler bu açıklamaya şaşırdıklarında da şeytanın onlara vesvese vereceğinden endişe ettiğini söylemiştir.³⁶⁹

Her kul gibi aile fertlerine de değer veren Resulullah (s.a.s.) namaz kılarken bile ön tarafında uyuyan eşini uyandırmamış sadece secdeye giderken rahatsız etmeden hafifçe dokunarak onun ayaklarını toplamasına imkân vermiştir.³⁷⁰

Sahabeden Enes b. Malik (ö. 93/711), aile fertlerine ‘‘Hz. Peygamber (s.a.s.) ’den daha merhametli ve iyi davranan birini görmedim.’’³⁷¹ derken bir hatıratında, ‘‘Peygamber’e on sene hizmet ettim. Herhangi bir şey için keşke şöyle yapsaydın, ya da niçin böyle yaptın? demedi’’³⁷² diyerek ailede Hz. Peygamber’in sabır ve hoşgörüsünü bildirmiştir.

2.1. Hz. Peygamber’in, Anneleri ile Model İletişimi

Resulullah (s.a.s.), Kur’an ahlâkıyla ahlâklanmış, çağlar üstüne ve çağlar ötesine hitap eden örnek bir şahsiyettir. Annesini erken yaşta kaybedip onunla çok da fazla vakit geçirememesine rağmen ona olan sevgisini ve saygısını her zaman diri tutması ne ile açıklanabilir?

³⁶⁵Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerir, *Tarih-i Taberi Tercemesi*, Mustafa Can, c.2, 1982, 2. Baskı, Can Kitabevi, Konya, s. 340; Demireşik, Halime, *Hanım Gözüyle Mü’minlerin Anneleri*, Erkam Yayınları, 2008, İstanbul, s.32.

³⁶⁶Buhârî, Nafakât, 8.

³⁶⁷bk. Buhârî, Edebu’l-Müfred, 190.

³⁶⁸Buhârî, Ezân, 44.

³⁶⁹Buhârî, Edeb, 121.

³⁷⁰bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 148.

³⁷¹Müslim, Fedâil, 63.

³⁷²Buhârî, Edeb, 39; Müslim, Fedâil, 51.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) hicretin 6. yılında Hudeybiye'ye giderken Ebva'ya uğramış ve Allah'ın annesinin kabrini ziyaret etmesi için kendisine izin verdiğini söylemiştir. Sonra da annesinin kabrini ziyaret etmiş, kabrini o mübarek elleri ile düzeltmiş ve gözyaşı akıtmıştır. Neden ağladığı sorulduğunda ise “Annemin şefkat ve merhameti gözümün önüne geldi de onun için ağladım.”³⁷³ buyurmuştur.

Allah Resulü kendisine süt annelik yapan Halime'yi her gördüğünde “anneciğim,” diye seslenmiş, ziyaret esnasında da ona ikramlarda bulunmuştur.³⁷⁴

Allah Resulü, amcasının hanımı Hiz. Ali'nin annesi Fatma binti Esed (ö. 4/625) vefat ettiği gün çok üzüldüğü için, “işte bugün annem vefat etti” demiş, sırtındaki gömleğini onun kefenlenmesi için vermiş, cenaze namazını bizzat kendileri kıldırmıştır.³⁷⁵ Sağlığında onu sık sık ziyaret etmiş, bazen onun evinde dinlenmiştir. Onu; “gerçekten de o, benim annemdi, kendi çocuklarını aç bırakır, beni doyururdu, onları tozlu bırakır, beni yıkardı. Ebu Talib (ö. 619)'ten sonra bana, ondan daha çok iyilik eden birisi olmamıştır” diyerek tanıtmış³⁷⁶ ona olan derin ve içten sevgisini, vefasını çok güzel ifade etmiş, ondan gördüğü anne şefkatini karşılıksız bırakmamıştır.

Dadısı Ümmü Eymen (ö. 24/645) için de “annemden sonra annem”³⁷⁷ diyerek, ona olan vefasını göstermiştir. Ümmü Eymen de Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in vefatından sonra aynı Hiz. Peygamber gibi onu ziyaret eden Hiz. Ebu Bekir (ö. 11/632) ve Hiz. Ömer (ö. 23/644)'in huzurunda Resûlullah'ı hatırlayıp ağlayınca; buna gerekçe olarak, “Ben Allah'ın katındakilerin Resûlü için daha hayırlı olduğunu bilmediğimden ağlamıyorum. Asıl gökten inen vahyin kesilmiş olmasına ağlıyorum.” diyerek onları da ağlatmış³⁷⁸ ve Allah Resûlü'nün yokluğunun zorluğu bir yana ondan çok daha zorlayıcı olanın vahyin o tadına, emniyetine, güven iklimine vakıf olunduktan sonra inkıtaya uğraması ve o nimetten mahrum kalınması, olduğunu bizlere düşündürmüştür..

Görülüyor ki Hiz. Peygamber (s.a.s.), kaynağını Kur'an'dan alan ahlâkının gerektirdiği şekilde kendisine emeği geçenlere vefa ve kadirşinaslık duyguları ile karşı-

³⁷³ Müslim, Cenâiz, 108.

³⁷⁴ İbn Sa'd, Tabakât, I s. 114.

³⁷⁵ Emre Mehmet, *Büyük İslâm Kadınları ve Hanım Sahabiler*, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2017.s. 265.

³⁷⁶ Bayraktar, Karahan, Fatma, *Rahmân'ın Kadın Kulları, (Vahyin Aydınlığında Yaşanmış Hayatlar)*, DİB Yayınları, Ankara, 2019. s. 71.

³⁷⁷ Askalânî, İbn Hacer, *el-İsâbe, fî Temyizi's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1415, c. VIII, s. 359.

³⁷⁸ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 103.

lık vermiş, onların ihtiyaçlarını gidermeye çalışmıştır. Allah-ü Tealâ da birçok kadına da ona annelik yapma nasibini bahşetmiştir.³⁷⁹

2.2. Hz. Peygamber'in, Eşleri ile Sosyal Bağı

Kendine özgü o dönemin koşulları ve yerleşik kabulleri içerisinde aile ve özel hayatını en hayırlı bir şekilde yaşayarak “Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olandır. Ben de aileme karşı en hayırlı olanınızım.”³⁸⁰ buyurarak biz ümmetine en güzel şekilde örneklik teşkil eden, vahyin pratiği, ete kemiğe bürünen şekli olan Hz. Peygamber'in hayatı, eşleriyle ilişkisi en ince ayrıntısına kadar araştırılmış, Kur'an-ı Kerim'de birçok âyet-i kerîmede de doğrudan Peygamber hanımları üzerinden, tüm insanlığa dünya döndükçe geçerliliğini kaybetmeyecek ilahi mesajlar verilmiştir.

Allah Rasulü'nün devrine has o şartlar neticesinde eş seçimi ve evliliklerinin bir sebebi, illeti ve hikmeti olup onun aile hayatı, ilahi yönlendirmeler doğrultusunda Yüce Allah'ın gözetimi ve denetimi altındaydı.³⁸¹

İnsanların en güzeli, en cömerti ve en cesuru olan Hz. Peygamber'in (s.a.s.)³⁸² insanî ilişkileri de vefa ve sadakat üzerine kuruludur. Öyle ki Medine'ye hicretten sonra bile vefat eden eşi Hz. Hatice (ö. 620)'yi hiç unutmamış, “bana onun sevgisi bahşedildi.”³⁸³ diyerek ona olan sevgisini izhar etmiş, hayattaki en sevdiği eşi Hz. Aişe (ö. 58/678)'nin onu kıskanmasına ve “Sanki şu dünyada Hatice'den başka kadın yok!” diye söylenmesine neden olmuştur. Hz. Aişe (ö. 58/678), ölüp giden bir kadını neden hâlâ anıp durduğunu anlamadığını, Allah'ın kendisine ondan daha hayırlı eşler verdiğini söyleyerek bu sevgiyi hazmedemediğini açıkça ortaya koymuştur. Bundan rahatsız olan Allah Resulü, tebliğin ilk günlerinde kimse ona inanmazken onun kendisine inandığını, herkes onu yalanlarken onun, peygamberliğini tasdik ettiğini, Allah yolunda malını harcadığını söyleyerek bir daha Hz. Aişe'nin Hz. Hatice hakkında konuşmasına fırsat vermemiştir.³⁸⁴ Hz. Peygamber (s.a.s.), kendisine yüce Allah'ın Cebrail ile özel selâm gönderdiği³⁸⁵ ilk eşi Hz. Hatice validemizi, “Döneminin en

³⁷⁹ Karahan, Bayraktar, Fatma, s. 60.

³⁸⁰ Tirmizî, Menâkıb, 63.

³⁸¹ Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Evlilik*, s. 71-72.

³⁸² bk. Buhârî, Edeb, 39.

³⁸³ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 75.

³⁸⁴ Buhârî, Menâkıbu'l-Ensar, 20.

³⁸⁵ bk. Buhârî, Menkıbu'l-Ensar, 20.

hayırlı kadını Meryem iken, kendi döneminin en hayırlı kadını Hatice'dir."³⁸⁶ övgüsüyle taltif etmiştir.

Peygamberimiz, (s.a.s.) ilk vahiy tecrübesiyle tanıştığı zaman yaşadığı şeyin muazzamlığından olsa gerek kendisinden endişe edecek kadar olağanüstü bir şok yaşadığı sırada, "Allah'a andolsun Allah seni mahcup etmez. Çünkü sen akrabalarla ilgilenirsin işini göremeyenlerin yükünü hafifletirsin, yoksula yardım edersin, misafiri ağırlarsın."³⁸⁷ sözleriyle onu teskin etmişti. Onu o sadakatine ve güvenine karşılık Hz. Peygamber, "Yüce Allah, bana Hatice'den daha hayırlı bir eş vermemiştir. İnsanlar bana inanmazken o inandı. Herkes beni yalanlarken o doğruladı. İnsanlar benden yardımını esirgerken o malıyla destek oldu. Yüce Allah bana başka kadınlardan değil ondan çocuk ihsan etti."³⁸⁸ buyurarak iltifat etmiştir. Hatta Hz. Peygamber (s.a.s.)'in gönlündeki Hz. Hatice sevgisi o kadar baskındı ki onu hatırlatan herkese hürmet ediyor, bir koyun kestiğinde Hz. Hatice'nin arkadaşlarına hediye ederek³⁸⁹ sevgi, vefa ve sadakat örneği sergiliyor, "Bunu falan hanıma götürün, çünkü o Hatice'nin dostuydu, bunu filan hanımın evine götürün çünkü o, Hatice'yi çok severdi."³⁹⁰ diyerek onu her zaman gönlünde yaşattığını çevresindekilere hissettiriyordu.

"Ey iman edenler! Peygamber'in evlerine *izinsiz* girmeyin ancak *önceden gelip* yemeğin vaktini gözetleyip durarak değil, yemek için size izin verildiği ve davet edildiğiniz zaman girin, yemeği yediğiniz zaman dağılın, söze dalıp bekleyip durmayın. Çünkü bu şekilde bir davranış, Peygamberi rahatsız ediyor *fakat* bunu size söylemeye utanıyor, çekiniyor. Allah hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber hanımlarından bir şey istediğiniz zaman onlar, perde arkasında iken isteyin, bu, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temizdir. Peygamberi üzme hakkınız yoktur, kendisinden sonra ebedî olarak eşlerini de nikâhlayamazsınız. Sizin bunu yapmanız Allah katında büyük günahıdır."³⁹¹

"Peygamberin hanımlarına, babaları, oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, *Mü'min* kadınlar ve ellerinin sahip oldukları

³⁸⁶ Buhârî, Menakıbu'l-Ensar, 20; Müslim, Fedailu's-Sahâbe, 69.

³⁸⁷ Buhârî, Bed'ul-Vahy, 1.

³⁸⁸ Ahmed, b. Hanbel, Müsned, VI, 118.

³⁸⁹ bk. Buhârî, Edeb, 23.

³⁹⁰ Buhârî, Edebu'l-Mufred, 90.

³⁹¹ Ahzâb, 33/53.

hizmetçileri hakkında *perdesiz olarak görüşmelerinde* hiçbir günah yoktur. *Ey Peygamber hanımları!* Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, her şeye şahittir, *her şeyi çok iyi bilir.*"³⁹²

"Ey Peygamberim! Hanımlarına şöyle söyle: Eğer siz dünya hayatını ve ziynetini, *malını ve mülkünü* istiyorsanız, gelin size mal mülk vereyim ve sizi güzel bir şekilde boşayıp serbest bırakayım. Eğer siz, Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu istiyorsanız, *bilin ki şüphesiz Allah, sizden iyiler, iman edip salih amelleri en iyi bir şekilde yapanlar için büyük bir mükâfat, cennet ve nimetleri* hazırladı.""³⁹³

"Ey Peygamberin hanımları! Sizden kim açıkça edep dışı söz, eylem ve davranışta bulunursa cezası iki kat verilir. İki kat ceza vermek, Allah'a göre kolaydır.""³⁹⁴

"*Ey Peygamberin hanımları!* Sizden kim Allah'a ve Peygamberine itaat eder ve salih amel işlerse, ona mükâfatını iki kat veririz ve biz onlara çok değerli bir rızık, *cennet* hazırladık.""³⁹⁵

"Ey Peygamberin hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınıyorsanız *erkeklerle konuşurken* sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin, *çekici bir üslupla konuşmayın* ki, kalbinde *şehvet* hastalığı ve kötü niyet bulunan kimse, ümide kapılmasın, iyi, güzel ve doğru söz söyleyin.""³⁹⁶

"*Ey Peygamber'in hanımları!* Evlerinizde oturun, önceki cahiliyye dönemi kadınlarının açıldığı gibi siz de açılmayın, namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Peygamberine itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.""³⁹⁷

"*Ey Peygamber'in hanımları!* Siz evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti, *Kur'an'ın beyanı olan sünneti* müzakere edin. Şüphesiz Allah, latîf, *en gizli şeyleri bilen* ve habîr, *her şeyden haberdar* olandır.""³⁹⁸

³⁹² Ahzâb, 33/55.

³⁹³ Ahzâb, 33/28-29.

³⁹⁴ Ahzâb, 33/30.

³⁹⁵ Ahzâb, 33/31.

³⁹⁶ Ahzâb, 33/32.

³⁹⁷ Ahzâb, 33/33.

³⁹⁸ Ahzâb, 33/28-34.

Yukarıdaki âyetlerden anlaşıldığı üzere ilahi vahiy Hz. Peygamber (s.a.s.) 'in, ev hayatına, evlilik sürecine ve eşleriyle ilişkisine hususi önem vermiş, وَأَزْوَاجَهُ أُمَّهَاتُهُمْ “Peygamberin eşleri, Mü'minlerin anneleri”³⁹⁹ diyerek yücelttiği gibi onların başkalarıyla evlenmesini yasaklayarak onları bir anlamda sınırlandırmış, kendilerine adanmışlıklarını hatırlatmış, “Siz herhangi kadınlar gibi değilsiniz,” övgü dolu sözleri ve aile, ibadet ve sosyal hayattaki sorumlulukları ile de bir anlamda onları hassasiyete, ciddiyete, vakara ve örneklığe davet etmiştir.

Ayrıca söz konusu âyetlerden din-ahlâk ilişkisi, aile içi bağlar ve ahlâki kazanımlar hususunda ahlâkî eğitimin aile içinde başlaması gerektiği çıkarılabilecek hükümlerdendir.⁴⁰⁰

Muallim olarak gönderilen Allah Resulü,⁴⁰¹ ailesinin eğitimi ile de yakinen ilgilenmiş, eşi Hafsa bint Ömer (ö. 45/665)'in okuma yazma öğrenmesini istemiştir.⁴⁰²

Hiz. Hatice (ö. 620)'den sonra Hiz. Peygamber'in hayatında Hiz. Aişe (ö. 58/678)'nin yeri hep özel olmuştur. Allah Resulü (s.a.s.), “Öyle ki bana Aişe'den başka hiçbir kadının örtüsü altındayken vahiy gelmedi.” buyurmuş,⁴⁰³ “İnsanlar arasında en çok kimi seviyorsun?” diye soran Amr b. Âs (ö. 43/663)'a, “Aişe”⁴⁰⁴ cevabını vermiş, ona olan sevgisini gizlememiştir.

Hiz. Peygamber, sevgili eşi Aişe'yi onun mutlu halinde “Muhammed'in Rabbine yemin olsun!” kızgınlık halinde de “İbrahim'in Rabbine yemin olsun!”⁴⁰⁵ söyleyişlerindeki îmâya vakıf olacak derecede iyi tanıdı.

Hiz. Peygamber (s.a.s), Hafsa bint Ömer (ö. 45/665) tarafından “Yahudi kızı!” diye küçük düşürülen Safiyye bint Huyey b. Ahtab (ö. 50/670)'ı, “Eşim Muhammed, babam Musa, amcam Harun, deseydin ya!”⁴⁰⁶ sözleriyle onu teselli etmiş, Hafsa'ya da “Allah'tan kork!” uyarısında bulunmuştur. Benzer bir hâdise de bir yolculuk sırasında Hiz. Safiyye'nin devesi hastalanınca Hiz. Peygamber yedeğinde” fazladan deve

³⁹⁹ bk. Ahzâb, 33/6.

⁴⁰⁰ Bayraklı Bayraktar, s. 299.

⁴⁰¹ bk. Bakara, 2/251.

⁴⁰² bk. Ebu Dâvûd, Tıb, 18.

⁴⁰³ Buhârî, Fedâilu's-Sahâbe, 30.

⁴⁰⁴ Müslim Fedâilu's-Sahâbe, 8.

⁴⁰⁵ Buhârî, Edeb, 63.

⁴⁰⁶ Tirmizî, Menâkib, 63.

bulunan diğer eşi Zeyneb bint Cahş (ö. 20/641)'tan devesini vermesini istemiş, o kadar cömert olmasına rağmen “Şu Yahudi'ye mi vereceğim, devemi!” diye karşılık alınca iki üç ay kadar Zeynep validemizle küs kalması,⁴⁰⁷ onun ırkçılığa karşı duruşunu net olarak gözler önüne sererken bir Yahudi'nin Müslüman olmasını içselleştirememiş olan eşlerine de bunun mümkün olduğunu ispatlamış, diğer yandan Safiye validemi-ze güvenerek onu onurlandırmıştır.

Hiz. Peygamber (s.a.s.)'e eş olmanın bahtiyarlığıyla bu konunun ne kadar özel ve müstesna bir özellik olduğunun bilincinde olan eşlerinden biri de yukarıda sözü edilen Zeynep bint Cahş (ö. 20/641) validemiz idi. O evlatlıkların boşadığı kadınla evlenememe yasağının bizzat Peygamberin hanesinde kaldırılması olayının başkahramanıydı. Hiz. Zeynep, “Ey Peygamberim! Hani sen Allah'ın kendisine iman ve İslâm nimeti verdiği, senin de çocuk iken köle olarak aldıktan sonra azat etmek ve evlat edinmek suretiyle lütufta bulunduğun Zeyd'e, “Eşini nikâhında tut, onu boşama ve Allah'a karşı gelmekten sakın” diyordun. Bunu derken Allah'ın açıklayacağı şeyi, evlatlıkların boşadığı kadınlarla evlenme geleneğinin kaldırılması gerekir şeklindeki düşünceni ve Allah'ın seni Zeynep ile evlendireceği bilgisini içinde gizliyor ve insanlardan, evlatlığın eşi ile evlenilir mi demelerinden çekiniyordun. Hâlbuki kendisinden çekinip korkmana Allah daha layıktır. Zeyd, eşinin ihtiyacını karşılayınca, eşini boşayıp bekleme süresini tamamlayınca, biz seni Zeynep ile evlendirdik ki, eşlerini boşadıkları zaman evlatlıklarının boşadığı kadınlarla evlenmeleri konusunda Mü'minlere bir zorluk ve sakınca olmasın. Allah'ın emri ve hükmü yerine getirildi.”⁴⁰⁸ âyetine işaretle Hiz. Peygamber'in diğer eşlerine sizleri Hiz. Peygamber (s.a.s.) ile aileleriniz evlendirdi, beni ise yüce Allah evlendirdi.”⁴⁰⁹ diyerek mutluluğunu gizlememiştir.

Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in, hanımlarının arasındaki kıskançlığı ortadan kaldırmak için bazen mübah bir şeyi kendisine haram kıldığı ve bu sebeple Tahrîm sûresinin ilk âyetlerinin nâzil olduğu, Hiz. Peygamber'in hanımlarından bir ay ayrı yaşama-ya yemin ettiği⁴¹⁰ de vâki olmuştur.

⁴⁰⁷ Ebu Dâvûd, Sünnet, 3.

⁴⁰⁸ Ahzâb, 33/37.

⁴⁰⁹ Buhârî, Tevhid, 22.

⁴¹⁰ bk. Buhârî, Salât, 32; Buhârî, Savm, 11.

Evlilikte sevginin önemini, yapıcılığını ve onarıcılığını çok iyi bilen Allah Resulü, (s.a.s.) “Bir kimse hanımından nefret duymasın. Onun bir huyunu beğenmezse başka bir huyunu beğenir.”⁴¹¹ buyurmuş, kendisini yemeğe davet eden bir sahabiye davete eşinin katılması suretiyle katılabileceğini söyleyerek,⁴¹² üzerinde hakları olduğu gerçeğinden hareketle eşlerini koruyup gözetmiş, kendilerini değerli hissettirmiş, “Yediklerinizden onlara da yedin, giydiklerinizden onlara da giydin, onları dövmeyin ve kötülemeyin.”⁴¹³ buyurmuş, yaşantısıyla da sözlerini doğrulamıştır.

Hudeybiye Anlaşması esnasında yaşanan bir sorun da Hz. Peygamber’in muhterem eşiyle istişaresi ile krize dönüşmeden çözülmüştür. Bu olayda Hz. Peygamber’in, eşlerinin fikirlerine verdiği değer, eşlerinin de fikirlerini özgürce ifade edebilmeleri dikkate değer hususlardan olarak göze çarpmaktadır. Hudeybiye Barış Antlaşması şartları gereğince Müslümanlar o yıl için umre yapmadan geri döneceklerdir. Fakat bu madde sahabeye ağır gelmiş, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in onlardan üç kez kurbanlarını kesip ihramdan çıkmalarını istemelerine rağmen Müslümanlar bu emre kayıtsız kalmışlardı. Hz. Peygamber de bu duruma son derece üzülmüştür. Yaşadığını eşi Ümmü Seleme (ö. 62/681) annemizle paylaştığında ise, Ümmü Seleme: “Ey Allah’ın Resulü! Emrini bir daha tekrar etme, belki muhalefet ederler de mahvolurlar. Fakat sen, onların gözlerinin önünde kurbanını kes ve onlara bir şey söylemeden ihramdan çık. Onlar verdiğin emrin kesinliğini anlayınca davranışlarını takip edeceklerdir.” tavsiyesinde bulunmuştu. Hz. Peygamber de eşinin önerisini yerine getirmiş, onu gören sahabe de kurbanlarını kesip ihramdan çıkmışlardır.⁴¹⁴

Hz. Muhammed (s.a.s.), evlilik hayatında güzel ahlâktan ödün vermemiş, eşlerine müsamahakâr davranmış,⁴¹⁵ onlarla çok iyi geçinmiş, aralarında en ufak bir adaletsizlik yapmamış, huzur ve saadet dolu hanelerinde tek bir kırıcı veya incitici söz söylememiş, örnek alınmaya en lâyık hayatıyla çok geniş, çok derin ve köklü aile şuuruyla nebevi bir aile mirası bırakmıştır. Mü’minler de buna karşılık bu mirası sünnet olarak kabul etmiş, Allah’ın “Mü’minlerin annesi!” diye vasıfladığı Peygam-

⁴¹¹ Müslim, Radâ’, 61.

⁴¹² bk. Müslim, Eşribe, 139.

⁴¹³ Ebu Dâvûd, Nikâh, 40, 41.

⁴¹⁴ Buhârî, Şürût, 15.

⁴¹⁵ Buhârî, Nikâh, 108.

ber hanımlarını ve Hz. Peygamber'in "hane halkım!" dediği ev ahalisini⁴¹⁶ her zaman hayırla yâd edip onlara derin bir hürmet duymuş, vefakârlık örneği göstermişlerdir.

Teoride aileyi takdis edip pratiğini saf dışı ettiğimiz günümüz dünyasında zevahiri kurtarmak için değil, gerçekten hakikatli bir eş nasıl olunur, aile huzuru nasıl sağlanır, aile hukuku nasıl te'sis edilir, kadın nasıl idare olunur, kısacası insani bir gereksim olan, evlilik nasıl idame etirilir, sorularına yanıt olacak ufuk ötesi hedef kazandırıcı örneklikleriyle hane-i saadet saygın ve mutlu aile tablosunun resmidir.

2.3. Hz. Peygamber'in, Kızları ile İlişkisi

Hz. Peygamber'in tüm zamanları kapsayan örnekliği, bağlayıcılığı ve sünneti asrından sonraki tüm zamanlarda da kutsal sayılmış; o, bir baba olarak da hayatında örneklik etmiştir.

Kızları onun terbiyesinde yetiştirmiş, ondan aldığı eğitimle hayata başlamışlardır. En küçük kızı Fatıma, Peygamberimizin taşıdığı edep, hayâ, tutum ve davranışların birçoğuna sahip olup büyüklerine karşı saygılı,⁴¹⁷ savaşta yaralıların yardımına koşan yardımcı⁴¹⁸ ve Hz. Ali için iyi bir eş idi.⁴¹⁹

Hz. Peygamber, kızı Fatıma'ya "Ümmü Ebîha" babasının annesi, derdi. Zira o bir anne rikkati ve yufka yürekliliğiyle deve işkembesi atıldığında üzerindeki pislikleri temizleyip babasını teskin etmişti.⁴²⁰ Uhud'da dişi kırıldığında küllü babasının yüzündeki yaraya bastırıp kanını dindirmişti.⁴²¹

Fatıma, aile efradının ibadetlerine olan hassasiyetine kızı Fatıma evlendikten sonra bile devam etmiş, kızını ve yeni ailesini sabah namazına çağırmaya bir süre evlerine kadar gitmiştir.⁴²²

Sevgi dolu bir eş olan Hz. Peygamber (s.a.s.), bir baba olarak çocuklarını çok sevmiş, onlara son derece merhametli ve müşfik bir tavır sergilemiştir. Kızı Fatıma

⁴¹⁶ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 36.

⁴¹⁷ bk. Müslim Fedâlu's-Sahâbe 98; Tirmizî, Menâkıb, 60.

⁴¹⁸ bk. Müslim, Cihad, 101.

⁴¹⁹ bk. Buhârî, Nafakât, 6; Demir, Bekir, s. 131-132.

⁴²⁰ bk. Müslim, Cihad 107.

⁴²¹ bk. Müslim, Cihad, 110.

⁴²² bk. Tirmizî, Tefsîru'l- Kur'ân, 33.

geldiğinde onun için ayağa kalkmış, elinden tutmuş, kendi yerine oturtmuştur. Buna karşılık Fatıma da babasına aynı sevgi ve saygıyı göstermiştir.⁴²³

Yine bir gün Hz. Fatıma'yı ziyaretinde evde ters giden bir şeyler olduğunu anladığında, olaya kayıtsız kalmamıştır. Evinde uyumayı tercih etmeyen damadı Hz. Ali'yi toz toprak içinde bulup üstünü başını silkelemiş ve “Kalk, ey toprağın babası!” diyerek ortamı yumuşatmıştır.⁴²⁴ Çocukları evlendikten sonra bile kesintisiz devam eden babalık görevini yerine getirmiş, huzursuzluğu lügatten silmek istercesine, sorunun hemen halli ve son bulması için uygun bir üslupla bizzat kendileri girişimde bulunmuş, aile bütünlüğünün kısa bir süre bile bozulmasına rıza göstermemiş, dolayısıyla şeytana fırsat vermemiştir.

Vefatına yakın bir zamanda Hz. Peygamber (s.a.s.), kızı Fatıma'nın kulağına kendisinin ahirete göçeceğini söylemiş, bu hâdise Hz. Fatıma'yı çok ağlatmış, kızının ağladığını görünce Mü'min kadınların hanımefendisi olmak isteyip istemeyeceğini sorarak onu mutlu edip güldürmüştür.⁴²⁵ Babasının ölümünden altı ay sonra vefat edecek olan Hz. Fatıma'nın Hz. Peygamber'in ailesinden ona kavuşacak ilk kişi ünvanına⁴²⁶ sahip olması onu ayrıcalıklı yapan özelliklerinden biridir.

Allah Resulü müşfik bir baba, hayırlı bir evlat, sevgi dolu ve vefakâr bir eş olarak; daha nice en güzel örneklikleriyle Kur'ân'ın işaret ettiği aile hayatının nasıl olması gerektiğini bizzat yaşantısıyla en net şekilde yaşamış ve biz müslümanlara yol göstermiştir.

3. AİLE HAYATINDA EVLERİN KONUMU

Bakara sûresi'nin 35 ve 'Â'râf sûresi'nin 19'uncu âyetlerinde, يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ “Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin!” beyanından ilk insanlık ailesinin meskeninin cennet olduğu, insanoğlunun da yuvalarını cennetten bir köşe yapmaları gerektiği sonucu çıkartılabilir.

⁴²³ bk. Ebu Dâvûd, Edeb, 143,144; Tirmizî, Menâkib, 60.

⁴²⁴ bk. Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 38.

⁴²⁵ bk. Buhârî, İsti'zan, 43.

⁴²⁶ bk. Buhârî, Fedâilu Ashabi'n-Nebî, 12.

3.1. Huzur Yuvaları Evler

Yüce Allah, huzura kavuşacağımız eşler yaratmış⁴²⁷ ve “Allah size evlerinizi huzur ve sükûn yeri yaptı.”⁴²⁸ âyetinde ifade edildiği üzere güven ve huzur içinde yaşama isteği yerleştirilmiş, bunu en iyi karşılayan yeri aile hayatı olarak belirlemiştir.

Aile yuvaları, sadece insanı sıcak ve soğuktan ve tehlikelerden koruyan fizikî bir mekân veya sığınak değil, aynı zamanda manevî ve ahlâkî değerlerin yaşanıp korunması gereken mekânlardır. Aslolan evleri haram ve helâl çizgisini aşmadan terbiye mekânı olarak var edebilmektir.⁴²⁹ Yüce Allah'ın, Hz. Musa ve Hz. Harun'a “Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın, evlerinizi ibadet mahalli yapın ve namazı kılın!”⁴³⁰ emri bu gerçeğe delalet eder.

Günümüzde insan dünya malına gerektiğinden fazla, hak ettiğinden çok tamah etmekte, eşyanın kendisine hizmet etmesi gerekirken o eşyanın hizmetkârı olmaktadır. Bu tezatlık eşyanın tabiatına ve yaratılışa aykırı olduğu için insan ister istemez Kur'an yörüngesinden sapmaktadır. Çünkü Kur'an'da “*Ey Peygamberim! De ki: Ey Mü'minler! Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret ve hoşlandığınız evler size Allah'tan, peygamberinden ve Allah yolunda cihattan daha sevimli ise, artık Allah, size emrini getirinceye kadar bekleyin! Allah, inkâr edip itaatsizlik eden fasık topluluğu doğru yola erdirmez*”⁴³¹ buyrulmaktadır.

Meskenlerin de bir karakteri vardır. Evlerin mimari yapısı ve düzenlenmesi; ev sahibinin toplumsal hayattaki duruşu ve mensup olduğu dine bakış açısını, yüksek oranda belirleyen bir etkidir. Aslında ev hayatı, eve katılan ruh ile mânâ, dünya metâının önemsenme ve öncelenme katsayısı; insanın düşünce yapısını, karakterini, dinini algılayış ve yaşayış biçimini yansıtan ayna görevi görmektedir.

Günümüzde toplumumuzda en biricik mekânlarımız olan evlerimiz insan ve zaman gibi âdeta dünyevileşmeye programlanmış bir görüntü arz etmektedir. Gelişen

⁴²⁷ bk. Rûm, 30/21.

⁴²⁸ Nahl, 16/80.

⁴²⁹ Martı, Huriye, v. dğr, *Dünü ve Bugünü ile İslâm'da Mahremiyet*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2020. s. 47.

⁴³⁰ Yûnus, 10/87.

⁴³¹ Tevbe, 9/24.

teknoloji ile değişen kültür algımız nedeniyle bazı evler otel-lokanta işlevleri ile ön plana çıkmış, sinema ve internet cafe haline gelmiştir. Hâlbuki evlerin Kur'ân toplumunun ve iman neslinin yetiştiği Dâru'l Erkam, Mescid-i Nebevî, Ashâb-ı Suffa gibi eğitim kurumu ve Allah rızası bilincinin oluşturulduğu; israftan kaçınılan, lüks, şatafat ve konfora prim verilmeyen, tüketimde ifrat ve tefrit dengesine dikkat edilen mekânlar olması gerekir. “Şu üç şey Âdemoğlunun saadetindendir: Saliha hanım, geniş ev, rahat binek”⁴³² buyuran Hz. Peygamber (s.a.s), normal şartlarda mütevazilikten yana olup, israftan uzak bir hayatı tercih ve tavsiye ederken, konu evlerin genişliğine gelince imkânları olanlara geniş evlerde oturmasını salık vermiştir. İnsanlar uzun saatler boyunca evlerinde oldukları için belki de mahremiyet kurallarına riâyette kolaylık yaşanması, mahremiyet ihlallerinin olmaması, sırların ifşa edilmemesi için herkesin kendine ait bir odası ve özel alanı olması en tabii hakkıdır.

Başkalarının evlerine izinsiz girilmemesi,⁴³³ evlerin gözetlenmemesi, gizli hallerin araştırılmaması⁴³⁴ ve eve girince selâm verilmesi⁴³⁵ sosyal âdâb ve kurallardır. Hane içinde çocukların⁴³⁶ ve erişkinlerin⁴³⁷ anne-baba ve diğer aile fertlerin yatak odalarına izin ile girilmesi, terbiyenin küçük yaşlardan itibaren aileden bilhassa aneden alınması gerektiği, bu görevin anne ve babanın görevi olduğu âyet ve hadîslerde bildirilmektedir.⁴³⁸

Annelik nasıl bir ömür boyu devam eden bir unvan, ise faziletli bir ev ve evlilik hayatı da iman ve ahlâk bakımından kemalata erişmenin tezahürü, dışavurumdur.

Hz. Peygamber, altmış üç yıllık ömrünün otuz sekiz yıllık aile hayatında en güzel aile reisliği örneği sergilemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s), ev hayatında zamanını üçer ayırırdı. Zamanın bir kısmını ibadetle, bir kısmını ailesiyle, bir kısmını kendisi-

⁴³² Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 168. No: 1445.

⁴³³ bk. Nûr, 24/7.

⁴³⁴ bk. Hucurât, 49/12.

⁴³⁵ bk. Nûr, 24/7, 61; Tirmizî, İsti'zan, 10.

⁴³⁶ bk. Nûr, 24/58.

⁴³⁷ bk. Nûr, 24/59.

⁴³⁸ Yıldız, Nureddin, *Kıblegah Evler*, Tahlil, Yayınları, 16. Baskı, İstanbul, 2014, s. 29.

ne tahsis ederdi. Aile fertleri ile olan ilişkilerine önem verir, ev halkına işlerinde yardım ederdi.⁴³⁹

3.2. Komşuluk

İslâm'a göre komşu hukuku, aile fertlerinden sonra gelen en önemli hak, görev ve sorumluluk alanıdır. Nisâ sûresinin 36'ıncı âyetinde anne- babaya, akraba, yetim, hizmetli, misafir ve yoksullar ile birlikte yakın ve uzak komşuya da ihsanda bulunulması ve iyi davranılması emredilmektedir.⁴⁴⁰

Hiz. Peygamber (s.a.s.) "Cebrail bana komşu hakkından o kadar bahsetti ki komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim."⁴⁴¹ "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin."⁴⁴² sözleri ile komşuluk hukukuna vurgu yapmıştır. İman ile komşu hakkı arasındaki kurduğu bu güçlü ilişki sosyal ilişkilerin son derece zayıfladığı günümüzde Hiz. Peygamber (s.a.s.)'in bu uyarısını dikkate almak her Müslümanın görev ve sorumluluğudur.⁴⁴³

Resulullah (s.a.s.) "Ey Müslüman hanımlar! Komşu kadınlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!"⁴⁴⁴ sözleri ile basit bir şey bile olsa, komşuların birbirleriyle hediyeleşmesini teşvik etmektedir. Çünkü hediyeleşme yardımlaşma duygusunu da içinde barındırdığı için; sevginin ve sosyal ilişkinin pekişmesine sebep olmaktadır.⁴⁴⁵

3.3. Konukseverlik

Yakınlar, komşular aileler arası ziyaretler Allah ve peygamberin teşvik ettiği erdemli davranışlardır. "Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine ikramda bulunsun. Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa akraba ile ilişkilerini sürdürsün."⁴⁴⁶ sözleri ile Hiz. Peygamber (s.a.s.) misafirliği, misafire iyi davranılması ve ikram edilmesini iman gereği olarak ifade etmiştir.

⁴³⁹ Beyhakî, Şuabu'l İman, 1362, 3/29; Buhârî, Nafakât, 8.

⁴⁴⁰ Nisâ, 4/36.

⁴⁴¹ Tirmizî, Birr, 28.

⁴⁴² Buhârî, Nikâh, 80.

⁴⁴³ Türkmen, Sabri, *Nebevi İlkelerle Komşuluk*, Diyanet Aile Dergisi, Kasım, 2015. s. 12-15.

⁴⁴⁴ Buhârî, Hibe, 1, Edeb, 30.

⁴⁴⁵ Câd, Ahmed, s. 149.

⁴⁴⁶ Buhârî, Edeb, 85.

Ziyaretlerin haberli, nezaket ve görgü kurallarına uyularak yapılması gerekir.⁴⁴⁷ Hz. Peygamber, “Misafirlik üç gündür, Güzel olanı ise bir gün, bir gecedir.”⁴⁴⁸ “Bir mekâna girerken izin istemek üç defadır. İzin verilirse girersin, verilmezse geri dönersin.”⁴⁴⁹ hadîs-i şerîfi ile misafirliğin bazı kurallarını beyan etmiştir.

3.4. Kur’ân’da Bildirilen Örnek Aileler

Kur’ân, güzel örneklik teşkil eden ailelerden örnekler vermiş, âdetâ Müslümanlar için bir gereklilik hatta zorunluluk olan aile ve evlilik hayatını öncü ve rehber olan peygamberlerin örnek mücadeleleri ile hak-hakikat çizgisinde konumlandırmıştır.

Kur’ân-ı Kerîm’de aile hayatına dair ilk insan, ilk peygamber ile ilk aile olarak Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva’dan, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ile İmrân ailesinden⁴⁵⁰ Hz. İbrahim, Hz. İsmâil, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Hz. Eyüp ve Hz. Zekeriya peygamberlerin ailelerinden bahsedilmiş, Hz. Muhammed’in evlilik hayatına etrafıca değinilmiştir.

Hz. İbrahim’in bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla⁴⁵¹ diye dua etmesi, Hz. Yûsuf’un kardeşlerini affetmesi,⁴⁵² Hz. İbrahim’in babası Âzer’i putlara tapmaktan men etmeye çalışması⁴⁵³ Hz. İsmâil’in hane halkına namaz ve zekâtı emretmesi,⁴⁵⁴ Hz. Yakup’un çocukları Yûsuf ve Bünyamin için gözyaşı döküp kederlenmesi,⁴⁵⁵ Hz. Nuh’un gemiye binip kâfirlerden olmaması için çocuğuna adeta yalvarması,⁴⁵⁶ Hz. Zekeriya’nın “Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum, eşim kısırdır, tarafından bana yerimi alacak bir halef ver, o, Yakup hanedanına da vâris olsun, Rabbim, onu rızana erdir.”⁴⁵⁷ diye dua etmesi, Lokman’ın oğluna tavsiyeleri⁴⁵⁸ ve Hz. Peygamber’in ailesine namazı emretmesiyle

⁴⁴⁷ bk. Ahzâb, 33/53.

⁴⁴⁸ Müslim, Lukata, 15.

⁴⁴⁹ Buhârî, İstîzan, 13.

⁴⁵⁰ Âl’i İmrân 3/33-34.

⁴⁵¹ Sâffât, 37/100.

⁴⁵² bk. Yûsuf, 12/92.

⁴⁵³ bk. En’âm, 6/74.

⁴⁵⁴ bk. Meryem, 19/55.

⁴⁵⁵ bk. Yûsuf, 12/84.

⁴⁵⁶ bk. Hûd, 11/42.

⁴⁵⁷ Meryem, 19/16.

⁴⁵⁸ bk. Lokmân, 31/16-19.

ve kendisinin de namaza devamlı olmasıyla emrolunması⁴⁵⁹ hep insana ve aileye dair yüce değerleri ve yüksek hedefleri işaret etmektedir.

“Allah, inkâr edenlere, Nuh’un hanımı ile Lût’un hanımını örnek gösterdi. Bu iki kadın, salih kullarımızdan iki kulun, *Nuh’un ve Lût’un* nikâhları altında idi. Her ikisi, eşleri *inkâr ederek Nuh ve Lût’a* hainlik ettiler. *Allah, bu kadınları helâk etti*, Nuh ve Lut, Allah’ın azabına karşı onlara hiçbir fayda sağlayamadı. Onlara, ahirette “Cehenneme girenlerle birlikte siz de girin!” denilecektir.”⁴⁶⁰ âyeti de Müslümanları, Kur’ân’da güzel örneklik sergileyip övgüyle söz edilen kadınlar olduğu gibi kötü örnek olup yerilen ve kınanan, imandan nasibi olmayan kadınların varlığından haberdar etmektedir.

“Allah, iman edenlere, Firavun’un hanımını örnek gösterdi. Hani Firavun’un hanımı *şöyle* dua etmişti: Rabbim! Benim için katında, cennette bir ev yap, beni Firavun’dan ve onun yaptığı *azaptan* koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar”⁴⁶¹ ve “Allah, İmrân kızı, Meryem’i de *Mü’minlere örnek gösterdi*. Meryem, iffetini korudu ve biz ona ruhumuzdan üfledik, o, Rabbinin kelimelerini, *dini kurallarını* ve kitaplarını doğruladı ve o itaatkâr kadınlardan idi.”⁴⁶² âyetlerinde temsil kabiliyeti olan kadınlar, olarak örnek gösterilmiştir.

Yine Kur’ân-ı Kerîm, “kadınlar” anlamındaki Nisâ sûresinden, bir kadın ismi olan Meryem sûresinden, İmrân’ın hanımından⁴⁶³, Hz. İsa’yı “Meryem oğlu İsa” olarak tanıtmaması ile onu bir peygamber annesi olarak müjdelemesinden⁴⁶⁴, Hz. Meryem’in beşikteki çocuğu işaret etmesi ile Hz. İsa’nın,” Allah, anneme saygılı olmamı emretti, beni zorba ve isyankâr yapmadı,” şeklinde dile gelmesinden⁴⁶⁵, Firavun gibi her şeyin sahibini kendisi zannedip tanrılık iddiasında dahi bulunabilen⁴⁶⁶ azgın bir zalime boyun eğmeyen, başkaldıran Hz. Asiye’nin örnek ve kutlu mücadelesinden,⁴⁶⁷

⁴⁵⁹ bk. Tâhâ, 20/132.

⁴⁶⁰ Tahrîm, 66/10.

⁴⁶¹ Tahrîm, 66/11.

⁴⁶² Tahrîm, 66/12.

⁴⁶³ Bir zamanlar İmrân’ın hanımı şöyle demişti: “ Rabbim! Karnımdakini kayıtsız şartsız sana adadım, benden kabul buyur kuşkusuz sensin her şeyi işiten, her şeyi bilen...”Âl-i İmrân, 3/35.

⁴⁶⁴ bk. Âl-i İmrân, 3/45.

⁴⁶⁵ bk. Meryem, 19/32.

⁴⁶⁶ bk. Zuhruf, 43/51; Nâziât, 79/24.

⁴⁶⁷ bk. Tahrîm, 66/11.

Hız. Musa'nın annesi⁴⁶⁸ ile kız kardeşinden, Hız. Şuayb'ın kızlarından yine Hız. Meryem'in iffetinden⁴⁶⁹ söz ederek bu kadınlar özelinde bütün kadınları onore etmiş, onların öz saygılarını perçinlemiştir. Hız. Peygamber devrinde ise kadınlara sosyal ve siyasi temsil hakkı tanınması ve saygınlık kazandırılması açısından biatte onlara da yer verilmiştir.⁴⁷⁰

“Nasıl ki Meryem bütün kadınlara üstün kılınmışsa Hatice de benim ümmetimin kadınlarına üstün kılınmıştır. Cennet kadınlarının en üstünleri Hatice binti Huveylid, Fatıma binti Muhammed, Meryem binti İmrân, Firavun'un zevcesi Âsiye binti Muza-himdir.”⁴⁷¹ hadîs-i şerîfi'nden de cennetlik olan bu kadınların Allah nezdinde de en değerli oldukları vurgulanmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de anneliğe özel bir önem atfedilmesi, Yahya'nın anne babasına çok iyi davrandığının bildirilmesi,⁴⁷² anne ve babalara⁴⁷³ öf! bile denilmemesinin, açıkça beyan edilmesi, “Anne ve babama merhametle tevazu kanadını indir ve onlara şöyle dua et: “Rabbim! Onlar beni küçükken şefkatle koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et.”⁴⁷⁴ diye buyrulması anne ve kadının değerini ifade etmektedir.

Yüce Allah, Kur'ân'da Hız. Âdem ailesindeki pişmanlıklarla Hız. Nuh ve Lut'un hanımlarından inkârla, Hız. İbrahim'in ailesindeki teslimiyet ile tevekkülle, Hız. Yakup ailesindeki sabır, sevgi ve hasretle, Hız. Musa'nın ailesindeki hicretle, Hız. Yûsuf ve İmrân ailesindeki iffetle, Peygamberimizin ailesindeki eşsiz huzur, saadet ile sekinetle bizleri tanıştırmakta; geçmişten günümüze farklı zaman ve coğrafyalardan, farklı aile manzaraları sunarak, aileye dair tecrübelerimizi arttırmakta, olgunlaşma serüvenimizi beslemektedir.⁴⁷⁵

Örnek yuvalardan biri de birbirlerini çok seven Hız. Fatıma ve Hız. Ali'nin yuvalarıydı. Hız. Ali bir gün utancından derdini anlatmaktan imtina eden eşinin imdadına yetişmiş, eşi Fatıma'nın ev işlerinden ellerinin nasır tuttuğunu, kuyudan su çek-

⁴⁶⁸ bk. Kasas, 28/7; Tâhâ, 20/38-39.

⁴⁶⁹ bk. Kasas, 28/23-28.

⁴⁷⁰ bk. Mümtehine, 60/12.

⁴⁷¹ Müslim, Fedâil, 69-70.

⁴⁷² Meryem, 19/14.

⁴⁷³ bk. İsrâ, 17/23.

⁴⁷⁴ İsrâ, 17/24.

⁴⁷⁵ Yaman, Ahmet, v. dğr, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Aile Olmak*, 2. Baskı, Ankara, 2017, s. 9.

mekte zorlandığı için kovanın ipinin boynunda iz bıraktığını, evi süpürmekten etekleri toz içinde kaldığını, yemek yaparken ateşin dumanından üstünün başının is olduğunu söylemiş, babasından hizmetçi istemişti.⁴⁷⁶

İslâm'da mümtaz bir şahsiyet olarak kadının müstesna yeri olmakla beraber sahabe hanımlar da Peygamber çağının en yakın tanığı ve en canlı şahidi olmaları sebebiyle gerek aile ve özel hayatlarında gerekse sosyal ve toplumsal alanlarda yankısı ve etkisi çağları aşan güzel örneklikler sergilemişlerdir.

Bir defasında Peygamberimiz (s.a.s.) her zamanki mescitte ashabıyla sohbet ederken kadınlardan bir grup, “Ya Resulullah, sizden yeterince istifade edemiyoruz. Bize müstakil bir gün ayırsanız...” diye talepte bulunmuş, Hz. Peygamber de onlara bir gün tahsis etmiştir. O günlerden birinde, “Sizden kim kendisinden önce üç çocuğunu gönderirse, onlar mutlaka kendisine ateşe karşı bir perde olur. Oradan bir kadın Ey Allah'ın Resulu, Ya iki çocuğu ölmüşse? İki de olsa” buyurmuşlardır.⁴⁷⁷

“Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyetle bulunan kadının sözünü işitmiştir. Allah sizin sürdürdüğünüz konuşmayı işitmekteydi.”⁴⁷⁸ âyeti Havle'nin şikâyeti, hakkını arayan kadın olarak kadın hakları ve hukuku konusunda Allah'ın kullarını çaresiz ve aciz bırakmayacağını canlı temsili olmuştur.

Eşinin kendisine cahili dönemin zihar sözlerini söyledikten sonra beraber olmak istediğini ama bu işe kafasının yatmadığını düşünerek kesin bir hüküm için ısrarla Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanından ayrılmayıp dua eden sonra da Mücadele, 58/1-4 âyetlerinin nâzil olmasına ve onun Mücadile lakabı ile anılmasına⁴⁷⁹ vesile olan Havle binti Sa'lebe⁴⁸⁰ Hz. Peygamber'in vefatından sonra hürmet edilen bir hanım olmuş, Hz. Ömer de hakkında âyet indiği için onun halini hatrını sormayı ihmal etmemiş, hatta bazen yanındakileri ihmal edecek kadar onunla koyu bir sohbe dalmıştır. Onun bu hareketine bir anlam veremeyenlere ise; “O kadın yedi göğün ötesinden şikâyetini Allah'a duyuran kadındır.”⁴⁸¹ demiştir.

⁴⁷⁶ bk. Ebu Dâvûd, Edeb, 99-100.

⁴⁷⁷ Buhârî, İlim, 36, Cenaiz, 6, İ'tisam 9; Müslim, Birr, 152.

⁴⁷⁸ bk. Mücadele, 58/1.

⁴⁷⁹ İbn Mâce, Mukaddime, 13.

⁴⁸⁰ Kandemir, M, Yaşar, “Havle Binti Sa'lebe” DİA, 1997, İstanbul, c. XVI, s.539.

⁴⁸¹ Askalânî, İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyizi's Sahâbe*, Daru'l Kütübi'l İlmiyye, Beyrut, 1415, c. VIII, s. 115-116.

Dinini öğrenmeye, haklarına, sorumluluklarına son derece titizlenen hanımlardan biri de Ümmü Ümare idi. O, Kur'ân'da müzekker kalıbın çok kullanıldığı dikkatini çekmiş ve bunu Allah Rasulu'ne sormuştu da bunun üzerine Ahzâb süresi 35. âyetinin nüzulüne vesile olmuş bir ensar hanımıydı.⁴⁸²

Ümmü Ümare, Uhud'da oğlu Abdullah ile birlikte aynı safta çarpışırken, oğlunun yaralı kolunu sardıktan sonra bile savaşa devam etmesi için⁴⁸³ ciğerparesi çocuğunu yüreklendirecek kadar gözü pek ve fedakâr bir anne idi.

Ensar'ın bir başka güzide hanımı Esmâ bint Yezid idi. Onun da bir şey dikkatini çekmiş halini Resulullah'a arz etmekte bir beis görmemiş, Müslümanların temsilcisi olarak geldiğini, kadınların onunla hemfikir olduklarını söyleyip, “Şüphesiz Allah, seni erkeklerin ve kadınların hepsine peygamber olarak gönderdi, biz de sana iman ettik ve emrettiklerine uyduk. Fakat biz kadınlar bazı şeylerden alıkonmuşuz.” diyerek kadınların daha çok ev işleriyle uğraştıklarını, erkeklerin cinsi duygularını tatmin ettiklerini ve hamile kaldıklarından bahsetmiş, erkeklerin ise camiye ve cuma namazına gittiklerini, hasta ziyaretinde bulunduklarını, cenazelere katıldıklarını, birden fazla hacc yaptıklarını da ekleyerek dert yanmış, kendilerinin bu gibi faziletlerden mahrum kaldıklarını söylemiştir. Hz. Peygamber de ‘‘Ey Esmâ! Şunu iyi bil ki seni temsilci olarak gönderen kadınlara da eşlerine itaat etmelerini, onlara iyi davranmalarını bildir! Bu hizmetleri yapan kadınlar, erkeklerle aynı sevabı kazanırlar.’’ buyurarak Esmâ'nın haklı sitemini değerli bulmuş ve bir kadının eşiyle güzel geçinerek yuvasını sıcak ve sağlam tutmasının saydığı bütün erdemlere, ibadetlere denk olduğunu belirterek, bütün hanımların içine su serpmiş, bu vesileyle kadınlara asli vazifelerinin önemini ve hassasiyetini hatırlatmış, bu haberi, bütün kadınlara ulaştırmasını talep etmiş, o günden sonra da Esmâ, “Hatîbetu'n Nisâ” lakabıyla anılır olmuştur.⁴⁸⁴ Çok mühim anlamlar içeren bu hadîs-i şerîf'e göre Esmâ, öğrenmek istediklerini sorarak, iyilik yapmayı, faydalı olmayı, sevap yönünden erkeklerden geri kalmamayı ve onlarla aynı sevabı kazanmayı murad etmiş, bu vesile ile de kadının

⁴⁸² Kurtubî, *el-Câmiu li - Ahkâmî'l-Kur'ân, ve'l-Mübeyyin. Limâ Tedammenehu Mine's-Sünneti ve Âyi'l-Furkân*, c. IVX, s. 106; bk. Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 33.

⁴⁸³ İbn Sa'd, *Tabakât*, c. VIII, s. 415.

⁴⁸⁴ İbnu'l Esîr, *Üsdü'l-Ğabe Fî Ma'rîfeti's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1994. c. VII, s. 19-20.

görevi, kocasına itaat etmek ve ona iyi davranmak olarak belirlenmiş ve sınırlanmıştır.⁴⁸⁵

⁴⁸⁵ Boleli, Nusreddin, *Kadınların Hadîs İlmindeki Yeri, (Hicrî, II, -V)*, İstanbul, 1998, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, s. 34

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂM AİLE YAPISINDA KADIN GERÇEĞİ

VE

AİLEDE İSLÂMÎ HAYAT

Ahlâkî ve kültürel parçalanma, dağılma ve kokuşmalar büyük oranda aile yapısının kırılganlığına, ailede regülatör ve katalizör görevi görmesi gereken kadının; dirâyetsiz, dirençsiz, eğitimsiz, bilinçsiz, etkisiz eleman ya da zıtlaşmaya meyilli, kötü huylu ve yutan eleman olmasına bağlıdır.

Her şeyden önce her türlü ifrat ve tefritten, ideolojiden, izmlerden uzak bir şekilde tamamen sosyolojik olarak insan olmanın yollarının aranması, her ne olursa olsun insanlığın ifasından ödün verilmemesi, sonra gerek aile gerekse yeryüzünün inşası için gayret edilmesi, hayat ve varoluşun ana gayesi imar ve ıslah faaliyetlerinde öncü bir nefer olunması, ailenin temel taşlarından biri olan, ailesine kendi hamurunu katacak olan, ona şekil verecek olan kadına gereken eğitim, imkân ve olanak sağlanması kadının bilinçlendirilmesi; ailelerin, nesillerin ve yarınların güçlü olması için gereklidir.

1. KUR'ÂN'A GÖRE AİLEDE KADINI DEĞERLİ KILAN ÖZELLİKLER

1.1. Cahiliyye Toplumunun Kız Çocuklarına ve Kadınlarına Bakışı

İslâm öncesi toplumda yaygın görülen kötü geleneklerden biri kız çocuklarının hakir görülmeleri, hatta diri diri gömülerek öldürülmeleri, utanç vesikası olarak adedilmeleridir.⁴⁸⁶

Cahiliyet döneminde annelik kadının en önemli rolü olarak görülüyordu. Bilhassa erkek çocuk doğurması ona itibar katıyordu, ama doğurma rolü onu çocukları üzerinde hak sahibi yapmıyordu. Cahiliyyeye göre çocuğun hür kadından ya da cariyeden olması da fark ediyordu. Çünkü cahiliyyede kişinin saygınlığı, mensup olduğu aileye ve insanlar tarafından kabul edilen asaletine bağlıdır. Cariyeler, erkeklerin cinsel sömürülerine rahatlıkla maruz kalabilmekteydi.⁴⁸⁷

Hz. Ömer (ö. 23/644), bu olguyu şöyle dillendirmiştir. “Cahiliyye döneminde biz kadınları adam yerine koymaz, hesaba katmazdık, bu durum Allah'ın onlar hakkında âyetler indirmesine ve kendilerine bazı haklar vermesine kadar devam etti...”⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ bk. En'âm 6/137, Necm, 53/19-23, Tekvîr, 81/8-9, Nahl, 16/58-59, Zuhurf, 43/17, İsrâ, 17/31, Sâffât, 37/149.

⁴⁸⁷ Demircan, Adnan, s. 12-13.

⁴⁸⁸ Müslim, Talâk, 31.

Bir kadının sadece tek erkekle evlenebileceği hükmünü getiren İslâm,⁴⁸⁹ kadınları mirasta hak sahibi yapmış,⁴⁹⁰ kadınlara evlilikte eşit taraf olarak evlenme serbes-tisi getirmiş,⁴⁹¹ boşama hakkı vermiş⁴⁹² ve özgür bir birey olarak mal ve mülk edin-me hakkı tanımıştır. Onları yüz kızartıcı bir varlık olmaktan çıkarmış, kadına şahsi-yet kazandırmış, değer ve irade özgürlüğü vermiş ve cahil uygulamaları kaldırmıştır. Mesela kadınlara zorla sahip olunmasını ve onların rızalarını almadan evlenilmesini yasaklamıştır.⁴⁹³

“Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helal olmaz. Apaçık bir hayâsızlık yapmış olmaları hariç kendilerine verdiklerinizin bir kısmını onlardan geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, umulur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır var eder.”⁴⁹⁴

İslâm, kadınların eşya muamelesi görmesine, bir insandan başkasına onun rıza-sı olmadan nakledilmesine karşı çıkmış kadına da seçim hakkı getirmiştir. Kadın kendi hür iradesiyle isterse evlenir, istemezse evlenmez.

Cahiliyyede bir erkek karısından ayrılmak isteyip de ona mehrini vermek iste-mezse, suçsuz kadına zina isnadında bulunarak ayrılır, böylece ona mehir vermektan kurtulurdu. Allah, mehrin miktarı ne kadar çok olursa olsun geri almayı yasaklamış-tır.⁴⁹⁵

1.2. İslâmî Esaslar Açısından Ailede Kadın

Âyet ve hadîslerde kadına özgü emir ve yasaklar vardır. Kadın özel hallerinde namaz kılmaz ve oruç tutmaz. İlahî bütün emir ve yasaklardan erkekler gibi sorum-ludur. Ancak kadının nafaka yükümlülüğü yoktur. Erkeklerden farklı yükümlü oldu-ğu dinî görevlerin başında tesettür konusu gelir. Tesettür, kadının evlenme engeli olmayan erkeklerin yanında el ve yüzü hariç beden ve uzuvlarını örtmesidir.⁴⁹⁶ Aksi davranış şeytanın telkin ve vesvesesine uymaktır.⁴⁹⁷ Tesettür Müslüman kadının dinî

⁴⁸⁹ Buhârî, Nikâh, 37.

⁴⁹⁰ bk. Nisâ, 4/11.

⁴⁹¹ bk. Nisâ, 4/19.

⁴⁹² bk. Bakara, 2/229.

⁴⁹³ Sâbûnî, Muhammed, Ali, c. I, s.266.

⁴⁹⁴ Nisâ, 4/19.

⁴⁹⁵ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Kur'ân'ı Kerim'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, c. 2, s. 571.

⁴⁹⁶ Nûr, 24/31; Ahzâb, 33/59;32-33.

⁴⁹⁷ A 'râf, 7/19, 20, 22.

simgesi, ilahî buyruklara riâyetinin göstergesidir. Tesettürde İslâmî ölçülere riâyet edilmesi gerekir. Bu ölçüler giysinin vücut hatlarını gösterecek şekilde şeffaf ve dar olmaması, Müslüman kadının vakarına yakışır olması ve cahilî örtünme gibi olmaması gerekir. Cahiliyye döneminde kadının örtüsü vardı. Ancak kadınlar, örtülerini arkaya doğru sakıtır, göğüsleri ve göğüslerinin etrafı görülür şekilde bağırarını ve yakalarını açarlardı.⁴⁹⁸ İslâm bu türlü örtünmeyi tasvip etmedi ve örtünmenin şöyle olmasını bildirdi: “Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve Mü'minlerin kadınlarına söyle, dış giysilerini üzerlerine bürünsünler.”⁴⁹⁹ “Çıplaklıktan sakının! Yanınızda, sizden hiç ayrılmayan melekler vardır. Bunlar, sadece ihtiyaç giderirken ve kişi eşine yaklaştığı anda ayrılırlar. Onlardan hayâ ediniz ve onlara iyi davranınız!”⁵⁰⁰

1.3. Anne Olarak Kadın

Fitrî olarak kadının aile hayatında en önemli görevi anneliktir. İnsan neslinin anne olmadan devamı mümkün değildir. İnsan neslinin devamını anne ile sağlamaktır. Bu sebeple İslâm, anneye çok değer vermiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.) savaşa katılmak isteyen Muaviye b. Cahime'ye ”Annen sağ mı?” diye sormuş, sağ olduğu cevabını alınca “dön ve annene iyilik yap!” buyurmuştur. Üç defa daha gelerek savaşa katılma hususunda ısrar eden Muaviye'ye “Annenin ayağının dibinden ayrılma, cennet oradadır,” buyurmuştur.⁵⁰¹

Bir sahabînin kime iyilikte bulunayım, diye sorması üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.), annene, buyurmuş, sonra, diye sormuş; tekrar annene, diye cevap buyurmuş, sonra, diye sormuş; yine annene, diye buyurmuş, sahabî tekrar sonra, diye sorunca bu sefer babana, diye cevap vermiştir.⁵⁰²

İslâm; kendisi ile güzel bir ilişki kurulmaya en çok layık kimse⁵⁰³ olarak işaret edilen annenin, ayaklarının altında cennet olduğunu bildirmiş⁵⁰⁴ insanların anneye

⁴⁹⁸ Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b. Ahmed, *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Ravza Yayınları, İstanbul, Mütercim. Şerafettin Şenarlan, c. 7, s. 330.

⁴⁹⁹ Ahzâb, 33/59.

⁵⁰⁰ Tirmizî, Edeb, 42.

⁵⁰¹ İbn Mâce, Cihad, 12.

⁵⁰² Buhârî, Edeb, 2.

⁵⁰³ bk. Buhârî, Edeb, 2; Müslim, Birr ve Sıla, 1.

⁵⁰⁴ Keşfu'l-Hafâ, c: I; 335; Nesâî, Cihad, 6.

isyanını ve başkaldırısını yasaklamış,⁵⁰⁵ hatta Allah’a şirk koştuktan sonra en büyük günah saymıştır.⁵⁰⁶

“Biz insana, anne ve babasına *iyilik etmesini ve iyi davranmasını* emrettik. *Çünkü* annesi onu zahmet üzerine zahmetle *rahminde* taşıdı. Çocuğun sütten kesilmesi iki yıl içinde olur. *Bu sebeple biz insana şöyle emrettik:* “Bana ve anne babana şükret. Sonunda dönüşünüz ancak banadır, *kıyamet kopunca dirileceksiniz.*”⁵⁰⁷ “Biz insana anne ve babasına iyilik etmeyi ve iyi davranmayı kesin olarak emrettik. Annesi onu zahmet ve sıkıntı ile *rahminde* taşıdı ve zahmet ve sıkıntı ile doğurdu! Annenin çocuğu *rahminde* taşıması ve sütten ayırması otuz aydır.”⁵⁰⁸

İslâm’a göre kadının en değerli mekânı evi, en değerli görevi imanlı ve ahlâklı nesiller yetiştirmektir. Bunun yanında kadının en büyük savaşı da kendisi, kocası ve çocuklarının ırzlarını, namuslarını, şereflerini ve mallarını korumak, evinde barış ve huzur sağlamaktır.⁵⁰⁹

Çocuk soyca babaya nispet edilse de onun anne terbiyesinden geçmesi beklenir. O, küçükken kendisine bakılan evlat iken, anne babası ihtiyarlayınca da adeta nöbet değişimi yapılır. Çocuklar ebeveynlerine bakar “Anne babasının birisinin ya da her ikisinin yaşlılığında yanlarında bulunup da cennete girmeyi başaramayanın burnu yere sürülsün!”⁵¹⁰ bedduasına maruz kalıp iflah olmamaktan Allah’a sığınmak ve evlatlık görevini yapmak dinimizin emridir.

Allah Resulü (s.a.s.), öldükten sonra anne-babama yapabileceğim bir iyilik kaldı mı, ne yapayım? diye soran kişiye, “Evet, onlara dua etmen ve bağışlanması için Allah’tan mağfiret dilemen, varsa anlaşmalarını yerine getirmen, onların ziyaret ettiği kimseleri ziyaret edip dostlarına ikramda bulunmandır.”⁵¹¹ buyurarak evlatlık vazifesinin onlar mekân değişikliği yapsalar dahi devam ettiğini, vefakârane bir şekilde dile getirmiştir.

⁵⁰⁵ bk. Nesâî, Akîka, 1.

⁵⁰⁶ bk. Buhârî, Edeb, 6; Tirmizî, Şehâdet, 2.

⁵⁰⁷ Lokmân, 31/14.

⁵⁰⁸ Ahkâf, 46/15.

⁵⁰⁹ Arvasi, Seyyid Ahmet, s. 23.

⁵¹⁰ Müslim, Birr ve Sıla, 9; Tirmizî, Deavat, 100.

⁵¹¹ Buhârî, Edeb, 128.

Kur'an-ı Kerim'de pekçok âyette, annelerin gerek hamilelikte gerekse de doğumda ve emzirmedeki zayıflığına vurgu yapıldığı gibi, diğer yandan bakım ve terbiyedeki özeninden de bahsedilmekte, çocuklara anne-babaya karşı iyilik yapmaları emredilmektedir.⁵¹²

1.4. Eş Olarak Kadın

Kadın, yuvanın temel taşı, çocukların annesi, nesillerin mürebbisidir. Yüce Allah ilk kadın Hz. Havva'yı ilk erkek Hz. Âdem'e eş olarak yaratmış, bu ilahî nizam tarih boyunca devam etmiştir. Çok azı hariç bütün peygamberler ve insanlar evlenmiştir. Kemale erdirilen⁵¹³ yegâne hak din İslâm,⁵¹⁴ aile hayatında kadını olmazsa olmaz üye olarak nitelemiştir. "Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan, ikisinden birçok erkek ve kadın *üretip* yayan Rabbinize *emir ve yasaklarına riâyet ederek* karşı gelmekten sakının."⁵¹⁵

Aile hayatında eş olarak kadına önemli görevler yüklenmiştir. Eşi ile mutlu bir yuvayı sürdürecektir, yeni nesiller yetiştirecek, eşinden saygı görecektir, eşine saygılı olacaktır. Hz. Peygamber (s.a.s), erkekleri "En hayırlınız ailenize karşı en hayırlı olanınızdır"⁵¹⁶ diye nitelemiştir.

"Kişinin sahip olabileceği en büyük hazinenin, eşi yüzüne baktığında onu mutlu eden, ondan bir şey istediğinde isteğini yerine getiren, onu memnun eden, eşinin yokluğunda saygınlığını ve namusunu koruyan iyi huylu salih kadındır."⁵¹⁷

"Şu üç şey Âdemoğlunun saadetindendir: Salih bir eş, geniş bir ev ve iyi bir binek. Şu üç şey de Âdemoğlunun mutsuzluğuna sebep olur. Kötü eş, kötü ev, kötü binek."⁵¹⁸

"Dünya geçici bir nimettir. Dünyanın en değerli nimeti ise salih kadındır."⁵¹⁹

"Allah bir kimseye iyi huylu bir eş vermişse dininin yarısında ona ihsan etmiş demektir. Artık diğer yarı için de Allah'a karşı dikkat etsin."⁵²⁰ buyurulmuştur.

⁵¹² bk. Ahkâf, 46/15; İsrâ, 7/23-24,123; En'âm, 6/151; Nisâ, 4/4, 6, 36.

⁵¹³ bk. Mâide, 5/3.

⁵¹⁴ bk. Âl-i İmrân, 3/19.

⁵¹⁵ Nisâ, 4/1.

⁵¹⁶ İbn Mâce, Nikâh, 50.

⁵¹⁷ Müslim, Radâ', 64; Ebu Dâvûd, Zekât, 32.

⁵¹⁸ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 1445.

⁵¹⁹ Müslim, Radâ', 64.

Yukarıdaki hadîs-i şerîfler, aile hayatında kadının eşine karşı sorumluluğunu ve huzur ve mutluluğun ilkelerini bildirmiştir.

Yüce Allah “Saliha kadınlar, *eşlerine* saygılı ve itaatkârdırlar. Onlar, Allah'ın korumasını emrettiği *iffet ve namuslarını* eşleri yanlarında olmadığı zamanda da korurlar”⁵²¹ âyetinde kadının aile hayatındaki konumunu beyan etmektedir. Saliha kadın olmak, iyi huy, irfan, akıl, erdem gerektirmektedir. Kadın eşi ile mutlu olacak, sağlıklı ve edepli Müslüman nesiller yetiştirecektir.⁵²² Aile hayatında huzurun kodları erkekten çok kadının uhdesindedir. Kadın eşini çocuklarını kontrol altında tutacak, ailece huzur ve sükûnet bulunacaktır. “*Ey insanlar! Allah, sizi bir tek nefisten yaratan ve kendisiyle huzura ve sükûna ermesi için eşini de ondan var edendir. İnsan, eşiyle birleşince eşi hafif bir yük yüklendi, hamile kaldı ve onu bir süre taşıdı. Gebeliği ağırlaşınca her ikisi de Rab’leri Allah’a, “Eğer bize iyi ve sağlıklı bir çocuk verirsen, elbette şükredenlerden olacağız” diye dua etti.*”⁵²³

1.5. Evlat Olarak Kadın

Cahiliyye toplumunda kız çocuklarına değer verilmiyordu. *Mekkeli müşriklerden* biri, Rahman olan Allah’a layık gördükleri kız çocuğu olduğu müjdesi verildiği zaman, yüzü simsiyah kesilir, öfke ve üzüntüden yutkunup durur.”⁵²⁴ “Müşriklerden birine, kız çocuğu olduğu müjdesi verildiği zaman yüzü simsiyah olur ve o, çok öfkelenirdi.”⁵²⁵

İslâm, kız çocuğuna değer verdi, onun onurunu yükseltti. Hz. Peygamber (s.a.s), üç kız çocuğunun geçimini üstlenen, onları güzelce yetiştiren ve onlara değer veren anne ve babayı cennetle müjdeledi.⁵²⁶ “Her kim kız çocukları sebebiyle sıkıntı çekerse, o kızlar onun için cehennem ateşine siper olur.”⁵²⁷ “Kim üç kızın geçimini

⁵²⁰ Hâkim, el-Müstedrek, II, 161.

⁵²¹ Nisâ, 4/34.

⁵²² bk. Bakara, 2/233.

⁵²³ A ‘râf, 7/189-190.

⁵²⁴ Zuhurf, 43/17; bk. Sâffât, 37/149-153.

⁵²⁵ Nahl, 16/58.

⁵²⁶ bk. Ebu Dâvûd, Edeb, 120-121.

⁵²⁷ Buhârî, Zekât, 10; Müslim, Birr ve Sıla, 147.

üstlenir, onları terbiye eder, onlara güzel davranır ve onları evlendirirse ona cennet vardır.”⁵²⁸ buyurdu. Böylece kız çocuklarının rahmete vesile olacağı bildirildi.⁵²⁹

Şunu bilmek gerekir ki aileye kız veya erkek çocuğu veren yüce Allah'tır: “Göklerin ve yerin egemenliği Allah'a aittir. Allah, dilediğini yaratır, dilediğine kız çocukları verir, dilediğine erkek çocukları verir veya dilediğine erkek ve kız olmak üzere çift çocuk verir, dilediği kimseyi de kısır yapar, *hiç çocuk vermez*. Şüphesiz Allah, her şeyi çok iyi bilendir ve her şeye gücü yetendir.”⁵³⁰

Çocuklar arasında erkek kız diye ayırım yapmanın bu âyete ve ilahî iradeye aykırı bir davranış olduğu gerçeği hatırdan çıkartılmaması gerekir.

2. KUR'ÂN'DA KADINI İLGİLENDİREN AİLEVÎ DEĞER VE İLKE- LER

2.1. Nikâh

“*Nikâh*”, aralarında evlenme engeli bulunmayan bir kadın ile bir erkeğin nesillerinin devamını sağlamak ve cinsel arzularını meşru olarak gidermek ve birlikte yaşamak için en az iki tanığın huzurunda tarafların irade beyanları ile gerçekleştirilen ve karşılıklı hak ve sorumluluk yükleyen medenî bir sözleşmedir. Nikâh akdi, hısım akrabalığı, nesep, miras, mehir ve nafaka gibi hukukî sonuçlar doğurur. Yüce Allah, evlenmeyi ve evlendirmeyi emretmekte ⁵³¹ Hz. Peygamber (s.a.s.) de evlenmenin sünnet olduğunu bildirmektedir.⁵³²

Kur'ân'da evlenin⁵³³ ve evlendirin⁵³⁴ emirleri ile yüce Allah, hem fertlerine hem ailelere evlenmeyi emretmektedir. Nikâhın rüknü, evlenmek isteyen kadın ve erkeğin karşılıklı irade beyanları yani birinin evlenmeyi teklif edip diğerrinin de bunu kabul etmesidir. Buna fıkıh dilinde "*îcap ve kabul*" denir. İcap ve kabulün geçerli olabilmesi için, (1) aynı mecliste, (2) en az akıllı ve bulûğa ermiş iki erkek veya bir erkek ve iki kadın şahidin bulunması, (3) icap ve kabulün kesin bir üslup ve sarih bir

⁵²⁸ Ebu Dâvûd, Edeb, 129.

⁵²⁹ Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Çocuk*, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 61.

⁵³⁰ Şûrâ, 42/49-50.

⁵³¹ bk. Nisâ, 4/3; Nûr, 24/32.

⁵³² bk. İbn Mâce, Nikâh, 1.

⁵³³ Nisâ, 24/3.

⁵³⁴ Nûr, 24/32.

sözle yapılması, (4) tanıkların bu sözü duyması ve nikâh akdini anlaması, (5) Müslüman bir kadın ve erkeğin nikâh akdinde tanıkların Müslüman olması şarttır.⁵³⁵

Evlilik akdinin gerçekleşebilmesi için hem kadın hem de erkeğin *rızasının* olması gerekir. Dul erkek ve kadınların evliliğe razı olduğunu açıkça beyan etmeleri şarttır. İlk defa evlendirilecek olan erkek ve kızların sükût etmeleri rızalarına delâlet eder, çünkü sükût ikrardan sayılır. Konu ile ilgili olarak Peygamberimiz (s.a.s), şöyle buyurmuştur:

لَا تُنْكَحُ النَّبْتُ حَتَّى تُسْتَأْمَرَ وَلَا الْيَكْرُ إِلَّا بِإِذْنِهَا قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا إِذْنُهَا قَالَ أَنْ تَسْكُتَ

“Dul kadının nikâhı, ancak evliliği istediğini açıkça beyan etmesi ile gerçekleşir. Bekâr kadının nikâhı ise ancak izni ile kısıyılır.” Sahabe, “Ey Allah’ın Resulü! Bekârın izni nasıl alınır?” diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.s) de “*sükût etmesiyle*” diye cevap verdi.”⁵³⁶

“Birbirinizle beraber olduğunuz halde, üstelik onlar sizden sapasağlam bir söz de almışken onu geri mi alacaksınız?”⁵³⁷ âyetinde söz veren erkek, söz alanın kadın olduğu belirtilmektedir. Nikâh akdi, erkeklerin kadınlara verdikleri sağlam teminat anlamına gelen مِبْثَاقًا غَلِيظًا “*ağır söz*” olarak ifade edilmiştir. Ağır söz ile maksat nikâhtır.”Kadınlar hakkında Allaha sığın, Allahtan korkun, sizler onları Allah’ın emaneti ile aldınız, yine Allah’ın kelimesi ile namuslarınızı helal edindiniz.”⁵³⁸ hadîs-i şerîfi bunun delilidir.

“Mîsak” olarak adlandırılan nikâh akdi, evlenecek kadın ve erkek arasında kurulur.⁵³⁹ Evlilik akdinin bir tarafının kadın olacağı, kadının evlenme yetkisini ve evlilik akdinde taraf olma hak ve ehliyeti âyetlerden açıkça ifade edilmiştir.⁵⁴⁰

Kişinin kaderini, dünya ve ahiret hayatını derinden etkileyen nikâh, kadın ve erkeğin rızalarıyla meşru kabul edilmiş, razı olmayan taraf varsa o nikâh geçerli sayılmamıştır.⁵⁴¹

⁵³⁵ Karagöz, *Aile ve Gençlik*, s.28.

⁵³⁶ Ebu Dâvûd, Nikâh, 24.

⁵³⁷ Nisâ, 4/21.

⁵³⁸ Sâbüni, Muhammed, Ali, c. I, s. 267.

⁵³⁹ Bakara, 2/230.

⁵⁴⁰ Lukaçaj, Edlira, *Kur’âna Göre/Rağmen Kadın*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018, s. 49, 53.

⁵⁴¹ bk. Buhârî, Nikâh, 43.

“Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız!”⁵⁴² sözü ile Hz. Peygamber evlenecek kişilere de kolaylık sağlanmasını istemiş ve “Nikâhın en hayırlısı en kolay olandır.”⁵⁴³ buyurmuş, evlenenlere maddî ve manevî yardımı önermiş⁵⁴⁴ ve evlilik sorumluluğu alabilecek durumda olanların evlenmelerini⁵⁴⁵ teşvik etmiştir. Evlenenlere “Allah, evliliğinizi mübarek kılsın, üzerinize bereket indirsın, ikinizin arasını hayırda birleştirsın”⁵⁴⁶ diye dua etmiştir.

2.2. Evlenme Engelleri

Evlilik kurumunun oluşturulmasında evlenme engeli bulunup bulunmadığına dikkat edilmesi gerekir. Âyet ve hadîslere göre evlenme engelleri iki kısma ayrılır:

a) Geçici süre ile evlenilmesi yasak olanlar:

1. Evli kadınlar⁵⁴⁷ ve iki kız kardeşi, kadın ile halasını ve kadın ile teyzesini bir nikâh altında toplamak.⁵⁴⁸ Evli kadın boşanır veya eşi ölürse iddeti dolarsa o zaman bu kadın ile velilik caiz olur.

2. Bir kimsenin, iki kız kardeş ile evlenmesi Nisâ sûresinin 23'üncü âyeti ile yasaklanmıştır. Aynı şekilde bir kadının halası veya teyzesi ile bir nikâh altında birleştirilmesi de şu hadîs-i şerîf ile yasaklanmıştır.⁵⁴⁹

3. Din ayrılığı olanlar: Mü'min erkek ve Mü'min kadınlar, müşrik erkek ve müşrik kadınlarla evlenemezler. Bakara suresinin 221'inci âyeti, bu hususu açıkça ifade etmektedir. Mü'mteherine sûresinin 10'uncu âyeti, Mü'minlerin kâfir erkek ve kâfir kadınlarla evlenemeyeceklerini ifade etmektedir. Bu âyetin genel hükmünden Mâide suresinin beşinci âyeti ile ehl-i kitap kadınlar istisna edilmiştir

4. Bir erkek, üç defa boşadığı bir kadını, o kadın başka bir erkek ile evlenip ondan ayrılmadıkça evlenemez. Bu husus, Bakara sûresinin 230'uncu âyetinde ifade edilmektedir.

5. Dörtten fazla kadın bir nikâhta birleştirilemez. Bu husus, Nisâ sûresinin üçüncü âyeti ile sabittir.

⁵⁴² Buhârî, İlim, 11.

⁵⁴³ Ebu Dâvûd, Nikâh, 32; İbn Mâce, Nikâh, 25.

⁵⁴⁴ bk. Ebu Dâvûd, Nikâh, 30-31.

⁵⁴⁵ bk. Buhârî, Nikâh, 2.

⁵⁴⁶ Ebu Dâvûd, Nikâh, 37.

⁵⁴⁷ Nisâ, 4/24.

⁵⁴⁸ Nisâ, 4/24.

⁵⁴⁹ Ebu Dâvûd, Nikâh, 13; Buhârî, Nikâh, 27.

b) Sürekli evlenilmesi yasak olanlar:

Evlenilmesi ebediyen yasak olanlar, Nisâ sûresinin 22 ve 23'üncü âyeti ve Peygamberimizin hadîslerinde bildirilmiştir. Sürekli evlenme engelleri nesep, evlilik ve süt emzirme yoluyla oluşur. Kadınlar açısından evlenme engellerini şöyle sıralayabiliriz: 1. Öz veya üvey babalar. 2. Öz veya üvey oğullar. 3. Öz veya üvey oğulların oğulları. 4. Öz veya üvey erkek kardeşler. 5. Öz veya üvey amcalar. 6. Öz veya üvey dayılar. 7. Erkek ve kız kardeşin oğulları. 8. Kayınpederler. 9. Damatlar. 10. Sütbabalar. 11. Süt erkek kardeşler ve oğulları. 12. Sütoğullar ve bunların oğulları. 13. Süt amcalar. 14. Süt dayılar. Hz. Peygamberin beyanı ile “Nesep yoluyla evlenilmesi haram olanlar süt emme yoluyla da haramdır.”⁵⁵⁰ 15. Bir kimse cinsel ilişki kurduğu kadının usul ve fûru ile evlenemez.” “Bir kimse bir kadınla nikâhlanıp zifafa girerse o kadının kızı ile evlenmesi ona helâl olmaz, eğer zifafa girmez yani *cinsel ilişkide bulunmaz* ise o kadının kızı ile evlenebilir. Bir kimse bir kadın ile nikâhlandıktan sonra o kadınla cinsel ilişkide bulunsan da bulunmasa da o kadının annesi ile artık evlenmesi helâl olmaz.”⁵⁵¹ anlamındaki hadîs-i şerîf, bu hususu ifade etmektedir.

Şehvetle dokunmak ve zina etmek ile de aynı şekilde bu *evlenme engeli* meydana gelir.

Sahih bir nikâh ile cimâ helâl, nesep ve miras sabit olur. Kadın, mehri ve nafakayı hak eder. Karşılıklı haklar tahakkuk eder ve *hürmet-i müsâhare* yani evlilik engeli meydana gelir.

Şahitsiz kıyılan, bilmeden evli bir kadınla yapılan, üç defa boşadığı bir kadınla, bu kadın başka birisi ile evlenmeden kıyılan, geçici süre ile kıyılan nikâhlar, **fâsittir**. *Fasit nikâh* kıydıktan sonra cima vuku buldu ise erkek kadına mehrini verir, kadın da iddet bekler. Fasit bir nikâh ile "hürmet-i müsâhare" sabit olur. Fasit nikâhta; talâk, muhâle'a, zihâr, îla, nafaka ve irs gibi sahîh nikâhın hükümleri geçerli olmaz.

2.3. Mehir

“*Mehir*” erkeğin evlenirken eşine verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para veya mala denir. Evlenen erkeğin kadına mehir vermesi gerektiği âyetlerle sabittir. Bu âyetlerden birinin anlamı şöyledir: “Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğu ile ve-

⁵⁵⁰ Ebu Dâvûd, Nikâh, 7.

⁵⁵¹ Tirmizî, Nikâh, 26.

rin.”⁵⁵² “Kadınlara mehirlerini iyilikle verin.”⁵⁵³ “Kadınlara mehirlerini farz olarak verin.”⁵⁵⁴ Âyetleri erkeklerin evlendikleri kadına mehir vermesinin farz olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla mehir, kadının en doğal hakkıdır. İsteddiği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir, kadına verilen mehir ne kadar fazla olursa olsun geri alınmaz,⁵⁵⁵ dilerse gönül rızası olmak şartıyla eşine bağışlayabilir.⁵⁵⁶

Mehir, nikâh anında belirlenip belirlenmemesine göre ikiye ayrılır. Nikâh anında belirlenmişse buna *mehr-i müsemma*, nikâh esnasında belirlenmemişse *mehr-i misil* denir. Evlilik sırasında mehrin belirlenmemesi veya belirlenen mehrin bir sebeple geçersiz sayılması hâlinde, evlenen kadın mehr-i misile hak kazanır. *Mehr-i misil*, evlenen kadının, akrabaları arasında her bakımdan kendi konumunda olan kadına verilen mehir demektir.

Mehir, ödenme zamanına göre, *mehr-i muaccel* ve *mehr-i müeccel* olmak üzere ikiye ayrılır. *Mehr-i muaccel*, peşin olarak ödenen mehirdir. Kadın mehr-i muacceli almadan kendisini kocasına teslim etmeme hakkına sahiptir. *Mehr-i müeccel* ise, ödenmesi sonraya bırakılan mehirdir. Bu mehrin ödenmesi için herhangi bir zaman belirlenmişse, bu tarih geldiğinde kadın mehre hak sahibi olur. Bir vakit belirlenmemişse, nikâhın sona ermesiyle mehrin hemen ödenmesi gerekir. Ölüm hâlinde mehir verilmemişse kişinin bırakmış olduğu parası ve servetinden ödenir.⁵⁵⁷

2.4. Çok Eşlilik

Nisâ sûresinin üçüncü âyetine göre çok evlilik, ilahî bir emir değil, bir ruhsattır. Evliliğin herhangi bir döneminde kişi eşinin sağlık sorunu veya başka nedenlerle ikinci evliliğe ihtiyaç duyabilir.

Yirmi beş yaşında evlenen Hz. Peygamber; (s.a.s.) Hz. Hatice ile yirmi beş yıl evli kalmış, yaşadığı toplumda çok evlilik yaygın olduğu halde başka bir kadınla da evlenmemiştir.⁵⁵⁸

⁵⁵² Nisâ, 4/4.

⁵⁵³ Nisâ, 4/25; Mâide, 5/5.

⁵⁵⁴ Nisâ 4/ 24; Bakara, 2/237; bk. Mümtetine, 60/10.

⁵⁵⁵ bk. Nisâ, 4/19, 21.

⁵⁵⁶ Paksu, Mehmed, s. 80.

⁵⁵⁷ Karagöz, İsmail, *Aile ve Gençlik*, s. 41-42.

⁵⁵⁸ bk. Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 77.

Cahiliyye döneminde bir sayı tahdidi yoktu. Kur'ân, çok eşliliği dört rakamı ile sınırlandırmış, çoklu evlilikte eşler arası adalet şartını getirmiş,⁵⁵⁹ tek evliliği tavsiye etmiştir.⁵⁶⁰

Hız. Peygamber de (s.a.s.) kendisinden Ebu Cehil (ö. 2/624)'in kızının Hız. Ali (ö. 60/680)'ye nikâhlanması için izin istenince, “Üç kez; izin vermem, izin vermem, izin vermem. Ancak Ebu Talib (ö. 8/629)'in oğlu evlenmeyi çok istiyorsa kızımı boşar, onların kızları ile evlenir. Muhakkak, kızım benden bir parçadır, onu şüpheye düşüren, ikrah ettiren şey beni de şüpheye düşürür, ikrah ettirir, ona eziyet eden şey bana da eza verir.”⁵⁶¹ Yine bu olayla alâkalı Hız. Peygamber, “ben ne helali haram kılarım, ne de haramı helal. Ancak, vallahi, Allah Rasülü'nün kızıyla Ebu Cehil'in vallahi Rasullah'ın kızıyla Allah'ın düşmanının kızı ebediyyen bir araya gelemez.”⁵⁶² buyurarak, Ebu Cehil'in kızının Hız. Ali'ye haram olmadığını, mubah olduğunu, ancak bu özel durum neticesinde kızının ve kendisinin bu işte rızalarının olmadığını beyan etmiştir.

Kur'ân daha makul olanın tek kadınla evlenmek olduğunu beyan ederek tercihini tek eşlilikten yana kullanmış, bazı zaruri durumlarda ruhsat olarak kullanılmak üzere dört rakamı ile sınırlandırarak çok eşliliğe cevaz vermiştir.⁵⁶³ Ayrıca Hız. Peygamber'in gençliğinden elli üç yaşına kadar tek bir kadınla evli kalması da esas olanın tek kadınla evlilik olduğunun en bariz göstergesidir. Çünkü artık O'nun yaşlılık dönemi denebilecek bir çağda birden fazla kadınla evlenmesi bazı zaruretlerin neticesinde gerçekleştiği için çok kadınla evlilik normal-olağan olmayan koşullara has bir durumdur, denebilir.⁵⁶⁴

⁵⁵⁹ Nisâ, 4/129.

⁵⁶⁰ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuk-i İslâmîye ve Istılahat-ı Fıkhiye Kamusu* c. 2, s. 119; Emre, Mehmed, *İslâm'da Kadın ve Aile Takriz ve Takdimi*, Bedir Yayınevi, Ahmed Davudoğlu, İstanbul, 2015. s. 90.

⁵⁶¹ bk. Buhârî, Nikâh, 109, Fedâilü's-Sahâbe 16; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe 95-96; Ebu Dâvûd, Nikâh, 13.

⁵⁶² Müslim, Kitabu Fedâilü's-Sahâbe, s. 95-96.

⁵⁶³ Koloğlu, Seher, *Kur'ân Açısından Kadının Aile İçindeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008, s.88.

⁵⁶⁴ Kazıcı Ziya, *Hız. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, Çamlıca Yayınları, 8. Baskı, İstanbul, 2017. s. 58-59.

2.5. Miras

Sözlükte “bir şeyin bir kişi veya topluluktan diğerine geçmesi, başkasından kalan, tevarüs edilen şey” anlamına gelen “*miras*” kelimesi, bir fıkıh terimi olarak, ölen bir kimsenin mal varlığının taksimini düzenleyen kuralları ifade eder.⁵⁶⁵

İnsanların ihtilaf edip kavga ettiği hatta savaştığı konuların başında menfaat, çıkar ve servet sahibi olma arzusu gelir. Miras da mülk ve servet sahibi olmanın yollarından biridir. Onun için mirasın taksimindeki kuralların âdil ve hakkaniyete uygun olması gerekir.

Her insan, mutlaka bir gün ölür ve genellikle geriye mal ve varisler bırakır. İşte ölenin geriye bıraktığı malının varisleri arasında nasıl taksim edileceği; barış, kardeşlik, huzur, güven, adalet, hak ve hakkaniyet açısından hayati önem arz eder.

Tarih boyunca toplumlarda bu alanlarda farklı sistemler kullanılmıştır. Aynı şey günümüz için de söz konusudur.

Kur'ân'ı Kerîm'in indiği dönemde cahiliyye anlayışında mirasın taksimi hak ve adalet ilkeleri değil, güç ve hâkimiyet esas alınıyor, çocuklar ve kadınlar mirasçı yapılmıyor, akrabalarından at üzerinde savaşmaya, düşmanla vuruşmaya ve ganimet almaya gücü yeten erkekler mirasçı yapılıyordu. Sözleşme ile mirasçı yapıldığı gibi evlat edinilen insanlar da mirasçı yapılıyordu.⁵⁶⁶ Mirast paylaşımında kadınlara ve çocuklara mirastan pay verilmezdi. Nisâ sûresinin “Anne, baba ve akrabanın *miras* olarak bıraktıklarından erkeklerle bir hisse vardır. Anne, baba ve akrabanın bıraktıklarından kadınlara da bir hisse vardır. *Anne, baba ve akrabanın miras olarak bıraktığı malın* azından da çoğundan da *kadın ve erkeğe* hisse vardır. Bu hisseler, *Allah tarafından* belirlenmiştir” anlamındaki yedinci âyeti ile kadına da miras hakkı tanınmıştır.

Her alanda olduğu gibi adalete uygun olmayan ve kadınları dışlayan cahiliyye miras taksimi, tedrici olarak değiştirilmiştir. Önce insanlara yakınlarına vasiyet yapmaları emredilmiş,⁵⁶⁷ sonra Nisâ sûresinin 11, 12 ve 176'ncı âyetlerinin nâzil olması ile ölen bir Müslüman'ın mirasının vârisleri arasında nasıl taksim edileceği detaylı ola-

⁵⁶⁵ Karagöz, İsmail, *Kur'ân ve Miras*, Kar, Ankara, 2016, s. 13,

⁵⁶⁶ Karagöz, *Kur'ân ve Miras*, s. 9.

⁵⁶⁷ Bakara, 2/180.

arak bildirilmiştir. Kur'ân'da detayı olmayan konuları da Peygamberimiz (s.a.s) açıklamıştır.⁵⁶⁸

En çok hadis-i şerîf rivâyet edenlerden biri olan sahabî Câbir b. Abdullah (ö. 78/697), hastalanır ve baygın olarak yatar. Peygamberimiz (s.a.s), Hz. Ebu Bekir (ö. 13/634) ile birlikte Câbir'i ziyarete gider. Peygamberimiz (s.a.s), abdest alır, hastanın yüzüne biraz su sürer. Câbir kendine gelir ve Resûlullah'a, "Malım hakkında ne yapayım?" diye sorar. Bunun üzerine bu âyet ile devamındaki 12'nci âyet nâzil olur.⁵⁶⁹

İslâm hukukunda mirasın nasıl taksim edileceği geniş ölçüde Nisâ sûresinin 11, 12 ve 176'ncı âyetlerine dayanılarak açıklanmıştır. Bu âyetlerde bulunmayan kısımların hükmü, hadislerle ve ümmetin icma'ı ile açıklığa kavuşturulmuştur.

Âyet ve hadislerde miras ile ilgili hükümlere baktığımızda mirasın kadın-erkek ayırımından daha ziyade ailede sorumluluk ve üstlendiği külfete göre paylar belirlenmiştir. Kadının mirası ölenin kızı, annesi, kızkardeşi ve hanımına, ölenin çocuklarının olup olmaması, çocukların, kızkardeşlerin ve eşlerin bir veya daha fazla olması, kızla birlikte erkek çocuğunun, anne ile birlikte babanın olup olmama durumuna göre farklılık arzeder. Mesela Nisâ sûresinin 11'inci âyetine göre bir Müslüman ölür, hem erkek hem kız veya sadece kız veya sadece erkek çocuğu olursa bu durumlarda çocukların anne veya babalarının geriye bıraktığı mallarını nasıl bölüşecekleri âyette ilk sırada bildirilmektedir. Âyette erkek çocuklarının mirastaki payı kız çocuklarına göre belirlenmiş, "*erkeğe, iki dişinin payı kadar*" verileceği bildirilmiştir.

Kadın aldığı mirasın tamamını kendi şahsi gereksinimleri için harcarken, erkek aldığı mirasını kendi ihtiyaçları dışında aile ve çocuklarının, bakmakla yükümlü olduğu kişilerin nafakalarını karşılamak üzere harcar.⁵⁷⁰ Bu, miras taksimindeki kadınlarla erkeklerin paylarının farklı olmasının gerekçelerinden biridir.

2.6. Fiilî ve Sözlü Şiddet

Âyet ve hadislerde ilke olarak kimsenin kimseye sözlü ve fiilî şiddet uygulamaması gerektiği vurgulanmıştır. Kur'ân ahlâkında sözlü ya da fiili şiddet yoktur. Bu ilke eşler ve aile fertleri için de söz konusudur.

⁵⁶⁸ Karagöz, *Kur'ân ve Miras*, s. 18.

⁵⁶⁹ bk. Buhârî, Tefsîr, 4/4.

⁵⁷⁰ Paksu, Mehmed, s. 21-24.

Yüce Allah, aile hayatında erkek ve kadına görev ve sorumluluklar yüklemiştir. *Erkek*, evinin yönetimini iyi yapacak, eşinin ve çocuklarının bütün ihtiyaçlarını karşılayacak, onlara hizmet edecek ve iyi davranacaktır. Buna mukabil *kadın*; iyi, eşine saygılı ve itaatkâr olacak, iffet ve namusunu koruyacaktır. Eğer kadın, bu görev ve sorumluluklarını yerine getirmez, eşine itaatsizlik eder, isyan eder ve başkaldırırsa ne olacaktır? İşte Nisâ sûresinin 34'üncü âyetinde kadının bu saygısız ve isyankâr davranışına karşı erkeğe üç aşamalı bir yaptırım hakkı verilmektedir.

Birinci aşama, sözlü uyarı. Erkeğin, hanımı ile bu konuyu konuşması, gönlünü yumuşatacak öğüt vermesi gerekir.

İkinci aşama, yatağı ayırma. Kadın sözle huyundan vazgeçmezse erkek, ikinci aşamada kadını yatağında yalnız bırakır, yatağını ayırır.

Sözlü uyarı ve yatağı ayırma, kadına yönelik psikolojik cezadır. Amaç, kadını başkaldırmaktan vazgeçirmektir.

Üçüncü aşama, fiilî müdahale. İsyankâr kadın birinci ve ikinci yöntemlerle de yola gelmezse erkek eşinden ayrılabilir. Ancak ayrılmak arzulanan bir şey değildir. Özellikle varsa çocuklar mağdur olmaktadır. Ayrılmak istemeyen erkek, kadını başkaldırısında caydırabilmek için "Onlara *yaralamadan hafifçe* vurabilir." Âyette "vurma" anlamı verilen "*darb*" kelimesi, bizim örfümüzde bilindiği şekilde basit sebeplerle kadını dövmek değildir. Veda Hutbesi'nde Peygamberimiz (s.a.s) "*darb*" eylemini, kadının açıkça edepsizlik yapması şartına bağlamış ve kadına zarar verilmemesi gerektiğini bildirmiştir:

"*Ey erkekler!* Kadınların haklarını ihlal etmekten sakının. Çünkü siz onları Allah'ın emâneti olarak aldınız, ırzlarını Allah'ın sözüyle helâl edindiniz. Sizin onlar üzerindeki hakkınız, onların namusunu hiç kimseye çiğnetmemeleridir. Eğer böyle yaparlarsa bu takdirde onlara zarar vermeden *hafifçe vurabilirsiniz*. Onların sizin üzerinizdeki hakları, onların yeme ve içme, giyim ve kuşamlarını iyi yapmanızdır."⁵⁷¹

"*Ey Mü'minler!* Biliniz ki kadınlar hakkında size hayır tavsiye ederim. Çünkü onlar, sürekli sizin yanınızda kalıyorlar. Sizin onlara, açık bir edepsizlik yapmaları hariç hayır ve iyilikten başka davranmaya, onlara kötülük yapmaya hakkınız yoktur.

⁵⁷¹ Müslim, Hacc, 147.

Eğer edepsizlik yaparlarsa onların yataklarını ayırın ve onlara zarar vermeksizin hafifçe vurabilirsiniz. Eğer itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, kadınların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onların üzerindeki hakkınız, onların ırzınızı kimseye çiğnetmemeleri, evinize hoşlanmadığınız kimseyi almamalarıdır. Onların sizin üzerinizdeki hakları, onların yeme ve içme, giyim ve kuşamlarını iyi yapmanızdır.”⁵⁷²

Hadîslerin metinlerinde geçen ve “*zarar vermeksizin hafifçe*” diye çevirdiğimiz حَرَجَ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرَّحٍ ifadesi, etkili, ağır ve şiddetli olmayan, demektir. Bu da bir emir değil, ruhsattır, amaç ailenin dağılmasını, yuvanın yıkılmasını önlemektir. En iyi örnek Hz. Peygamberdir. Peygamber eşlerine asla sözlü ve fiili şiddet uygulamamıştır.

Konu ile ilgili âyet ve hadîsleri birlikte değerlendirdiğimizde, sözü edilen “*darb*” eyleminin sadece namusu lekeleyecek bir davranışta bulunan kadına mahsus olduğu, bunun da bilinen anlamda dövme olmadığı anlaşılmaktadır. İmam Şâfiî (ö. 204/820)’nin dediği gibi bu durumda dahi “vurma” eyleminin terk edilmesi daha faziletlidir. Hiç şüphesiz Kur’ân’ı en iyi anlayan ve uygulayan Peygamberimiz (s.a.s)’dir. Peygamberimiz (s.a.s), eşlerine hiç vurmamış ve kadınların dövülmesini menetmiş, eşlerini dövenleri “hayırsız” olarak nitelemiş, dövme ile aynı yuvayı ve yatağı paylaşmanın bağdaşmayacağını, dövmenin insanî ve ahlâkî olmadığını bildirmiştir.⁵⁷³

Kur’ân kadınların salih olmalarını istemektedir. Salih kadınlar, hem eşlerinin hem diğer aile fertlerinin yanında hem de onların bulunmadıkları yerlerde görevlerini hakkıyla yerine getirir. Allah’ın koyduğu, toplumun benimsediği kuralların dışına çıkmaz, aileye ihanet etmez, şerefine leke sürmezler.

Peygamberimiz (s.a.s.) “Sizden biri, hangi düşünceyle hanımını köle döver gibi dövmeye tevessül eder? Akşam olunca aynı yatakta beraber yatmayacaklar mı?”⁵⁷⁴ uyarısı ile kadınlara fiilî şiddet uygulamasını yasaklamaktadır.

Bu konudaki bu âyet ve hadîs beraber okunduğunda; Hz. Ömer’in Mekke halkı ile Medine halkını, kadınlara hâkimiyet bakımından karşılaştırdığı şu sözleri toplum değiştikçe ilişki ve davranışların da değişebileceğinin göstergesidir. “Biz muhacirler kadınlarımıza hâkimdik. Onlar, sözümüzden çıkmazlardı. Medine’ye gelince gördük

⁵⁷² Tirmizî, Radâ ’, 11.

⁵⁷³ bk. Buhârî, Nikâh, 93.

⁵⁷⁴ Buhârî, Tefsir Şems, 1, Nikâh, 93.

ki, Medine'nin yerli kadınları kocalarına hâkim durumdalar, bu defa bizim kadınlarımız da onlara benzemeye, onlar gibi davranmaya başladılar.⁵⁷⁵ Hz. Peygamber (s.a.s.) de, insanın özellikle zevcenin dövülemeyeceğini ifade ve telkin etmiş, “iyi bir kocanın karısını dövmemesi gerektiği” kaidesi bu yakışıksız davranışın önüne bir set olarak konulmuştur. Aslında burada sünnet âyeti neshetmemiş, yerelliğini ve kültürel bağlamını açıklamıştır.⁵⁷⁶ Anlaşılan o ki, içinde yaşanılan toplumun genel kabulleri, zaman ve mekân değişkenlikleri bu hususta göz ardı edilmeyecek hususlardandır.

2.7. Talâk

Evlilik, ölünceye kadar devam etmek üzere kurulur. “Eşlerinizle iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, umulur ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır var eder.”⁵⁷⁷ anlamındaki âyeti evliliğin sürdürülmesine yönelik bir emirdir. Eşler arasında çıkan sorunlar çözülemez ve evliliğin devamı mümkün olmazsa evlilik akdinin sonlandırılması meşru olur. Evlilik akdinin sonlandırılması Kur'ân'da talak kelimesi ile ifade edilmiştir.⁵⁷⁸ “*Talak*”, erkeğin tek taraflı irade ile evliliğe son vermesidir. Talak ile ilgili âyet ve hadîsler esas alınarak İslâm hukukçuları boşanmanın ilkelerini fıkıh kitaplarında detaylı olarak açıklamışlardır. Prensip olarak boşama yetkisi erkeği aittir. “Kadınları boşadığınız, boşamak istediğiniz zaman”⁵⁷⁹ anlamındaki âyet, boşama yetkisinin kocalara ait olduğunu ifade etmektedir. Peygamberimiz (s.a.s) de, *إِنَّمَا الطَّلَاقُ لِمَنْ أَخَذَ بِالسَّاقِ* “Boşama, o hakkı alan kimseye aittir.”⁵⁸⁰ buyurmuştur. Kadına eşi tarafından evlilik akdi esnasında veya daha sonra boşama yetkisi verilebilir. Bu takdirde kadın da evlilik akdini istediği zaman sona erdirebilir⁵⁸¹ veya hakeme veya mahkemeye müracaat hakkı vardır.⁵⁸² Erkek kabul ettiği takdirde mahkemenin ayrılık kararı “boşama” sayılır, aksi takdirde bu karar, “fesih” hükmündedir.⁵⁸³ Kadın, geçemediği eşinden kendisini boşamasını isteyebilir. Bunu son çare olarak yapması gerekir. “Herhangi bir kadın meşru bir sebebi olmadan

⁵⁷⁵ Buhârî, Nikâh, 83.

⁵⁷⁶ Karaman, Hayrettin, v. dğr, *Kur'ân Yolu*, c. II, s. 47.

⁵⁷⁷ Nisâ, 4/19.

⁵⁷⁸ bk. Talak, 66/1-2, 6.

⁵⁷⁹ Talâk, 65/1.

⁵⁸⁰ İbn Mâce, Talâk, 31.

⁵⁸¹ Yazır, Muhammed Hamdi, c. VII, s. 5048.

⁵⁸² Nisâ, 4/35.

⁵⁸³ Yazır, c. VII, s. 5049.

kocasından kendisini boşamasını talep ederse cennetin kokusu ona haram olur. Böyle olduğu halde kocasından bedel alan kadın münafıktır.”⁵⁸⁴ hadîs-i şerîfi bunun delilidir. Kadın bedel vererek eşini razı edip kendisini boşamasını sağlayabilir.⁵⁸⁵

Erkeğin de eşini hemen boşama yoluna gitmemesi gerekir. “Kadınlar size itaat ederlerse aleyhlerinde bir yol aramayın...”⁵⁸⁶ âyeti ve “Erkek, hanımına karşı kötü duygular beslemesin; çünkü onun bazı huylarından hoşlanmasa da diğer huylarından hoşlanabilir.”⁵⁸⁷ “Evleniniz, fakat boşanmayınız. Çünkü Allah zevkine düşkün erkekleri ve kadınları sevmez.”⁵⁸⁸ hadîsleri bunun delilidir.

Allah ve Peygamberi, eşlerin en ufak bir anlaşmazlıkta hemen boşanmasından değil, evliliğin mümkün merteye sürdürülmesinden ve geçerli bir mazeret olmadan yuvanın dağılmamasından yanadır.

Evliliğin bir ömür yürütülmesi, eşlerin hayatın bütün zahmet ve rahmetini paylaşmaları, birbirlerine her konuda destek olmaları temel ilkedir. Yüce dinimiz, boşanmayı “Allah’ın en sevimsiz meşru işlerden biri”⁵⁸⁹ olarak görmekle beraber hayatın bir gerçeği ve ancak başka bir çıkış kapısı bulunmadığı zamanlarda ise en son çare olarak başvurulacak bir yöntem olarak kabul eder.⁵⁹⁰

İslâm dini nikâhta devamlılığı temin için boşanmayı üç rakamı ile sınırlamıştır.⁵⁹¹ Bu sınırı aşan ve eşini gelişi güzel boşayan erkeğe vicdanen en ağır gelen şey olan, boşadığı eşinin başka bir erkekle evlenmesi, şartını getirmiştir.⁵⁹²

İslâm, sosyal hayatın gereği olarak boşanmayı meşru bir hak olarak kabul etmiştir. Bununla birlikte boşamadan doğan ve genellikle kadınların mağduriyetine sebep olan durumları ortadan kaldırmıştır.⁵⁹³

Hiçkimse boşanmak için evlenmeyeceğine göre bazen ailelerde şiddetli geçimsizlik baş gösterebilmektedir. İşler sarpa sardığında yüce dinimiz kadına bu evlilik

⁵⁸⁴ Ebu Dâvûd, Talak, 17-18. Tirmizî, Talak, 11.

⁵⁸⁵ Taberî, Muhammed b.Cerîr, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîlil- Âyi'l-Kur'ân*, 1. Baskı, 1994, Beyrut, Müessesetü'r-Risaleti c.II, s. 39.

⁵⁸⁶ Nisâ, 4/34.

⁵⁸⁷ Müslim, Radâ', 61.

⁵⁸⁸ Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, c. I, s. 304.

⁵⁸⁹ Ebu Mâce, Talak, 1.

⁵⁹⁰ Komisyon, *Hadîslerle Evlilik*, 2. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2019, s. 119-120.

⁵⁹¹ bk. Bakara, 2/228.

⁵⁹² Emre, Mehmed, s. 87.

⁵⁹³ Demircan, Adnan, s. 34.

zulmünü reva görmemiş, işi yokuşa sürmemiş ve boşanmaya izin vererek, onu helal kılmıştır.

“Eğer eşler ayrılırlarsa Allah bol rızkından onların ihtiyaçlarını giderir.”⁵⁹⁴ âyet-i kerîmesiyle Allah, nasıl evliliklerinde onları lütfuyla zenginleştirdiyse,⁵⁹⁵ boşanma sonrasında da tarafları yalnız bırakmayacağını, kimseye muhtaç etmeyeceğini taahhüt etmiştir.

Kur'ân ve Sünnet'in boşanmaya bakışını, hukukî ve ahlâki boyutunu ifade etmeye çalıştığımız bu noktada, gerek boşanma gerekse de aşağıda ifade edeceğimiz iddet süresi ve sonrasında, Allah insanları başıboş ve çözümsüz bırakmamış, boşanmayı da hayatın bir parçası olarak kabul etmiştir. Bu sancılı sürecin insan haklarına saygılı bir şekilde, iyilik ve güzellikle atlatılmasını, Kur'ân ve sünnet esaslarına uygun olmasını emretmiş, kadının mağdur olmasını istememiştir.

2.8. İddet

“İddet” evli erkeğin vefatı, boşanma veya nikâhın fesh olunması gibi sebeplerle evliliği son bulan kadının, yeniden evlenmeden önce beklemesi gereken süre demektir.⁵⁹⁶ “Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız zaman iddetlerini gözeterek boşayın ve bekleme sürelerini iyice hesap edin.”⁵⁹⁷

Boşanan kadının iddeti; âdet gören kadınların iddet süresi 3 kur' yani *üç temizlik geçirmesi veya üç âdet görmesi*,⁵⁹⁸ âdetten kesilmiş veya âdet görmeyen kadınların iddet süresi üç ay,⁵⁹⁹ eşi ölen kadınların iddet süresi dört ay on gündür.⁶⁰⁰ Hamile kadınların iddeti, doğum yapmalarına kadardır.⁶⁰¹ Zifaf olmamış kadınlar için iddet yoktur.⁶⁰² Kadın iddeti dolmadan başkası ile evlenemez.⁶⁰³ İddet süresince kadın,

⁵⁹⁴ Nisâ, 4/130.

⁵⁹⁵ bk. Nûr, 24/32.

⁵⁹⁶ Karaman Hayrettin, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku 1-2-3*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, 10. Basım, s. 359; Erbay, Celal, s. 40.

⁵⁹⁷ Talâk, 65/1-2.

⁵⁹⁸ Bakara, 2-228.

⁵⁹⁹ Talâk, 65/4.

⁶⁰⁰ Bakara, 2/234.

⁶⁰¹ Talâk, 65/4.

⁶⁰² Bakara, 2/236.

⁶⁰³ Bakara, 2/235.

boşandığı eşinin evinde kalır: “*Boşanan kadınları* apaçık bir hayâsızlık yapmış olmadıkça onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmassınlar.”⁶⁰⁴

İddet süresince kadınların eşlerinin evlerinde kalıp iddet beklemeleleri, Allah’ın kadına verdiği bir hak, evliliğin devam edebilme ihtimalini arttıran bir yöntem, bir fırsattır. Bu husus âyette şöyle bildirilmiştir: “Bilemezsün, belki Allah bundan sonra yeni bir durum ortaya çıkarır. Sürelerinin sonuna ulaştıklarında onları ya uygun biçimde tutun yahut onlardan uygun biçimde ayrılın.”⁶⁰⁵ İlk veya ikinci boşama sonucunda kadının bekleme süresi dolunca “Ya evliliğin devam ettirilmesi veya kadının serbest bırakılması gerekir.”⁶⁰⁶ İddet süresi biten kadının başka bir erkekle evlenmesinde bir mahzur yoktur.⁶⁰⁷ İddet döneminde üstü kapalı evlilik teklifi yapılmasında da bir günah yoktur.⁶⁰⁸

2.9. Kadının Özel Halleri

Ergenlik çağı, dini, hukuki hüküm ve yükümlülüklerin başlangıç noktasıdır. Adet görmek, kız evladını dinin emir ve nehiyelerine bizzat muhatap kılıp yetişkinliğe hazırladığı için kadınların bu özel günlerinde bazı sınırlama ve uyulması gereken kuralları vardır.⁶⁰⁹

“*Ey peygamberim! Sana kadınların aybaşı hallerini soruyorlar. De ki: O bir rahatsızlıktır. Bu sebeple âdet günlerinde kadınlardan ayrı durun, temizlenmedikçe onlarla cinsel ilişkide bulunmayın. İyice temizlendiklerinde onlara Allah’ın emrettiği şekilde yaklaşın.*”⁶¹⁰ Bu yasağı çiğneyip günah işleyenler ise sadaka vermekle yükümlü tutulmuşlardır.⁶¹¹

Ay halindeki kadın kendisine dokunulamaz,⁶¹² onunla uyunulamaz,⁶¹³ onunla yemek yenilemez⁶¹⁴ ve necis⁶¹⁵ değildir. Âdet halinde kadınlar namaz kılmaz, oruç

⁶⁰⁴ Talâk, 65/1-2.

⁶⁰⁵ Talâk, 65/1-2.

⁶⁰⁶ Bakara, 2/231-232.

⁶⁰⁷ bk. İbn Mâce, Talak, 7.

⁶⁰⁸ bk. Bakara, 2/235.

⁶⁰⁹ Komisyon, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, *Hadislerle Kadın*, 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 139-140.

⁶¹⁰ Bakara, 2/222.

⁶¹¹ bk. Ebu Dâvûd, Nikâh, 46,47.

⁶¹² bk. Buhârî, Hayız, 3-5.

⁶¹³ bk. Buhârî, Hayız, 4.

⁶¹⁴ bk. Tirmizî, Tahâret, 100.

⁶¹⁵ bk. Müslim, Hayz, 11; bk. Tirmizî, Tahâret, 101.

tutmaz, Kâbeyi tavaf edemez, secde yapamaz. Temizlenince oruçlarını kaza eder, namazlarını kaza etmezler. Ay halindeki kadın ile cinsel birliktelik bulunulamaz.⁶¹⁶

2.10. Kadının İftiraya Maruz Kalması

Eşi, hanımına zina suçu isnat eder, kadın kabul etmez ve tanık da bulunmaz ise bu sorun Nûr sûresinin 6-9'uncu âyetlerine göre lânetleşme ile çözülür. Bu husus Kur'ân'da şöyle anlatılmaktadır:

“Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri bulunmayan kimselere gelince onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşince defa da eğer yalancılardan ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi yani *Allah adına yemin etmesi* beşinci defa da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kadından cezayı kaldırır.”⁶¹⁷

Âyet-i kerîmeden anlaşılacağı üzere eşinin zina ettiğini veya çocuğunun kendisine ait olmadığını iddia eden, bu konuda şahitleri bulunmayan ve bu iddia eşi tarafından da reddedilen koca, hâkim huzurunda dört defa “Allâh şahit ben doğru söyleyenlerdenim”, beşinci defa da “eğer yalancılardan isem Allah'ın laneti üzerime olsun” der. Sonra kadın, dört defa “Allah şahit eşim yalancılardandır”, beşinci defa da “Kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabı üzerime olsun,” der. Bunun üzerine hâkim tarafların ayrılmalarına hükmeder. Lanetleşme sonucu ayrılık, Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'e göre bâin talâk ile boşama olur. Ebû Yûsuf ve diğer mezhep imamlarına göre, taraflar birbirlerine ebedî olarak haram olurlar; hiçbir şartla bir daha evlenemezler. Bu yemin ve lânetleşme erkekten iftira, kadından da zina cezasını düşürür.⁶¹⁸

⁶¹⁶ bk. Müslim, Hayız, 7; Ebu Dâvûd, Tahâret, 102.

⁶¹⁷ Nûr, 24/6-9.

⁶¹⁸ Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, *el-İhtiyâr Li Ta'li'l-Muhtâr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1975, c. III, s. 167-170.

3. KADIN, AİLE VE SOSYAL HAYAT

3.1. Toplum Hayatında Genelde Aile, Özelde Kadın Faktörü

İnsan cinsi, fıtraten toplumsallaşmaya amade yaratılmış ve sosyal olmaktan azade olamayacak bir varlıktır. Kadın ile erkek evlilik kurumu ile aile denen kolektif örgütü kurar. Aile en büyük toplumsal, hukuki ve ahlâki örgütlenmedir. Bu itibarla toplumun kalitesini aile birimi belirler. Zira aileler toplumun aynalarıdır. Aile ve toplum arasındaki bu korelasyon, hayatın bütün alanlarının vahiyle donatılması ve vahyin hayata taşınıp ailelere sirâyet etmesi ile de doğru orantılıdır.

Kur’ân-ı Kerîm, diğer alanlarda olduğu gibi ailesel ve sosyal hayatta âyet ve hadîslerle devrim niteliğinde değişiklikler yapmış, dünyevi ve uhrevi hayatı teminat altına alarak kadının sosyal, ailevî ve şahsî hayatını garantilemiş, ona toplum nezdinde itibar ve haklı bir ün kazandırmıştır. Bu itibarla İslâmî prensipler, emirler ve nehiyler ailede ne kadar makes buluyorsa kadın da o derece var demektir. Yani kadın, gerek toplum gerekse de aile nezdinde hak ettiği itibara Kur’ân sayesinde kavuşabilmiştir.

Sağlıklı bir aile oluşturmada kadının fonksiyonu yadsınamayacağı gibi o, aile içi ilişkilerde de önemli belirleyici roldedir. Çünkü toplumun mihenk taşı aile ise, ailenin kilit taşı da kadındır. İslâmiyet daha önce de anlatıldığı üzere gerek âyetlerle gerekse de hadîslerle aile hayatında kadına geniş bir alan tahsis etmiştir. “Ey İman edenler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...”⁶¹⁹ âyet-i kerîmesi bile başlı başına, kadın-erkek ayrımına gitmeden, aile kurucu bireylerin sorumluluğunun büyüklüğü ve ağırlığına delildir. Aile içi fonksiyonu ve yapıcı unsur olması hasebiyle kadın da etkin görevdedir.

3.2. Kur’ân’ın Önerdiği İdeal Aile Hukuku ve Sosyal Ahlâkın Oluşumunda Kadının Rolü

Toplumsal düzenin bozulması, toplumsal ruhun çürümesi ve toplumların çökmesinde savaş, istila, katliam, sömürge, darbe, soykırım, terör gibi etkenler başrolde olduğu gibi neslin ve geleceğin teminatı olan aile kurumundaki Kur’ânî zafiyet ve ahlâkî yozlaşma da en büyük faktördür. Toplum düzeninin sağlanması ise büyük

⁶¹⁹ Tahrîm, 66/6.

ölçüde imanî ve ahlâki yapıya, toplumsal sorunların çözümü de iman ve ahlâk yasalarına ve onların uygulanmasına bağlıdır.

“Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez. Allah herhangi bir toplumun başına bir kötülük gelmesini diledi mi, artık onun geri çevrilmesi mümkün değildir. “⁶²⁰ âyeti bunun en büyük delilidir.

Toplum ailelerden, aileler de fertlerden müteşekkil bir hiyerarşi içinde olduğu için toplumsal değişim birey bazında başlamalı, iman ve ahlâk oluşumunun temelleri ailede ebeveyn tarafından atılmalı; kadın, toplumsal bilincin inşasına katkı sağlama ve kimlik ve gelecek inşa etmede aktif rol oynamalıdır.

Bu noktada Hz. Ebubekir tarafından iyi yetiştirilen, Hz. Peygamber'in gözde eşi Hz. Aişe'ye değinmek yerinde olacaktır. O, Ebubekir gibi mümtaz bir babadan aldığı dindarlığı, talim ve terbiyeyi, ilmi ve yeteneklerini Kur'ân ve Sünnet'in merkez üssü Peygamber hanesinde kemalata erdirmiş, derinleştirmiştir. Evlat sahibi olmayan Hz. Aişe fakir ve yetim çocukları himaye etmiş, onları evlendirmiş, köle ve cariye azad etmiştir. Kadınlara namaz imamlığı yapmış, savaşımlara (Uhud, Hendek, Beni Mustalik) katılmış, savaşta (Cemel) komutanlık yapmış, siyasi, sosyal ve hukuki sorumluluk bilinci örneği sergilemiştir.

İfk hadîsesiyle, iftiraya uğrayan Hz. Aişe validemiz⁶²¹ hayatının en zor günlerinde eşi Hz. Peygamber'den aradığı desteği bulamadığından, yalnızca Allah'a hamdederek, bir duruş, bir duruş sergilemiştir.⁶²²

İfk hadîsesi çerçevesinde, henüz Resulullah hayatıyken onun beytinde dahi onun pak zevcesini ve müstesna yuvasını hedef alan çirkin iftira hadîsesi yaşanabildiğine göre; insanların her zaman böyle bir fitne hareketine maruz kalabilecekleri imkân dâhilindedir.

Kadın ve aile zaman zaman hedef haline gelebileceği için Müslümanların duyarlı ve bilinçli olmaları gerekmektedir. Bu tür aile birliğini derinden sarsan fitne hareketlerine ya da su-i zanna-insanları töhmet altında bırakacak suçlamalara karşı

⁶²⁰ Ra 'd, 13/11.

⁶²¹ Nûr, 24/12.

⁶²² Zerkeşî, Bedreddin, *el-İcabe, Hz. Aişe'nin, Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, çev. ve düzenleyen, Bünyamin Erul, 2. Baskı, Kitabiyat, Ankara, 2002, s. 28.

toplumsal hassasiyet geliştirmenin ciddi bir ikaz (ağır bir azap)⁶²³ gereğı olduğı da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Yine Hz. Aişe, o dönemin halifesinin (Hz. Ali) bazı icraatlarını beğenmediğı için ona muhalefet bayrağını açabilecek cesaretle olup, işler kızışınca toplumun yeniden ıslahı için askeri ve siyasi hareket lideri olarak tarih sahnesindeki yerini almış; yenilgi sonucu başarısızlığı tadınca da öz eleştiri yapmış, pişmanlığını dile getirmiş, toplumsal hayata sunduğı ilmî, içtimâî, hukûkî, ailevî vs. faaliyetler ile bugüne de yansıyan bireysel etkisini sürdürmüş, şartlar oluştuğunda müslüman bir kadının da, dînî, ilmî, sosyal ve siyasî arenada aktivist kimliğiyle en ön safta dahi varlık gösterebileceğini kanıtlamıştır.

Anlaşıldığı üzere Kur’ân’da kadınlardan istenen sadece evlere kapanıp çocuklarını yetiştirmek değıl, İslâm hukukunun kendisine tanıdığı hukuk çerçevesinde toplumsal faaliyetlerde (ilim irşad) de etkin ve faal olmasıdır.⁶²⁴

“Eğer Allah isteseydi hepinizi elbette ki bir tek inanç topluluğı yapardı. Ama O, dilediğinin yoldan çıkmasına imkân verir, dilediğini de doğıru yola iletir.”⁶²⁵ Geniş emel sahibi insan maalesef ibadetlerin içini boşalttı, ahlâki değıerleri tahribata uğrattı, şeytanın da süslü göstermesiyle dünya hayatının aldatmacılığında oyalandı,⁶²⁶ dünyevileşti. Hâlbuki dünyanın tek bir misyonu vardı: İmtihan sahası olmağı.⁶²⁷

Bu noktada Müslümana düşen, işlevsiz bir din anlayışından ziyade, iman, inanç ve ahlâk toplumu oluşturması ve bunu insanın bizzat kendi çabalarıyla yapmasıdır. Bilhassa bu, kadınların, ümmetin umudu çocuklarını filizlendirip meyveye durmalarını sağılamalarıyla, onları aile ve ümmet bilincine sahip, takva ve izzet üzere yaşamının rehber, öncü, hayırhah ve hayırla yâd edilecek bir nesil olmanın bilincinde yetiştirmeleriyle mümkün olacaktır.

Toplumların tevhid, iman ve inanç bakımından çölleşmeye gittiğı, ahlâki meşruiyetin akamete uğradığı bir çağdayız. Birileri bu çağı uzay çağı dese de aslında ilim, irfan, kùltür, medeniyet ve ahlâk açısından yontma taş devrini idrak ediyoruz.

⁶²³ bk. Nûr, 24/11.

⁶²⁴ Zerkeşî, Bedreddîn, s.31.

⁶²⁵ Nahl, 16/93.

⁶²⁶ bk. Tevbe, 9/37; Enfâl, 8/48.

⁶²⁷ bk. İnsân, 75/2; Mùlk, 67/2; Enbiyâ, 21/35 Kehf, 18/7.

Bu bağlamda aile yapısının ana unsurlarından biri olan kadının; her türlü ahlâksızlıkla mücadele etmek ve Kur'ân'ın getirdiği hukuk temelli erdem ile ahlâk eksenli insan, aile ve toplum modelini hayatiyete geçirmek için ilkeli, istikamet sahibi, bilinç ve duruş ölçüğü geliştirmesi tüm zamanlarda olduğu gibi bugün için de hayati önemi haiz bir husustur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KUR'ÂN MEDENİYETİ İLE BATI MODERNİTE ARASINDA KADIN VE AİLE

21. yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına yaklaştığımız tekno-bilişim çağı, üstün zekâlı dâhi gençler üzerinden teknokentler, siber fiziksel sistemler, 4.Sanayi devrimi, giyilebilir sağlık teknolojileri, silikon vadileri, sürücüsüz araçlar, 3D yazıcılar, biyo-medikal parklar, bilim park'lardaki teknolojik çalışmalar ile akıllı, bilimi ve teknolojiyi önceleyen gelişmelere sahne olurken; din, kültür ve eğitim dünyamızda, konformizmi, kapitalizmi, ırkçılığı, eğlenceyi ve tüketim eksenli bir hayatı dayatmaktadır.

Küresel bir köye dönen dünyamızda atının inanç ve değerleri yok eden maneviyat düşmanı, yönü kesinlikle reddedilmelidir. Zira batı ailesiz, dahası ahlâksız, inançsız, imansız, tektipleştirilen, tek merkezden yönetilen bir yeryüzü oluşturma çabasındadır.

Bu noktada en güzel ütopyaların, düşlerin bir sonu olduğu gerçeğinden hareketle, varlığı tartışma konusu haline gelen aileler ve problemin varlık zeminini oluşturan kadın ve erkeğin, mesuliyet duygusu ve ahlâkı ile bireysel gayretlerini arttırması gerekmektedir. İdrak, zihniyet, vicdan ve izan dolu davranışlar sergilemesi, hazırcılığa değil üreticiliğe dair beceri ve yetenek geliştirmesi, tevhidî ve ahlâkî donanımlardan azami derecede istifade ederek, bulunduğu pozisyonu kıymetli ve faydalı hale getirmesi son derece fayda mülâhaze etmektedir.

1. MODERN AİLEYE DÖNÜŞÜM VE DEĞİŞİM SÜRECİNDE KADIN

1.1. Modern Dünyada Kadın Olmak

Moda ve modernite her şeyi yeniden kurgulamış yeni hayat tarzları yeni anlayışlar, yeni imaj ve prestijler, yeni statüler, yeni nesil anneler ve çocukları türetmiştir. Tüm zamanlardan farklı olarak anne ve çocuklarında modern zamanlara özgü bir marjinalite ve aşırı uç kişilikler söz konusudur.

Fedakârlık ve kanaatkârlık bir yana hep daha fazlasını isteyerek kifâyetsiz muhterislikleri ile erkekler üzerinde baskı unsuru olan, kişisel gelişimi yeterli olgunluk düzeyine erişememiş kadınlar, çocuklarını tabletlere, akıllı telefonlara ve avmlere mahkûm edip kendisi dizileri, evlilik, yemek ve kadın programlarını takip ettiği kadar çocuklarının sosyal ve ahlâkî gelişimiyle alâkadar olmayan, whatsapp durumu, Instagram ve Facebook hikâyesi, Twitter'da TT (Trending Topic) olma ve dizi izle-

meşe gösterdiği hassasiyet, tahammül, itina ve konsantrasyonu maalesef çocuklarına ve eşlerine göstermeyen yeni nesil anneler mevcuttur.

Oysa annelerin; dünyayı mamur etmede erkeklerle aynı hak ve sorumluluklarla memur kılındığını ve aile içinde ise adeta manevî mimar olarak yaratıldığını hatırlaması, çocuklarını da yarınlara hazırlayacak hatta erkek çocuklarını bile kendisinin yetiştirdiğinin farkında olacak bir bilinç düzeyine ulaşmanın yollarını araması gerekir.

1.2. Günümüz Sekülerist Dünyasının Eş Profili

Sosyal medya kitleleri, kadın üzerinden değişime, bozguna uğratmaya çalışmış, kadını para ve eşyanın esiri yapmış, insanlar var olma sebeplerini paraya, mala, mülke ve güzelliğe dayandırır olmuşlardır. Kadın kuşağı, gelin-kaynana ve evlendirme programları ile aile kavramı dejenere olmuş, hadîs-i şerîfte tavsiye edilen eşlerin birbirlerini kıskanması⁶²⁸ ise ailevî kriz sayılarak erkeklerin eşlerini sakınması bile yadırganmış, hatta materyalist bir dünyada konfor içinde bir yaşamı tercih eden modernist birey için evlilik bir züll, bir külfet, bir yük haline getirilmiş, böylece hayata adeta ruhsuzluğun, boş vermişliğin ve ahlâksızlığın çökmesi çağımızda sık görülen vakayı adiyelerden biri olmuştur.

İlim, irfan ve ahlâka bu derece yabancılaşmış, Kur'ânî hakikat ve Hz. Peygamberin sünnetine ters düşen bu çarpık zihniyet, imaj takıntısı, saygınlık kaygısı, statü tapıntısı, itibar sarsıntısı içinde bocalayıp durmuş, ne bugün ne de gelecek adına umut vaad eder olmuştur.

1.3. Günümüz Modernist Dünyasının Genç Kız Profili

Aileyi hedef alan Batılı emperyal ülkelerin sinema,dizi, internet, (tiktok, watpad gibi telefon ve bilgisayar uygulamaları) ve kpop ve bts müzik grubu (projesi) üzerinden kendi kültürsüzlüğünü, cinsiyetsizlik, kolay cinsiyet değiştirme ve eşcinsellik fikrini empoze etmesinden genç kızlar da hisselerine düşeni almışlardır. Bu rüzgârın etkisiyle genç, aile, mahremiyet kavramına yabancılaştırılmış hatta düşmanlaştırılmıştır. Öyle ki mahrem anlar ve anıların paylaşılması ve 18 yaşına gelip bakire kalınması kınanma vesilesi olmuş, DNA testlerine başvurudaki artış skandal

⁶²⁸ bk. Heysemî, Nûreddin, Nikâh, 7725, c. 7, s. 609.

boyutlara ulaşmış, ailesiz bir gelecek, ebeveynsiz çocuk ve genç tasarlanmış, dinî inanca meyilli olanlar ise yeşil sosyete, yeşil feminist, yeşil popçu olarak yaftalanmış, kutlu neslin mümessili olmaya aday gençlik hayali ve kültürel hafızalarımızda ve geleneğimizde var olan milli ve manevî değerlerimiz insan hayatını kökten değiştirecek projelere kurban edilmiş, gençlere kukla, dahası ceset muamelesi reva görülmüş, ben yaşamadım onlar yaşasın, ben görmedim onlar görsün diyerek ilgi obezi, histerik kişilik bozukluk sahibi, kendini dünyanın odağında zanneden, tecrübesiz gençlik istedikleri gibi yönlendirilir olmuştur.

2000 yılı sonrası çocuklar, Z kuşağı çocukları olarak nitelenmiş, dijital nesil ipad kültürü, yeşil kuşak youtube, facebook, intagram, tweeter, snapchat fenomenleri ve çağımızın harikası bilgisayar, akıllı telefon ve cihazlarla çok meşgul edilmiş, büyüklerden utanması ve arlanması olmayan terbiye yoksunu, hatta kriminal potansiyele yüksek, suç dosyası kabarık, en sanatsal ve tek sosyal faaliyet alanı elindeki cep telefonuyla sosyal medya olan, mesaj fetişişti-asosyal, özgür düşünme yetilerini kaybetmiş, eleştirel düşünce kabiliyeti ve karar alma inisiyatifleri olmayan, mukayese ve muhasebe kabiliyetinden yoksun, fakat moda, marka, güzellik, bijuteri ve kozmetik sektörünü kalkındırmada maharetli, nefis, şeytan, çevre baskısı ve kuşatması altında bocalayan, majör depresif bozukluk tanımlı psikolojik sorunlar içerisinde boğuşan ser-seri mayın bir gençlikle karşı karşıyayız.

Aslî ve zarurî ihtiyaçların algı operasyonları ile adeta metamorfoza uğradığı bir zamanda gençleri, salt akademik bilgiyle değil, zihinsel bilgilerle donatmak, onları daha çok tüketmeyi, lüksü, israfı, savurganlığı, markacılığı, hazırcılığı, kolaycılığı ihtiyacı olduğu için değil, dostlar alışverişte görsün hesabına alışverişi adeta dayatan alışveriş bağımlılığından kurtarmak her Müslümanın sorumluluğundadır.

1.4. Ahlâkî Bir Sorun Olarak Kadını Gösterişçiliği

Sanayi inkılabı ile birlikte esen rüzgârdan en çok kadının nasibini alması ve çalışma hayatında varlık göstermeye başlaması, eş ve anne olmaya çalışırken bir yandan da ondan aktif ve verimli bir çalışan olmasının beklenmesi asrımızın sosyal vakıasıdır.

Kalite ve marka sektörü ürünler, reyting, tanıtım ve reklamlarla bayram edip vazgeçilmezliklerini ilan ettiği, kadınların güzellik yarışmalarından, moda ve güzel-

lik dergilerinden çıkmış gibi sokaklarda dolaştığı bir zamanda, her şey görünür olmaya, gösterişçiliğe endekslenmiş, teşhir edilmeyen hiçbir şey, aslında hiç bir zaman var olmamış ve hiç yapılmamıştır; göze sokulmayan, duyurulmayan, retweet ve takipçi sayısının az olduğu, durumlarda-hikâyelerde paylaşılmayan, beğeni almayan, tıklanma rekorları kırmayan, selfie çekilmeyen yardım ve iyilik aslında hiç yapılmamıştır, hissi uyandırılmış; bu şartlarda kadınların ulaşılabilir olması kolay olduğu için de hiçbir albenileri, mahremleri, özelleri, özellikleri kalmamıştır.

Moda, markacılık ve modernizmin dayattığı belki de en muzdarip olduğumuz müzmin hastalığımız, ahlâksızlığın kusursuz temsilciliğini yapan, kadını cinsel bir meta olarak gören, etik ve ahlâkî değerlerimizi üç kuruşluk paye biçip onları azaltan, eriten, bitirip tüketen, avm, kuaför, estetik ve güzellik salonu anlayışı, özel hayatlarının her safhasını açıktan açığa anlatmaktan adeta yaşatmaktan hayâ ve utanç duymayan, çıplaklık ve yoldan çıkmışlığı takdis eden, uryanlık kültüne tapınma eğilimleri, modern dünya önermeleri ve dayatmalarıdır.

Moda önerileri, stil danışmanlığı, en şık olma yarışı, kombin oluşturma, sıra dışı tasarım, minimallik gibi maddelerin gündemde tutularak değerlerin nakde çevrildiği, alışveriş ajandalarının açıldığı, içi boş altı doldurulmamış farazi aldatmalar ve oyalanmalarla şişme özgüven sahibi yapılan kadının da kıyafetinin de kimliksizleştirilip itibarsızlaştırıldığı, uç tarzlar, son trendler söylemlerinin yaygınlaştığı bu ortam belki de son noktadır.

1.5. Kur’ân ve Sünnet Neslinin Vasıfları

İyi bir insan iyi bir terbiyeden geçerek yetişir. Aile de bir yönüyle bireyin kendini bulması diğer yönüyle de topluma açılıp sosyalleşmesi için önemli noktadadır. Henüz bebekken gözlerini aile ortamına açan çocuğun terbiyesi, yön belirleyici olan ailenin, aile içinde ise daha ziyade kadınların ve annelerin uhdesine tevdi edilmiş görevlerdendir.

Çocukların ilim, irfan gibi faziletleri içselleştirdiği millî, manevi ve ahlâkî değerlerle kimlik ve şahsiyetlerinin şekillendiği aile, toplumun minyatürü, prototipi ve onun varlığının ve devamının en güçlü argümanıdır.

“Hani bir zamanlar biz İsrâiloğullarından, “Sadece Allah'a ibadet edeceksiniz, anne ve babaya, yakın akrabaya, yetimlere ve fakirlere ihsanda bulunacaksınız" diye

kesin söz almış ve “insanlara iyi ve güzel söz söyleyin, namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin.” diye emretmiştik. Sonra ey Yahudiler! Siz, azınız hariç sözünüzden dönmüştünüz. Sizler hâlâ yüz çeviren kimselersiniz.”⁶²⁹

Çocukların; merhametli, vicdanlı, magazin ve mâlâyaniden uzak, iyiliksever, öz bakım becerilerini kazanmış, ciddi bir öz eleştiri ve özsaygı kültürünü özümsemiş, kendi iç huzurunu sağlamış, çevresiyle barışık, onlara duyarlı, inanç ve değerlerinin yılmaz savunucusu olan tüm seküler özentileri elinin tersiyle iten, nitelikleri haiz yetiştirilmeye ihtiyaçları vardır.

Toplum mühendisliği ve algı operasyonları ile Müslüman lokasyonun yönlendirilmekte olduğu günümüzde kültür ve medeniyet göstergeleri; sanayileşme, batılaşma ya da konfor değildir. Asıl mesele nitelikli, ahlâklı, imanlı, nesillerden ve insanlardan olmak, ideal Müslüman olmak, örnek neslin örnek şahsiyetlerinden olmaktır.

Çünkü Müslümanlık belli kalıplarla sınırlandırılmayacak kadar geniş ve ulvî bir dönüşüm şekli ve kalıpsal ritüel ve ibadetlere sığdırılmayacak kadar derinlikli bir varoluş hikayesi ve mücadelesidir.

“Yaptığınız işlerden muhakkak sorulacaksınız.”⁶³⁰ âyeti minvali üzerine insan; ıslah, inşa, ihya ve imar sorumluluklarından azade edemez kendini. Onun varlığı kendi inisiyatifıyla olmadığı gibi yokluğu da elinde değildir. İnsan bu hayatta alelade bir figüran olmadığı gibi, onun hayatta oluşuna ulûhiyet iddiasını hatta kırıntısını karıştırmaması da doğru değildir. İnsanın kendisini merkezde konumlandırarak çevresiyle ast üst ilişkisi kurması ayrı bir şey, değerlerimizin sahip olduklarımızın farkında olarak onların hakkını vermek ayrı bir şeydir. Bu ince çizgiyi kaçırmamak gerekmektedir.

1.6. Umudun Simgesi, İffetin Sembolü Olarak Özlenen Kadın

Müslümanın en kutsal ve dokunulamaz değeri olan iffet ve namus konusu, Kur'ân ve Sünnet'in titizlikle üzerinde durduğu erdemlerdendir. İslâm dini, muhtaç oldukları halde iffetlerinden dolayı ihtiyaçlı oluşlarını gizleyip başkalarına el avuç

⁶²⁹ Bakara, 2/83.

⁶³⁰ Nahl, 16/93.

açmayan,⁶³¹ zengin ve güzel bir kadının “hadi gel!” teklifine “Allah’a sığınırım...” diyerek reddeden⁶³² kimsenin tutumunu, iffetli duruşa güzel bir örnek olarak verirken, evlenme imkânı bulanlardan gözlerini haramdan sakınmalarını ve iffetlerini korumaları için evlenmelerini istemiş,⁶³³ evlenme imkânları olmayanlardan ise Allah lütfundan ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetlerini korumalarını tavsiye etmiştir.⁶³⁴ Hiçbir şeyden habersiz iffetli kadınlara zina suçlamasında bulunmayı⁶³⁵ Allah’a şirk koşmak ve adam öldürmek gibi büyük ve helake uğraticı günahlarla beraber zikretmiştir.⁶³⁶

“Evlendirin!”⁶³⁷ “Evlenmeye güçleri yetmeyen kimseler, Allah kendilerini lütfu ve keremi ile zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar.”⁶³⁸ ve “Eğer iffetli yaşamak isterlerse dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için genç kızlarınızı fuhşa zorlamayın.”⁶³⁹ âyetleri, iyi ahlâklı, iffetli ve evlilik hukukuna riâyet edebilecek durumda olanların kendi hallerine terk edilmemesi gerektiğini ifade eder.

Resulüllah (s.a.s.), insanların gıybetini yapan ve namuslarına göz dikenlerin cehennemde “bakıra dönüşmüş tırnaklarıyla yüzlerini ve göğüslerini tırmalama”⁶⁴⁰ gibi korkunç bir akıbetle uğrayacakları uyarısında bulunmuş, insan onuruna, namus ve şerefine dil uzatma ve iffetsizliği kerih görmüş, “zina etmek istiyorum” diye dert yanan gence, “Allah’ım! Bu gencin günahlarını bağışla, kalbini temizle ve iffetini koru!”⁶⁴¹ diye dua edip onu kazanmaya, onu bu nefsanî kötü duygulardan kurtarmaya çalışmıştır.

2. AİLENİN ÇEKİRDEK AİLEYE DÖNÜŞÜMÜ

2.1. Çağın Getirilerinin Yol Açtığı Duyarsızlıkla Feda Edilen Evlilikler

İnsanoğlu, modern çağda içinde bulunduğu hayat tarafından adeta çepeçevre kuşatılmış olup dünyevileşme salgını ile mücadele etmektedir. Günümüz insanı, mo-

⁶³¹ bk. Bakara, 2/273.

⁶³² bk. Yûsuf, 12/23.

⁶³³ bk. Buhârî, Savm, 10; Müslim, Nikâh, 3.

⁶³⁴ bk. Nûr, 24/33.

⁶³⁵ bk. Nûr, 24/4.

⁶³⁶ bk. Buhârî, Vesâya, 23; Ebu Dâvûd, Vesaya, 10; Komisyon, *Hadislerle Evlilik*, s. 96.

⁶³⁷ Nûr, 24/32.

⁶³⁸ Nûr, 24/33.

⁶³⁹ Nûr, 24/33.

⁶⁴⁰ Ebu Dâvûd, Edeb, 35.

⁶⁴¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 257.

dernitenin dayattığı yaşam biçimini merkeze alarak, dini değerlerini bu verilere uydurmaya çalışmaktadır. Başka bir ifade ile dünyevî alanı olduğu kadar dinî alana hükmetme, o alanı da düzenleme cür'etini göstermiştir. Dış sesler insana her şeye sahip olabileceğini fısıldamakta bunun mümkün olmadığı durumlarda da imitasyon imdata yetişmekte, insanları avutmakta üstün hüneler sergilemektedir. Bu anlayış manevî alanda kendini göstermiş, din, kimine göre geri, kimine göre zorlu, kimine göre ulaşılamayacak kadar uzak bulunmuş, ama fitratı gereği de dine olan ilgisi tamamen kesilmemiş, ara formül olarak imitasyon din icat edilmiş, böylece dini inanış ve yaşayış modern hayata intibak ettirilmiştir. Ancak sonuçta imitasyon din ile avunanlar hiçbir zaman tutarlı olamayacakları için dünya ve ahiret hayatının hakkını veremeyip hüsrana uğrayacaklardır.⁶⁴² Allah Resulü, “Ya Rabbi! Beni göz açıp kapayıncaya kadar, hatta ondan daha kısa bir süre içinde dahi nefsimle baş başa bırakma”⁶⁴³ diye dua ederek Müslümanları yönlendirmiştir.

Dünyevileşme sürekli bir tehdit sebebi olarak insanın karşısında durmaktadır. Dünyevî heves ve arzuların o zehirli ve toksik etkisi yalnızca bireylere zarar vermekle kalmamakta, aile ve sosyal hayatı da etkisi altına alarak toplumları yönlendirip manipüle etmektedir. Aile; modernizm, sekülerizm, emperyalizm ve kapitalizm gibi akımların anaforuna kapıldığı gibi teknolojinin bilinçsiz kullanımı ile de çağın ruhunu yakalayamama gibi unsurlardan da olumsuz etkilenmektedir. Popülist kültür ile aile bağları hızla çözülmeye yüz tutmuş, insanı dolayısıyla da aileyi çok ciddi tehdit altına almıştır. Aile sığınılan ve güven duyulan bir alan değil de tereddüt edilen, kaçınılan, istismar edilen, güven vermeyen ve tekin olmayan bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır.

Modern hayat insanı bireyselleştirmiş, yalnızlaştırmış, evliliğin niteliğinden kalitesinden ödün verilmiş, batıl ve onun ürünü Batı zihniyeti bilhassa internet vasıtasıyla ruhsuz, ahlâk yoksunu, güvensiz, bencil, niteliksiz, yetersiz, vurdumduymaz, sorumsuz bir nesil yetiştirme gayesi gütmüştür.

Günümüzde aileye dair kadınlar ve çocuklar üzerinde çok oyunlar oynanmaktadır. Aileler, özlerinden koparılmış, GDO'lu ürünlerle genetikleri değiştirilmiş,

⁶⁴² Öğüt, Salim, *Modern Düşüncenin İslâm Anlayışı, Dini Özünden Koparmadan Okumak*, Rihle Kitap Yayınları, İstanbul, 2013, s. 31.

⁶⁴³Ebu Dâvûd, Edeb, 101.

kimyaları bozulmuş, özgürlüklerinden eser kalmamış, tutsak zihniyetli taklitçi bir tüketim toplumu oluşturulmuş, eşlerin birbirleri ile iletişimi para ya da kredi kartı üzerinden yürütülmüş, ırkçılık, eğlence ve tüketim üzerine bir hayat kurgulanmıştır.

2.2. Aileyi Tahrip Çalışmaları

Aile, tarihin en eski ve köklü müessesesidir. Değişik zaman ve mekânlarda değişik görüşler kazanmasına rağmen aile daima var olagelmıştır. Aileyi çökertmeye ve hatta yok etmeye yönelik bütün teşebbüsler sonuçsuz kalmıştır. Çünkü aile fonksiyonları dipdiri olan ictimai bir müessesedir.⁶⁴⁴

Aile müessesesini hedef alan, nüfus planlaması, doğum kontrolü gibi projeler de hayata geçirilmekte, kısırlık ve eşcinsellik yayılarak nesiller ve gelecek yok edilmeye çalışılmaktadır. Dizilerde ve reklamlarda hatta kadın ve evlendirme programlarında nikahsız birliktelikler özendirilmekte, evli ve eşli olmak, eşine bağlı olmak kompleks konusu yapılmakta, sanal aşk, sanal âlem tanımlamalarıyla gayr-i ciddi ilişkiler normalleştirilip toplum nezdinde kabul görmesi için ne gerekiyorsa yapılmaktadır.

Her devrin kendine ait imtihan araçları ve yöntemleri vardır, bu devrin imtihanı sosyal medyadır. Aslında bir paylaşım ve etkileşim aracı olan sosyal medya ve basılı yayın, kitleleri yönlendirme ve manipüle etme işlevi görürken aynı zamanda güçlü ve etkin bir propaganda ve dezenformasyon potansiyeline sahiptir. Günümüzde Medya aile için çetin bir imtihan, kadın için ise adeta hayat memmat meselesi haline gelmiştir.

Aile olgusu belki de tarihinde örneğine pek rastlanılmayan bir şekilde merkezden çökertilme ve kaleyi içten fethetme tahribat, tahrifat ve imha hareketlerine sahne olmaktadır. Özellikle bazı televizyonlar ve sosyal medya, aileyi boy hedefi yapmakta adeta bitirmek için and içmiş durumdadır. Aile ve evlilik kavramları yok sayılmakta, fuhuş normalleştirilmekte, sigara, alkol, uyuşturucu ve madde bağımlılığı gençler arasında yayılmakta, müzik delisi, futbol fanatiği, dijital oyun düşkünü olan gençler yaygınlaşmaktadır.

Yapay zekâ, cyborg, android, robot, çip, yazılım, donanım velhasıl teknik-bilim çağında olduğumuz bu zaman diliminde tüketim kültürünün esir alıp köleleş-

⁶⁴⁴ Arvasi, Seyyid Ahmet, s. 6.

tirdiği ailelerde anne ve babalar, aktif olarak iş hayatında var olma mücadelesi verdikleri için evlerine zaman ve enerji ayıramamaktadır.

İnsan çocuklukta akran zorbalığıyla, iş hayatında mobbinge, yetişkinliğinde mahalle baskısı ile önce karikatürize edilmekte, itibara gölge düşünce vurucu darbe olarak önce terörize sonra da pasifize edilmektedir. Düşünen, anlamlandıran, kavrayan bir varlık olmaktan çıkıp sadece tüketen, eğlenen ve popüler kültüre boyun eğen çağdaşlık ve modernistlik maskelerine bürünen, kendi düşmanı ile benzer özellikler gösterip aynı safta olmaktan yüksünmeyen bir varlık haline getirilmektedir.

2.3. Model Olması Gereken Aileler

İslâm medeniyetinin incisi olan ailelerin ve evlerin Kur'ân'ın hayat bulduğu, nefes aldığı mekânlar olması, huzur ve sükûn yeri ve bir ibadet mahalli olması; aile bireylerinin ise bireysel gayretlerini arttırarak toplumu yeniden dizayn edecek referans ve zihin kodlarına, o selim fitrata sahip olması, dinî referans ve ölçüler eşliğinde çocuklarını şekillendirme potansiyeline sahip anne ve babalar, onların iman, ahlâk ve karakter gelişimlerini hakikat ekseninde biçimlendirmesi Kur'ân ve Sünnetin o en yüce değerlerinden ve temel hedeflerindendir.

Aile kurucu üyeleri olan kadın ve erkeğin bütün bu ıslah, inşa, ihya ve imar sorumluluklarını bilgileri ve yetenekleri oranında yerine getirebilmeleri için önce kendilerini gerçekleştirmeleri ve varoluş anlamlarını iyi idrak etmeleri gerekmektedir.

Asrımıza damgasını vuran kitle iletişim araçları, sosyal medya ve sekürleşmenin, aile hayatı ve aile hayatında kadın, denilince akıllara getirdiği tahammülsüzlük, şiddet, istismar ve boşanmadaki yüksek payları dikkatle değerlendirilmelidir. Bu mefhumlar akla hak, hukuk, adalet, insan hakları, merhamet, huzur gibi insanî hasletleri getirmelidir. Ailenin birleştirici bütüleştirci taraflarına önem verilmeli; aileler dağılmaya, çözülmeye mahkûm edilmemelidir. Kur'ân ve sünnet dairesinde bir aile ahlâkı ve ahkâmı için dönüş fitrata, yöneliş asr-ı saadete olmalıdır.

SONUÇ

Hayatın öznesi olan insanlar, aile özelinde topluluk genelinde yaşamak üzere yaratılmıştır. İnsanların ve toplumların yüksek evrensel gaye ve emellerine, yüce ideal değerlerine ulaşmasının yolu aile durağından geçmektedir. Aile ve toplumda, düzenin korunması ve ilahî sistemin hâkim olması, çıkabilecek sorunların önüne geçilmesi, kaos çıkmaması, ahlâksızlığın yayılmaması, insanca bir hayatın hüküm sürmesi için en baştan itibaren tedbir alıcı, disipline edici normlar, belirli kural ve ilkeler konması Kur'ân'ın hedefidir. Yüce Allah, “Biz her toplum için uyacakları dinî kurallar ve ibadet usulleri belirledik.”⁶⁴⁵ âyetinde belirttiği gibi bu ilke ve kuralların en başında aile hayatı gelir.

Bu çalışma ile hedef ve gayemiz, bu öğeler perspektifiyle yaratılış gayesine aykırı olmayacak bir şekilde aile kurumunun temellerini sağlamlaştırarak ahlâksızlık, aldatıcılık ve sahteliklere karşı toplumu yeniden yapılandırmak, aile hayatında Müslümanca kadın duruşu sergilemenin yollarını tespit ederek kadın, aile ve sosyal ahlâkı en makul ve meşru bir hakikat olan vahye dayandırıp sağlam bir düzleme taşımaktır.

Çalışmamızda çağımızda yaşananlar nasıl anlamlandırılmalı, din hayata nasıl egemen kılınmalı, ümmet vahiyle tekrardan nasıl buluşmalı, deizm, ateizm, terör, uyuşturucu, dünyevileşme, intihar, pedofili, eşcinsellik gibi sapkın ve zararlı akım ve bağımlılıklarla nasıl mücadele edilmeli, onların üstesinden nasıl gelinmeli, sorularına cevap aranmış; şahsiyet, ahlâk ve iman yönünden kemalata ulaşılma ve Hz. Peygamber'in yaşadığı Kur'ân hayatının kadının aile hayatındaki referans olma özelliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Cahiliyye devrinde kız çocukları diri diri toprağa gömülüyordu, insanlar eşya gibi alınıp satılıyordu. Bugün de cinsel istismar, şiddet, kürtaj, çocuk işçiliği, intihar ve uyuşturucu gibi bazı bağımlılıklarla, sosyal, görsel, işitsel medya planlı kurguları ve sübliminal mesajlarıyla, insan göçü ile insan ticareti kavramlarıyla, insansı robot, robotik insan, indigo ve kristal çocuk hayalleri ile çalışmalarıyla insanlar felakete sürüklenmektedir.

⁶⁴⁵ Hacc, 22/67.

Araştırmamız ile Kur'ân öncesinin modern çağda yeni sezonda yine yeniden sahnede olduğu gözlemlenmiş, ahlâkî bozulmaların temelinde gösterişsel ve sanal bir dindarlık ve güç zehirlenmesi hastalığı, kontrolsüz, dizginsiz teknolojikleşme ve dünyevileşme temayülü görülmüştür.

Kur'ân'ı Kerîm'in insanların bir erkek ve kadından var olduğu gerçeğini haykırmasına ve toplumun yarısının kadın olmasına rağmen, insanlığın kadın-erkek denkleminde hapsedildiği, bu denklemden çıkış noktalarının aranması gerektiği ve hayatın bütün alanlarında cins farkının gözetilmemesi gerektiği dillendirilmeye başlanmıştır.

Tarafların, en temel insanlık görevlerinden uzaklaştırıldığı, kadın-erkek hatta çocuk vücudunun teşhir edildiği, artık sadece kadın veya erkeğin değil çocukların da cinsel obje olarak kullanıldığı, nefsin ve neslin muhafazasının zorlaştığı, toplumun dokusunu-ahengini bozan yaklaşımlar ve zararlı akımların hız kazandığı böyle bir ortamda yeniden kadını gündemimize alma ve onun en çok varlık gösterdiği, kişilikleri inşa ettiği alan olan aileye yer açma, durumuna gelinmiştir.

“Bir toplum kendisindekini değiştirmedikçe Allah onlarda bulunanı değiştirmez.”⁶⁴⁶ Toplumun değişmesi dönüşmesi ise eğitimin ilk basamağı olan ailedeki terbiye ve manevî zenginlikle mümkündür. Kur'ân toplumunun uyanışında, kurtuluşunda, saadet asrına dönüş hedefinde ailenin dolayısıyla da kadının büyük rolü olduğu gerçeğinden hareketle kadınların, en başta cinsel kimlikleri hassasiyetle korunmalı ve cinsiyetsizleştirme propagandalarına karşı uyanık olunması ve ailelerin kıymetinin bilinmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Bütün zamanlarda aile için pek kıymetli bir misafir olan çocuk nimetinin, sevgiden yoksun bir dille, doğru olmayan bir üslupla, basmakalıp, delilsiz ve mesnedsiz bilgilerle, sağlam ve sağlıklı olmayan verilerle doğru istikamete ulaştırılamayacağı anlaşılmış, yeni neslin sadece evden, aileden beslenmediği, bugün için dijital ve teknolojik dünyanın eskiye nazaran tesirinin çok daha fazla açığa çıktığı müşahade edilmiş, kuşak çatışmalarının yaşanmaması için kadının fazladan çaba sarf etmesi gerektiği çıkarımında bulunulmuştur.

⁶⁴⁶ Ra 'd, 13/11.

Çalışmaya başlamadan önceki esas gayemiz ve kalkış noktamız, ailede güveni, fazileti, ahlâkı, hukuku kısacası hayatı kaybettiğimiz, kadın olsun erkek olsun insanda, insaniliği arayıp bulamadığımız günümüz dünyasında, hayata fitrî boyuttan bakarak, rotasından sapan insana aslî görevini hatırlatmaktır.

Bu araştırmada, tarihi ve dinî perspektiften okumalar yapılarak ailevî ve kadınsal anlam, ideal ve değerlere Kur'ân perspektifinden geniş açıyla bakılmaya çalışılmıştır. Yine bu çalışmada, kapsam ve içeriğiyle aile bilincinin günümüz gerçeklerinden sapmadan din üzerinde temellendirilmesine itina gösterilmiş, İslâmî öğreti ve tevhidi terbiye üzerine bina edilmiş bir aile ahlâkı oluşturup geliştirmek için kadınların bu husustaki yüksek paylarına dikkat çekilmiştir. Ayrıca bu incelemede, kadın cinsi üzerinden aile mefhumunun nasıl algılandığına dikkat çekilmiş, kadının her hamlesi, hayra, iyiliğe ve kulluğa dair her çabası, aile bireylerinin tecrübe hanesine eklenerek karakterlerin oluşmasını temin eden husus olarak addedilmiştir.

Kadın ve ailenin, Kur'ân ve Sünnet'in değer sistemi ve esaslarıyla çelişmemesi, İslâm dininin temel dinamikleri çerçevesinde olması gerektiği, nebevî bir tavır, bir yaklaşım geliştirmesi, Kur'ân dışı daha vahimi Kur'ân karşıtı batı ve batıl değil, hak ve hakikatin referans alınması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Kur'ân ve Sünnet'in insan ve ailenin gelişimine olumlu katkısı bütün zamanlarda yadsınamaz bir gerçek olduğundan hareketle; insan nezdinde- kurum bazında hayatın tüm alanlarının vahiyle anlamlandırılması, Hz. Peygamber'in bilhassa aile hayatına dokunuşlarının ve aile hayatının izlerinin sürülmesi gerektiği kanaati serdedilmiştir.

Konu; İslâmî usuller çerçevesinde kadın ve aile, Kur'ân'ın evrenselliği, ebediliği, içerik zenginliği, derinliği ve kapsayıcılığı çerçevesinde araştırılmıştır.

Ahlâktan, faziletten ve fitrattan yüz çeviren, kopan, uzaklaşan kadın ve erkeğin yeniden Kur'ân ile buluşturulup barıştırılması, fitrata en yaraşır hale getirilmesi, ardından dünya ve ahiret saadetine ulaştıracak İslâmî kimliğe sahip olmanın yollarının araştırılması gerektiği kanaati vurgulanmıştır.

Kur'ân ve Sünnet perspektifinden varılan son noktada istisnalar kaideyi bozmamakla birlikte kadınlar erkeklere göre daha duygusal ve naif, erkekler duygularına daha hâkim, kadınlar daha heyecanlı erkekler daha soğukkanlıdır. Bu itibarla genel

aile düzeninden, dinî ve ahlâki gelişiminden, eğitiminden; evin ibatesi, iaşesi, iradesi, idaresi, koruyuculuğu ve yükümlülüğü bakımından erkeğe yüksek pay ayrılmakla beraber kadın ve erkek sorumluluğu paylaşmakta, kadın da yaratılış gerçeği oranında bu mücadelede aktif rol oynamaktadır. Rabbimiz Allah, başta ailevî esaslarda erkeği birinci derecede sorumlu tutarken ondan kadının üzerinde baskı, manipülasyon, hegemonya veya üstünlük kurma mekanizmasını işletmesini istememiş, birbirlerine veli, dost, sırrına ortak ve dayanak olmalarını emretmiş, onlardan istişare, işbirliği ve dayanışma içinde bir geçinme sanatı ile geçim ehli, denge, istikrar ve değer sahibi olmalarını istemiştir.

Her kurumun bir idarecisi vardır, aile kurumunun da genel anlamda yöneticisi erkek, erkek olmadığına ise kadındır. Bunu söylerken amacımız erkeğe karşı kadını kışkırtıcı ya da cinsiyetçi tavırlar takınmak değil, yaratılış ve edimleri çerçevesinde az bir nimet olmayan aile hayatının gayesine uygun idaresidir. Bu da yaşamın düzen idamesini ve dinin hakkıyla ikamesini beraberinde getirecektir. Zaten dinimizin derdi farklılıklar veya farklı cinsiyet rolleri ya da onları çatıştırmak değil, ahlâksızlıklar, adaletsizlikler yani çirkinliklerle, kötülüklerle mücadeledir.

İnsanlık ailesi bir üst kimlik olarak, İslâm medeniyeti oluşumunun zeminini teşkil eden bir eğitim, öğretim ve hizmet kurumu iken kadın, İslâm aile bünyesinde yerine göre anne olarak, evlat olarak, eş olarak, Allah'ın varlığının delilidir, candır, canandır, yârdır, yârendir, velidir, vekildir, âlimdir, hâkimdir, danışmandır, ortaktır, sırdaştır, davetçidir.

Dünya hayatında farklı rol ve pozisyonlara sahip olabilen kadın, aile hayatı itibariyle, Hz. Peygamber'in ifadesiyle Allah'ın emanetidir, en hayırlı davranışa layıktır, maruf ölçülerde haklara sahiptir.

Kadın, “kadın bozuldu aile bozuldu, kadın bozuldu toplum bozuldu!” şeklindeki bozuk zihniyet bakışını hiçbir şekilde hak etmediği gibi, “kadın düzelirse aile düzelir, kadın düzelirse toplum düzelir,” şeklindeki bütün sorumluluğun kendisine izafe edildiği, maksadını ve sınırını aşan bir ölçüsüzlüğü, adaletsizliği ve toplum baskısını da kabul etmeyendir.

Kadın, varoluşunu yaşamaya engel olan şeylerden, bu kısır döngüden uzak olmayı doğuştan hak eden insanlardan bir insandır. Bütün bu bozulmalar ise kadın ve erkek meselesinden çok şahsiyet meselesidir, aile meselesidir, insanlık meselesidir.

Kadın ve erkek olmak bir terazinin, bir tahteravallinin iki ucu gibi birbirini tartmak, dengelemek ancak karşı karşıya değil, yan yana, el ele, kola kola, omuz omuza aynı yöne bakmak, aynı ufka yürümektir. Aile ise; birbirlerine tahammül edildiği, yapılanların sineye çekildiği bir mecra olmadığı gibi farklılıkların eşitlendiği ya da birbirlerine güç gösterisinde bulunulduğu bir alan da değildir.

Zaten bir ailede iki yöneticinin olması ahengi ve düzeni bozup fazla olduğu için ve de ailede otorite ile düzenin sarsılmaması için, kadının riyaseti ve yöneticiliği, eşinin yokluğunda, erkeğin aklını yeterince kullanamadığı durumlarda veya erkeğin idarede zafiyet göstermesi halinde geçerlidir. Çocuğun bakım, terbiye ve eğitim görevleri (müeddip, muallim ve mürebbi) ise hamilelikle beraber otuz ay anneye aittir.

Kur'ân-ı Kerîm'in geniş açılı perspektifinden bakıldığında aile hayatı dışında ve çok üstünde, kadın ile erkek, birbirlerinin helâli olan, velisi olan, eksikliğini gideren, hatalarını örten, bu çetin dünya imtihanını birlikte göğüsleyen, mükâfat ve cezada birbirlerine denk görülen, halife olma vasfıyla eşdeğer düzeyde konumlanan, mülkiyetçi, buyurgan ya da edilgen bir üslup ve bakışı kabul etmeyen, izzetini Allah'ın verdiği değerden alan, eşref-i mahlûk ve ahsen- i takvim bir varlıktır.

KAYNAKÇA

ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed, el Aclûnî, el-Cerrâhî. *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlû'l-İlbâs: Amma'stehera Mine'l-Ehâdîs Alâ Elsineti'n-Nâs*, Mektebetü'l İlmi'l Hadîs, Beyrut-Dimeşk, 1997, I-II.

AĞCA, Hüseyin. *Ailede Eğitim*, TDV Yayınları, Ankara, 1993.

AHMED B. HANBEL, Müsned'ul-İmam Ebu Abdullahi's-Şeybânî. *Müsned, Dâru'l-İhya Litturâsi'l-Arabiyye*, Beyrut, 1994, 3. Baskı, I-IX.

AKBAŞ, Bahattin. *Aile Hayatımızla İlgili Birtakım Bidatler*, Diyanet Aile Dergisi, Temmuz, 2016.

AKMAN, Mustafa. *Kur'ân Mesajında Muhammed Esed*, Çıra Yayınları, İstanbul, 2007, 1. Basım,

ARVASÎ, Seyyid. Ahmet, *Kadın Erkek Üzerine*, Burak Yayınları, İstanbul, 1999, 3. Baskı.

AYDIN, Hayati. *Kur'ân'da İnsan Psikolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1999, 1. Baskı.

AYDIN, M. Akif. "Aile" DİA, İstanbul. 1989.

BAYRAKLI, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'ân Tefsiri*, Bayraklı Yayınları, İstanbul, 2005, 1. Basım.

BEDİR, Murteza. *Sünnet, (Hz. Peygamberin Evrensel Mesajı)*, İsam Yayınları, İstanbul, 2008.

BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn. *el-Câmi'li-Şuabi'l-Îmân*, Hzr. Abdulâlî Abdulhamit, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2003, I-XIV.

BİLMEN, Ömer Nasûhi. *Kur'ân'ı Kerîm'in Türkçe Meâli Âlisi ve Tefsiri*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1966.

Hukûk-ı İslâmîyye ve Istılâhat-ı Fıkhiyye Kâmusu, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, I-VIII, (t.y.).

BOLELİ, Nusreddin. *Kadınların Hadîs İlmindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed bin İsmâîl. *Sahîhu'l-Buhârî*, Dâr'u İbn Kesîr, Dimeşk-Beyrut, 2002, 1. Baskı.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı. *Tefsîru Rûhi'l-Beyân*, Sahibu'l-Mektebeti, İstanbul, I-X, H. 1389.

CÂD, Ahmed. *H. Peygamber'den Hanımlara Mesajlar*, Beka Yayınları, trc. Ayhan Çakıroğlu, İstanbul, 2007.

CESSAS, Ebûbekir Ahmed b. Ali er-Râzî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed es-Sadık Kamhâvî, Beyrut, 1992, I-V.

DÂRİMÎ, El İmamü'l-Kebîr Ebu Muhammed Abdullah ibn Abdurrahman ibn-i Fazl, İbn Behram bin Abdussamed et-Temîmî es-Semerkandî. *Sünen-ü Dârimî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, (t.y.), I-II.

DEMİR, Bekir. *H. Peygamber ve Çocuk Eğitimi*, İnsan Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002.

DEMİRCAN, Adnan. *Cahiliyeden İslâm'a Kadın ve Aile*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2015.

DEMİREŞİK, Halime. *Hanım Gözüyle Mü'minlerin Anneleri*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2008.

DİKMEN, Mehmed. *İslâm'da Kadın Hakları*, Cihan Yayınları, İstanbul, 1983, 2. Baskı.

EBÛ DÂVÛD, İmamü'l-Hâfız Ebi Davud Süleyman bin Eşas es-Sicistânî, el-Ezdî. *Sünen-i Ebî Davud ve Tercemesi*, Mektebetü'l-Maarif, Riyad, Trc. İbrahim Kocaşlı, İstanbul, 1983, I-V.

EBÛ YÛSUF. *Kitâbu'l-Harâc*, Mütercim Müderris Zade Muhammed Atâ'ullah Efendi, Akçağ Yayınları, Sadeleştiren İsmail Karakaya, Ankara, 1982.

ERBAY, Celal. *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 1998.

EMRE, Mehmed. *İslâm'da Kadın ve Aile, Takriz ve Takdimi*, Bedir Yayınevi, Ahmed Davudoğlu, İstanbul, 2015.

Büyük İslâm Kadınları ve Hanım Sahabiler, Çelik Yayınevi, İstanbul, 2017.

ERDİL, Kemalettin. *Yaşayan Hurafeler*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2010.

GAZALÎ. *İhya 'u Ulumi'd-Din (Muhtasar)*, Işık Yayınları, çev. Mehmet Yavuz Şeker, İzmir, 2016.

GÜLTEKİN, Ayşe. *Eşlerin Mahremiyeti*, Diyanet Aile Dergisi, 2019, Sayı: 7.

HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdullah el-Hâkim, en-Neysâbü'rî. *el-Müstedrek, alâ's-Sahîhayn*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2002, 3. Baskı, I-V.

HAMİDULLAH, Muhammed. *İslâma Giriş*, TDV Yayınları, çev. Cemal Aydın, Ankara, 2004, 6. Baskı.

İslâm Peygamberi, çev. Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 2014.

HARMAN, Ömer Faruk. "Havvâ" DİA, İstanbul, 1997.

HEYSEMÎ, Nüreddîn, Ebu'l Hasan, Ali b. Ebî Bekir b. Süleymân b. Ebî Bekir b. Ömer el-Kâhîrî eş-Şafîî, el-Hâfız. *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*. Ocak Yayıncılık, thk. Abdullah Muhammed, ed-Derviş, Ed. Yusuf Özbek, (t.y.) I-XX.

HİCAZÎ, Muhammed Mahmud. *Furkan Tefsiri*, İlim Yayınları, trc. Mehmet Keskin, Danışmanlar: Halil Gönenç; M. Sait Şimşek, İstanbul, 1989.

İBN ÂBİDÎN. *Reddü'l-Muhtâr*, Dâru'l-İhya Litturâsi'l-Arabiyyi, Beyrut, H. 1272, I- V.

İBNU'L ESÎR, Ebu'l-Hasan İzzeddin Ali b. Muhammed b. Abdülkerîm. *Üs-dü'l-Ğabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1994.

İBN HİBBÂN, Muhammed et-Temîmî. *es-Sahîh*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1993, I-XVIII.

İBN KESÎR, İmâdü'd-Dîn Ebu'l-Fidâ İsmail bin Kesîr. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Endelüs, Beyrut, 1985, 7. Baskı, I-VII.

İBN MÂCE, İmam Hâfız, Ebû Abdullah, Muhammed bin Yezid, er-Reb'iyyi, İbn'i Mâce, el-Kazvînî. *Sünen-ü İbn Mâce*, Dâru's-Selâm, Riyad, 1999, 1. Baskı.

İBN SA'D Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî. *Kitâbu't-Tabakâti'l-Kübrâ*, thk. Doktor Ali Muhammed Ömer, Dâru'l-Mektebetü'l-Hancı, Kâhire, 2001, 1. Baskı, I- XI.

KANDEMİR, M, Yaşar. “Havle Binti Sa’lebe” DİA, İstanbul, 1997.

KARAGÖZ, İsmail. *Aile ve Gençlik*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2018, 14. Baskı.

İnsan, Din ve Peygamber, DİB Yayınları, Ankara, 2007, 2. Baskı.

Kur’ân’ı Yaşamak, İyi İnsan İyi Müslüman, TDV Yayınları, Ankara, 2015, 4. Baskı.

Kur’ân ve Miras, Kar, Ankara, 2016

KARAHAN, Fatma Bayraktar. *Rahmân’ın Kadın Kulları, (Vahyin Aydınlığında Yaşanmış Hayatlar)*, DİB Yayınları, Ankara, 2019.

KARAMAN, Hayrettin. *Anahatlarıyla İslâm Hukuku 1-2-3*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, 10. Basım.

KARAMAN, Hayrettin; ÇAĞRICI, Mustafa, DÖNMEZ, İbrahim Kâfi; GÜMÜŞ, Sadrettin. *Kur’ân Yolu (Türkçe Meal ve Tefsir)*, DİB yayınları, Ankara, 2003.

KARSLI, İbrahim Hilmi. *Kur’ân Yorumlarında Kadın*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003.

KIZIL, Fatma. *Yardımlaşmada Ölçü Ve Denge*, Diyanet Aile Dergisi, Mart, Sayı: 3, 2019.

KOLOĞLU, Seher. *Kur’ân Açısından Kadının Aile İçindeki Yeri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.

KOMİSYON. *Hadislerle Aile*, DİB Yayınları, Ankara, 2019, 2. Baskı.

Hadislerle Çocuk, DİB Yayınları, Ankara, 2019, 2. Baskı.

Hadislerle Evlilik, DİB Yayınları, Ankara, 2019, 2. Baskı.

Hadislerle Kadın, DİB Yayınları, Ankara, 2019, 2. Baskı.

KÖSEOĞLU, Bayram. *Kur’ân’ın Işığında Ortak Akıl: İstişare*, Diyanet Aylık Dergi, Nisân 2019. Sayı: 340.

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed bin Ahmed bin Ebu Bekr’il-Kurtubî. *el-Câmiu Li Ahkâmi’l-Kur’ân ve’l-Mübeyyin Limâ Tedammenehu Mine’s-Sünneti ve Âyi’l-Furkân*, Müessesetü’r-Risâle, 2006, 1. Baskı, I- XXIV.

KUTUB, Seyyid. *Fizilâl’il-Kur’ân*, Dâru’l-Arabiyye, Beyrut, (t.y), I- XXX.

LLUKACAJ, Edlira. *Kur'ân'a Göre/Rağmen Kadın*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2018, 1. Baskı.

Kur'ân'a göre, Evlilik ve Kadın, Düzeltilmiş Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2011.

MAHMUD, Abdulhalim. *Müslüman Kadının Şahsiyeti, Kültür ve Daveti*, Ravza Yayınları, Türkçesi: Veysel Bulut- Mustafa Nuhoğlu, İstanbul, 1996.

MARTI, Huriye. *Hakları ve Saygınlığıyla İslâm'da Kadın*, TDV Yayınları, Ankara, 2019.

MARTI, Huriye; YILDIZ, Öznur; Filiz; MAKBULE, Çınar. *Dünü ve Bugünü ile İslâm'da Mahremiyet*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2020, 3. Baskı.

MEVDÛDÎ Ebu'l Âlâ. *Tefhîmu'l-Kur'ân*, (Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsîri), İnsan Yayınları, İstanbul, (t.y.).

MEVSÎLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr Li Ta'li'l-Muhtâr*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1975

MÜNÂVÎ, Muhammed Abdürraûf. *Feyzu'l-Kadîr, Şerhu'l-Câmîu's-Sağîr*, Dâru'l-Marifeti, Beyrut, 1972, 2. Baskı, I-VI.

MÜNZİRÎ, İmam'ul-Hafız, Zekiyyüddin Abdülazim, b. Abdülkavî. *et-Terğîb ve't-Terhîb*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, H. 1424, 3. Baskı, I-III.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccac, Kuşeyri, Neysâbûrî. *Sahîh-i Müslim*, Mektebet-u İbadurrahman, Mısır, 2008, 3. Baskı.

NESÂÎ, Hâfız İmam Ebu Abdurrahman Ahmed ibn Şuayb, İbn Ali İbn Sinan el-Nesâî. *el-Mücteba Mine's-Sünen-i Nesâî's-Süğra*, Dâru's-Selâm, Riyad, 1999.

NESEFÎ, Ebu'l-Berekât Abdullah bin Ahmed bin Muhammed. *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Dâru'l Kelimi't-Tîb, Beyrut, 1998, 1. Baskı, I-III.

ÖĞÜT, Salim. *Modern Düşüncenin İslâm Anlayışı, Dini Özünden Koparmadan Okumak*, Rihle Kitap Yayınları, İstanbul, 2013.

PAKSU, Mehmed, *Kadın ve Evlilik*, Rodos Yayınları, İstanbul, 2014, s.162.

SÂBÛNÎ, Muhammed Ali. *Safvetü't-Tefâsir*, Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Beyrut, 1980, I-III.

SAN'ÂNÎ, Abdurrezzâk, Ebû Bekr b. Hemmâm es-San'ânî. *el-Musannef*, hzr. Habîbu'r-Rahmân el-A'zamî, Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1970-1983, I-XII.

SAVAŞ, Rıza. *H. Muhammed Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul, 1991.

SIRMA, İhsan Süreyya. *İslâm Öncesi Mekke Dönemi ve H. Muhammed*, Beyan Yayınları, İstanbul, 2008.

TABERÂNÎ, Ebu'l-Kasım Suleyman b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Mektebet-ü İbn Teymiyye, Kahire, (t.y.) I-XXV.

TABERÎ, Ebû Câfer Muhammed b. Cerîr. *Tefsîru't-Taberî, Câmiu'l-Beyân an Te'vîlil-Âyi'l-Kur'ân*, İssam Faris el-Harastanî, Müessesetü'l-Risaleti, Beyrut, 1994, 1. Baskı, I-VII.

Tarih-i Taberi Tercemesi, Mustafa Can, Can Kitabevi, Konya, 1982, 2. Baskı, I-II.

TİRMİZÎ, İmâmu'l-Hâfız, Muhammed bin İsa bin Sevret et-Tirmizî. *Sünenü't-Tirmizî*, Maarif Mektebi, Riyad, 2008, 2. Baskı.

TÜRKMEN, Sabri. *Nebevi İlkelerle Komşuluk*, Diyanet Aile Dergisi, Kasım, 2015.

VELİOĞLU, Tuğba. *H. Peygamber Döneminde Ev Kadını Ve Aile İçerisindeki Fonksiyonu*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 2013.

YAMAN; Ahmet; GÖRGÜLÜ, Ülfet; YÜKSEL, UYSAL, Şule. *Aile Olmak*, DİB Yayınları, Ankara, 2017, 2. Baskı.

YAZIR, Muhammed Hamdi. *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Matbaa-i Ebuzziya, Diyanet İşleri Reisliği Neşriyatı, İstanbul, 1935, I-VIII.

ZERKEŞÎ, Bedreddîn. *el-İcabe, H. Aişe'nin, Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, Kitabiyat, çev. ve düzenleyen, Bünyamin Erul, Ankara, 2002.